

Lèirmheas air Plana Nàiseanta nan Eilean: Anailis air a' Cho-chomhairle

Dawn Griesbach agus Alison Platts
Griesbach & Associates

Dh'fhaodte nach eil na beachdan san aithisg seo a' riochdachadh beachdan Riaghaltas no Ministearan na h-Alba.

Clàr-innse

Geàrr-iomradh	3
1 Facal-toisich	9
Co-theacs poileasaidh	9
A' cho-chomhairle	9
Mun anailis	11
An aithisg.....	11
2 Tuairisgeul air na freagairtean agus luchd-freagairt	13
Àireamh nam freagairtean a fhuaradh, agus an àireamh a chaidh a chleachdadh san anailis	13
Tuairisgeul air an luchd-freagairt.....	13
Ìre freagairt airson ceistean fa leth.....	15
Com-pàirtichean bùth-obrach	16
3 Mothachadh air agus beachdan air buaidh a' phlana làithrich (C1-C3)	18
Mothachadh air an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean	18
Buaidh a' phlana làithreach air beatha dhaoine (C2).....	19
Nàdar na buaidh air beatha dhaoine (C3)	23
4 Susbaint a' phlana làithrich (C4, C6 agus C7)	28
Beachdan air susbaint a' phlana làithreach san fharsaingeachd (C4)	28
Beachdan air àireamh nan Amasan Ro-innleachdail (C6).....	32
Àireamh nan gealltanasan (C7)	36
5 Measadh air a' phlana làithreach (C5, Q8 agus Q9)	40
Beachdan air adhartas a dh'ionnsaigh amasan ro-innleachdail (C5).....	40
Dè a dh'obraich gu math sa phlana làithreach? (C8)	43
Dè a dh'fhaodadh a bhith air obrachadh na b' fheàrr sa phlana làithreach? (C9)	45
6 Feum air plana ùr (C10 agus C11)	51
Beachdan air a' cheist a bheil feum air Plana Nàiseanta Eileanach ùr (C10)	51
Dè bu chòir a bhith ann am plana ùr no ath-sgrùdaichte sam bith san àm ri teachd? (C11)...	54
7 Beachdan bùth-obrach air riaghladh, mothachadh agus fòcas	62
Riaghladh	63
Aire	66
Fòcas.....	69
Eàrr-ràdh 1: Freagairtean bho bhuidhnean	71
Eàrr-ràdh 2: Ìre freagairt nan ceistean	73
Eàrr-ràdh 3: Adhartas a rinneadh a dh'ionnsaigh Amasan Ro-innleachdail sònraichte, a rèir seòrsa neach-freagairt	76
Eàrr-ràdh 4: Puingean mionaideach bho bhùithtean-obrach	79
Riaghladh	79
Aire	84
Fòcas.....	89

Giorrachaidhean agus briathrachas

Anns na clàran san aithisg seo, tha ‘n’ aig mullach nan colbhan a’ ciallachadh **na h-àireimh** de luchd-freagairt anns gach buidheann no fo-bhuidheann, agus tha ‘%’ a’ comharrachadh **na h-àireimh sa cheud** de luchd-freagairt anns gach buidheann no fo-bhuidheann.

Giorrachaidhean eile

SGIT: Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba – *Scottish Government Islands Team* - sgioba poileasaidh Riaghaltas na h-Alba le uallach airson a bhith a’ deasachadh agus ag aithris air libhrigeadh Plana Nàiseanta nan Eilean agus airson poileasaidhean is ro-innleachdan eileanach a’ gabhail a-steach Achd nan Eilean (Alba) 2018.

ICIA: Measadh Buaidh Coimhearsnachdan Eileanach – *Islands Communities Impact Assessment* - pròiseas anns am feum ùghdarrasan poblach na h-Alba a’ bhuidh a dh’fhaodadh a bhith aig poileasaidhean, ro-innleachdan no seirbheisean air coimhearsnachd eileanach a chomharrachadh, a dh’fhaodadh a bhith gu math eadar-dhealaichte ris a’ bhuidh air coimhearsnachdan eile (a’ gabhail a-steach coimhearsnachdan eileanach eile) anns an sgìre anns a bheil an t-ùghdarras a’ coileanadh a dhleastanasan. Gu tric, canar ‘dìon eileanach’ ris an dleastanas seo agus tha e air a mhìneachadh fo Phàirt 3 de dh’Achd nan Eilean (Alba) 2018.

NPF4: Frèam Planaidh Nàiseanta 4 – *National Planning Framework 4* - an ro-innleachd spàsail nàiseanta airson Alba a tha a’ cur an cèill prionnsapalan spàsail, prìomhachasan sgìreil, leasachaidhean nàiseanta agus poileasaidh dealbhaidh nàiseanta.

Geàrr-iomradh

1. Tha Achd nan Eilean (Alba) 2018 (Achd nan Eilean) a' toirt air Ministearan na h-Alba Plana Nàiseanta nan Eilean ullachadh ann an co-chomhairle leis na daoine a tha a' fuireach agus ag obair ann an eileanan na h-Alba. Chaidh a' chiad Phlana Nàiseanta nan Eilean fhoillseachadh san Dùbhlachd 2019. Tha e a' suidheachadh amasan agus ro-innleachd gus builean nas fheàrr a thoirt do choimhearsnachdan eileanach. Fo Achd nan Eilean feumar ath-sgrùdadh a dhèanamh air a' phlana gach còig bliadhna, agus tha seo a' tachairt an-dràsta. Mar phàirt den sgrùdadh, tha Riaghaltas na h-Alba air co-chomhairle a chur air dòigh gus beachdan a' phobaill agus buill choimhearsnachdan eileanach a chruinneachadh. Chaidh pàipear co-chomhairle fhoillseachadh, agus chaidh sreath de bhùthan-obrach conaltraidh a chumail.

2. Bha 11 ceist anns a' phàipear co-chomhairle agus bha e a' coimhead air (i) cho eòlach 's a tha dhaoine air an eagraan làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean, (ii) a' bhuidheachd a tha aig a' phlana làithreach air coimhearsnachdan eileanach, (iii) beachdan dhaoine air susbaint a' phlana, (iv) adhartas a rinneadh mu choinneamh amasan a' phlana, agus (v) dè an cruth a bu chòir a bhith aig plana ùr no ath-sgrùdaichte sam bith. Chaidh am pàipear co-chomhairleachaidh fhoillseachadh air 18 Iuchar 2023 le ceann-latha dùnaidh de 7 Samhain 2023 airson freagairtean.

3. Thug na 16 bùithtean-obrach (13 aghaidh-ri-aghaidh agus 3 air-loidhne), a chaidh a chumail le daoine a tha a' fuireach no ag obair ann an coimhearsnachdan eileanach, aghaidh air trì prìomh chùisean: riaghladh, mothachadh agus fòcas.

Tuairisgeul air na freagairtean agus luchd-freagairt (Caibideil 2)

4. Fhuair a' cho-chomhairle 167 freagairt bho 39 buidhnean agus 128 neach fa leth. Bha buidhnean a fhreagair a' gabhail a-steach (i) ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach eile, (ii) buidhnean, comainn agus urrasan coimhearsnachd, (iii) buidhnean treas roinn, carthannais agus buidhnean ballrachd, agus (iv) beagan 'bhuidhnean eile' nach eil a' tighinn fo ghin de na cinn eile. Thuir a' mhòr-chuid den luchd-fhreagairt (82%) gur e luchd-còmhnaidh eileanach maireannach a bh' annta.

5. A bharrachd air sin, ghabh 231 neach pàirt anns na bùithtean-obrach.

Prìomh chuspairean anns na freagairtean

6. Tha prìomh thoraidhean na cho-chomhairle agus nam bùithtean-obrach air an taisbeanadh gu h-ìosal. Bha na cuspairean a chaidh a thogail uair is uair, an dà chuid anns na freagairtean co-chomhairleachaidh agus aig na bùithtean-obrach, mar a leanas:

- A chionn 's nach eil ìre mothachaidh àrd air Plana Nàiseanta nan Eilean, tha feum air conaltradh nas fheàrr le coimhearsnachdan eileanach mu dheidhinn. Chaidh a ràdh cuideachd gum feum buidhnean poblach eile (a bharrachd air ùghdarrasan ionadail) a bhith nas mothachaile air a' phlana.
- Bhathar den bheachd gu bheil am plana coileanta agus àrd-amasach. Bhathar den bheachd gu bheil na h-amasan ro-innleachdail aige buntainneach agus iomchaidh.

Ach, bha draghan ann an gabhadh cuid de na gealltanasan anns an sgrìobhainn a ruigsinn. Chaidh argamaidean a dhèanamh airson a bhith a' prìomhachadh nan amasan ro-innleachdail agus a bhith a' cur fòcas air seata nas lugha de ghealltanasan a ghabhas coileanadh.

- Bha molaidhean ann (gu tric bho bhuidhnean coimhearsnachd agus daoine fa leth) gum bu chòir prìomhachasan a shuidheachadh aig ìre eileanach (seach ìre nàiseanta). Aig an aon àm, dh'aontaich luchd-freagairt agus com-pàirtichean nam bùithtean-obrach gum biodh cuid de dh'amasan ro-innleachdail (a' gabhail a-steach còmhhdail, taigheadas agus àireamhan-sluaigh) air am faicinn mar phrìomhachasan anns a h-uile coimhearsnachd eileanach.
- Bha luchd-freagairt ag iarraidh gum biodh amasan SMART ann am plana ùr / ath-sgrùdaichte sam bith le gealltanasan ceangailte ri gnìomhan sònraichte, clàr-ama airson lìbhrigeadh, agus riarachadh soilleir de dhleastanasan.

Mothachadh air agus beachdan air buaidh a' phlana làithrich (Caibideil 3)

7. Thuir an dàrna leth den luchd-freagairt (52%) gun robh beagan eòlais aca mun tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean agus thuir an còigeamh cuid (21%) gun robh mòran eòlais aca mu dheidhinn. Ach, thuir cairteal den luchd-freagairt nach robh fios sam bith aca mu dheidhinn, no gun robh iad air cluinntinn mu dheidhinn ach nach robh eòlas sam bith aca air susbaint a' phlana. Bha buidhnean nas dualtaiche na daoine fa leth a bhith ag ràdh gun robh mòran fios aca mun phlana.

8. Bha beachdan measgaichte, an dà chuid am measg bhuidhnean agus dhaoine fa leth, a thaobh na ceiste an robh buaidh sam bith aig Plana Nàiseanta nan Eilean air am beatha. Bha buidhnean (50%) tòrr nas dualtaiche na daoine fa leth (10%) a bhith ag a ràdh gun tug am plana deagh bhuidhnean orra. Bha buidhnean (32%) nas dualtaiche na daoine fa leth (4%) a bhith ag ràdh gun tug am plana droch bhuidhnean orra. Bha daoine fa leth (58%) cuideachd nas dualtaiche na buidhnean (46%) a bhith ag ràdh nach robh am plana air buaidh a thoirt air am beatha ann an dòigh sam bith.

9. Thuir an fheadhainn a chomharraich deagh bhuidhnean gu tric gun robh am plana air (i) barrachd fòcais a chur air na dùbhlain mhòra a tha mu choinneamh eileanan na h-Alba, (ii) frèam-obrach a thoirt seachad airson leasachadh poileasaidh agus leasachaidhean bun-structair ann an coimhearsnachdan eileanach, (iii) cruthachadh planaichean ionadail eileanach fhiosrachadh ann an cuid de sgìrean, agus (iv) maoinachadh a thoirt seachad airson raon de ghnìomhan is iomairtean.

10. Thuir an fheadhainn a bha den bheachd gun tug am plana droch bhuidhnean orra (daoine fa leth sa mhòr-chuid) nach robh adhartas sam bith air a bhith ann a thaobh càileachd beatha (mòr-chuid) nan eileanaich rè ùine a' phlana, agus gun robh am plana air dùilean àrdachadh ach nach deach an coileanadh.

Susbaint a' phlana làithrich (Caibideil 4)

11. Bha beachdan measgaichte ann air susbaint an eagrain làithrich de Phlana Nàiseanta nan Eilean, le 37% den luchd-fhreagairt ag ràdh gun robh beachdan fàbharach aca air, 36% ag ràdh gun robh beachdan mì-fhàbharach aca air, agus 27% ag ràdh nach robh

beachd sam bith aca air. Bha buidhnean (84%) nas dualtaiche na daoine fa leth (25%) a bhith a' cur beachdan fàbharach an cèill mu na bha sa phlana.

12. Thuirt an fheadhainn aig an robh beachdan fàbharach gun robh am plana 'coileanta', 'àrd-amasach', air a thaisbeanadh gu h-èifeachdach' agus 'soilleir'. Thug an luchd-freagairt seo fa-near cuideachd dhan cho-chomhairle fharsaing a bha air sgrìobhadh a' phlana fhiosrachadh.

13. Bha an fheadhainn aig an robh beachdan mì-fhàbharach a' cuimseachadh air (i) a fhaid, a stoidhle, agus iad den bheachd nach robh e ruigsinneach do dhaoine a tha a' fuireach ann an coimhearsnachdan eileanach, (ii) an fheum air dòigh-obrach nas ionadaile gus dèanamh cinnteach gu bheil fuasglaidhean freagarrach do shuidheachadh sònraichte gach eilein, (iii) an fheum air dèanamh cinnteach gu bheil amasan agus gealltanasan a' phlana soilleir agus comasach a choileanadh, agus (iv) an fheum air frèam èifeachdach airson sgrùdadh coileanaidh.

14. Tha 13 gealltanasan ro-innleachdail anns a' Phlana Nàiseanta làithreach. Bha mu chairteal den luchd-freagairt (26%) den bheachd gun robh an àireamh de dh'amasan ro-innleachdail sa phlana làithreach dìreach ceart, bha 40% den bheachd gun robh cus ann, agus cha robh beachd sam bith aig 29% air a' chùis. Bha dìreach 5% den bheachd nach robh amasan ro-innleachdail gu leòr ann. Bha buidhnean (33%) nas dualtaiche na daoine fa leth (25%) a bhith ag a ràdh gun robh àireamh nan amasan ro-innleachdail dìreach ceart.

15. Thuirt an fheadhainn a bha den bheachd gun robh an àireamh de dh'amasan ro-innleachdail **dìreach ceart** san fharsaingeachd gun robh na h-amasan uile sa phlana làithreach buntainneach agus còmhla, gun robh iad a' cur aghaidh ris na prìomh dhùbhlain a tha mu choinneamh choimhearsnachdan eileanach. Thuirt an fheadhainn a bha den bheachd gun robh **cus** amasan ro-innleachdail ann gun robh an àireamh a th' ann an-dràsta a' cur bacadh air comas Riaghaltas na h-Alba gus am plana a libhrigeadh. Bha a' bhuidheann seo den bheachd gum biodh e na b' fheàrr fòcas a chur air àireamh nas lugha de phrìomh amasan agus an libhrigeadh. Mhol an fheadhainn a bha den bheachd **nach robh gu leòr** amasan ann gun robh feum air amasan a bharrachd – gu sònraichte a thaobh seirbheisean uisge is uisge caithte, agus tèarainteachd bìdh. Rinn luchd-freagairt aig **nach robh beachd** air an àireimh de dh'amasan ro-innleachdail an argamaid nach robh an àireamh de dh'amasan cho cudromach ri (i) na bh' anns na h-amasan agus (ii) ri bhith dèanamh cinnteach gun gabh an libhrigeadh.

16. Tha 134 gealltanasan anns a' Phlana Nàiseanta làithreach. Bha còrr is an dàrna leth den luchd-freagairt (55%) den bheachd gu bheil cus ghealltanasan sa phlana làithreach. Bha nas lugha na aonan às gach deichnear (8%) den bheachd gun robh an àireamh de gheallaidhean dìreach ceart, agus bha 5% den bheachd nach robh gu leòr de ghealltanasan ann. Cha robh beachd sam bith aig an treas cuid den luchd-freagairt (33%) air a' chùis. Bha buidhnean (64%) nas dualtaiche na daoine fa leth (52%) a bhith ag ràdh gun robh cus ghealltanasan ann.

17. Thuirt luchd-freagairt a bha den bheachd gun robh an àireamh de ghealltanasan **ceart** gum feumadh am plana a bhith farsaing na raon-ùghdarras. Ach, bha an luchd-freagairt seo cuideachd den bheachd gun robh feum air barrachd mion-fhiosrachaidh mu mar a

bhiodh na geallaidhean air am maoinachadh. Bha luchd-freagairt a thuirte gun robh **cus** ghealltanasan ann den bheachd gum biodh e na b' fheàrr prìomhachas a thoirt do nas lugha de ghealltanasan agus gus an libhrigeadh. Mhol a' bhuidheann seo gum bu chòir fòcas nas teinne a bhith air na gealltanasan sin nach tachradh às aonais a' phlana. Bha luchd-freagairt aig **nach robh beachd** air a' chùis den bheachd gun robh coileanadh nan gealltanasan nas cudromaiche na àireamh nan gealltanasan. Cha robh mòran bheachdan ann bho luchd-freagairt a bha den bheachd **nach robh gu leòr** ghealltanasan ann.

Measadh air a' phlana làithreach (Caibideil 5)

18. Chaidh iarraidh air an luchd-freagairt measadh a dhèanamh air an ìre is gun deach adhartas a dhèanamh leis na 13 amasan ro-innleachdail ann am Plana Nàiseanta nan Eilean thar nan còig bliadhna a dh'fhalbh. Airson 11 de na h-amasan, bha mòr-chuid den luchd-freagairt den bheachd **nach robh adhartas sam bith** air a bhith ann. B' e an dà amas far nach robh seo fìor Amas Ro-innleachdail 6 (Didseatach), Amas Ro-innleachdail 11 (Ealainean, Cultar is Cànan) far an robh mòr-chuid de luchd-freagairt den bheachd gun do rinneadh adhartas **air choreigin**.

19. Bha luchd-freagairt nas buailtiche a bhith a ràdh nach deach adhartas sam bith a dhèanamh mu choinneamh Amas 3 (Còmhdhail) agus Amas 5 (Bochdainn Connaidh). Bha còrr is trì cairteal den luchd-freagairt den bheachd **nach deach adhartas sam bith** a dhèanamh a dh'ionnsaigh an dà amas sin.

20. Bha buidhnean nas dualtaiche na daoine fa leth a bhith den bheachd gun deach **beagan** adhartais a dhèanamh a thaobh nan amasan gu lèir ach a-mhàin Còmhdhail agus Bochdainn Connaidh. Bha mòr-chuid de bhuidhnean, coltach ri daoine fa leth, den bheachd **nach deach adhartas sam bith** a dhèanamh a dh'ionnsaigh nan amasan sin.

21. Nuair a chaidh faighneachd dhiubh dè bha air obrachadh gu math anns an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean nam beachd, thug luchd-freagairt fa-near do na leanas (i) cho cudromach 's a bha am plana ann a bhith ag àrdachadh ìomhaigh eileanan na h-Alba agus a' toirt seachad frèam airson planadh, (ii) am maoinachadh, an taic agus an co-obrachadh a bha air a bhith ann mar thoradh air a' phlana, (iii) an ìre de cho-chomhairle a bha air cruthachadh a' phlana fhiosrachadh, agus (iv) cuid de na taobhan sgrùdaidh is aithris.

22. Nuair a chaidh faighneachd dhiubh dè a dh'fhaodadh a bhith air obrachadh na b' fheàrr sa phlana làithreach, chuir luchd-freagairt cudrom air na leanas (i) gum feumar amasan ro-innleachdail agus gealltanasan a phrìomhachadh – agus a bhuileachadh (ii) gum feumar sùil a chumail air adhartas, (iii) mì-riarachas le dòighean maoinachaidh làithreach, (iv) gum feumar aghaidh a chur air dìth cunbhalachd agus càileachd ann am pròiseasan Measadh Buaidh Choimhearsnachdan Eileanach, agus (v) gun robh feum air barrachd co-obrachaidh, com-pàirteachaidh agus conaltraidh le coimhearsnachdan eileanach.

Feum air plana ùr (Caibideil 6)

23. Bha mòr-chuid mhòr den luchd-freagairt airson 's gum biodh Plana Nàiseanta nan Eilean ùr (no ath-sgrùdaichte) ann. Ach, bha diofar bheachdan aig luchd-freagairt air dè

seòrsa plana a bu chòir a bhith ann. Thuir an treas cuid (33%) gum bu chòir am plana làithreach ùrachadh, a' cumail ris a' chruth làithreach, le dà chòigeamh (41%) den bheachd gun robh plana gu tur ùr a dhìth agus cairteal (26%) den bheachd gun robh rudeigin eile a dhìth.

24. Bha an fheadhainn a bha airson **ùrachadh** a dhèanamh air a' phlana làithreach den bheachd 'gu bheil am plana math' agus mar sin bu chòir a dhaingneachadh, an àite a bhith a' cur rudeigin ùr na àite. Bha a' bhuidheann seo cuideachd den bheachd nach biodh e feumach air an uiread de ghoireasan agus gum biodh e na b' èifeachdaiche a thaobh chosgaisean am plana làithreach ùrachadh seach plana gu tur ùr a dheasachadh.

25. Bha an fheadhainn a bha airson **plana gu tur ùr** a bhith ann ag iarraidh ro-innleachd nas cuimsichte le àireamh nas lugha de gheallaidhean a ghabhadh tomhas agus a ghabhadh coileanadh. Ach bha dà diofar lèirsinn aig an luchd-freagairt seo air cò ris a bhiodh plana ùr coltach.

- Bha aon bhuidheann (a' gabhail a-steach buidhnean sa mhòr-chuid, ach cuideachd cuid de dhaoine fa leth) den bheachd gum bu chòir dhan ath thionndadh de Phlana Nàiseanta nan Eilean na h-amasan ro-innleachdail làithreach a chumail, ach gum biodh e na phlana nas giorra, nas mionaidiche agus nas cuimsichte, le frèam sgrùdaidh, cosgaisean ceart agus ro-innleachd maoineachaidh.
- Bha an dàrna buidheann (a' gabhail a-steach daoine fa leth sa mhòr-chuid, ach cuideachd cuid de bhuidhnean) ag iarraidh barrachd phlanaichean ionadail no roinneil fhaicinn – ceangailte ri ro-innleachd nàiseanta fharsaing – seach sgrìobhainn (nàiseanta) singilte. Bha a' bhuidheann seo den bheachd gum faodadh amasan leithid còmh-dhail agus taigheadas a phrìomhachadh thar gach buidheann de dh'eileanan, ach seach sin, gum bu chòir do choimhearsnachdan eileanach na h-amasan is prìomhachasan aca fhèin a stèidheachadh.

26. Cha robh co-aontachd soilleir am measg an luchd-freagairt a bha ag iarraidh rudeigin seach plana ùraichte no plana gu tur ùr air na bha iad ag iarraidh. Bha cuid sa bhuidhinn seo airson am plana a lùghdachadh gu bhith na sheata nas giorra de dh'amasan. Mhol cuid eile nach bu chòir plana nàiseanta a bhith ann, ach gum bu chòir do Riaghaltas na h-Alba obrachadh gu dìreach le coimhearsnachdan eileanach gus feumalachdan ionadail a chomharrachadh agus maoineachadh a thoirt dhaibh gus na fuasglaidhean aca fhèin a libhrigeadh.

Toraidhean nam bùithtean-obrach: riaghladh, mothachadh agus fòcas (Caibideil 7)

27. Bha na bùithtean-obrach a' dèiligeadh ri ceistean co-cheangailte ri **riaghladh** Plana Nàiseanta nan Eilean, mar a leasaichear **mothachadh** air, agus dè am **fòcas** a bu chòir a bhith aige san àm ri teachd.

Riaghladh

28. Chomharraich daoine a ghabh pàirt sna bùithtean-obrach bacaidhean a thaobh com-pàirteachadh choimhearsnachdan eileanach ann an libhrigeadh Plana Nàiseanta nan Eilean. Bha seo a' gabhail a-steach dìth comas-libhrigidh am measg eileanaich, nach robh

fiosrachadh gu leòr ann, agus dìth chothroman. Bha am beachd aig daoine gur dòcha nach rachadh èisteachd ris a' ghuth aca air fhaicinn mar bhacadh air conaltradh.

29. Thug com-pàirtichean nam bùithtean-obrach grunn mholaidhean seachad mu bhith a' toirt piseach air com-pàirt coimhearsnachd ann an libhrigeadh Plana Nàiseanta nan Eilean. Bha iad sin a' cuimseachadh air (i) mothachadh agus eòlas air a' phlana a mheudachadh, (ii) piseach a thoirt air conaltradh dìreach eadar Riaghaltas na h-Alba agus coimhearsnachdan eileanach, (iii) deamocrasaidh ionadail a neartachadh, (iv) taic a chumail ri dèanamh cho-dhùnidhean agus ri libhrigeadh aig ìre ionadail, (v) togail comas com-pàirteachaidh, agus (vi) obrachadh tro bhuidhnean riochdachaidh coimhearsnachd no solaraichean seirbheis a tha ann mar-thà.

Aire

30. Thuir com-pàirtichean nam bùithtean-obrach grunn thursan nach robh mòran de na daoine sna coimhearsnachdan aca mothachail air Plana Nàiseanta nan Eilean. Bha com-pàirtichean ag iarraidh conaltradh nas fheàrr eadar Riaghaltas na h-Alba agus coimhearsnachdan eileanach. Bha beachd farsaing ann gum bu chòir fiosrachadh mun phlana a bhith nas ruigsinniche agus nas freagarraiche airson gach eilean. Bha cuideam cuideachd air cho cudromach 's a tha conaltradh dà-thaobhach. Bha moidhean a rinneadh a' coimhead gu sònraichte air a bhith: (i) a' meudachadh conaltradh aghaidh-ri-aghaidh dìreach, (ii) a' dèanamh barrachd feum de na meadhanan clò-bhuailte is craolaidh, (iii) ag àrdachadh ìomhaigh Plana Nàiseanta nan Eilean air-loidhne, (iv) a' sgaoileadh fiosrachaidh tro bhuidhnean coimhearsnachd ionadail, agus (v) a' stèidheachadh sgioba (no oifigear) conaltraidh taobh a-staigh Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba.

Fòcas

31. Cha robh aon bheachd soilleir aig com-pàirtichean nam bùithtean-obrach am bu chòir na h-amasan ro-innleachdail làithreach a phrìomhachadh ann an dòigh air choreigin. San fharsaingeachd, thuir com-pàirtichean gun robh na h-amasan ro-innleachdail **uile** cudromach agus ceangailte ri chèile. Ach, thuir iad cuideachd gum biodh e cuideachail fòcas a chur air seata nas lugha de dh'amasan. Anns a' mhòr-chuid de na bùithtean-obrach, bha dà phrìomh bheachd ann: gum biodh seòrsa de phrìomhachadh air na h-amasan ro-innleachdail iomchaidh ('ged a tha iad uile cudromach, tha cuid nas cudromaiche na cuid eile'); agus gum bu chòir na h-amasan ro-innleachdail a th' ann an-dràsta a chumail ach a bhith air an cur ri chèile ann am 'buidhnean' no 'cruinneachaidhean' ann an dòigh air choreigin. Ach, ann an cuid de na bùithtean-obrach, cha do chuir iad taic ri, no cha do mhol iad, prìomhachadh de na h-amasan.

32. Thar nam bùithtean-obrach, bha beachd ann a chluinnear uair is uair, gum bu chòir do gach eilean a bhith comasach air na prìomhachasan aca fhèin a shuidheachadh an àite prìomhachasan a bhith air an dèanamh gu nàiseanta.. A dh'aindeoin sin, thuir com-pàirtichean nam bùithtean-obrach gum biodh cuid de na h-amasan ro-innleachdail – còmhaidh, taigheadas agus àireamh-sluagh – aig mullach liosta nam prìomhachasan anns a' mhòr-chuid de choimhearsnachdan eileanach. Taobh a-muigh seo, bha diofar bheachdan ann air dè na h-amasan ro-innleachdail eile a bu chòir prìomhachas fhaighinn.

1 Facal-toisich

1.1 Rinn Riaghaltas na h-Alba co-chomhairle air ath-sgrùdadh air Plana Nàiseanta nan Eilean eadar 18 Iuchar agus 7 Samhain 2023. Tha an aithisg seo a' taisbeanadh thoraidhean bho anailis air freagairtean na co-chomhairle.

Co-theacs poileasaidh

1.2 Chaidh Achd nan Eilean (Alba) 2018 ('Achd nan Eilean' bho seo a-mach) a thoirt a-steach gus cuideachadh le bhith a' coileanadh feumalachdan sònraichte eileanan na h-Alba – aig an àm seo agus san àm ri teachd – le bhith a' cur taic ri fàs eaconamach seasmhach agus a' toirt piseach air builean do, agus a' toirt cumhachd, do choimhearsnachdan eileanach.

1.3 Tha Achd nan Eilean a' cur dleastanas air Riaghaltas na h-Alba agus air ùghdarrasan poblach iomchaidh eile a bhith a' dèanamh 'dìon eileanach' air an gnìomhan agus an co-dhùnaidhean. Tha seo a' ciallachadh gum feumar beachdachadh air Measadh Buaidh Choimhearsnachdan Eileanach (ICIA) nuair a thathar a' cruthachadh phoileasaidhean, ro-innleachdan agus seirbheisean a thathar an dùil a bheir buaidh gu math eadar-dhealaichte air coimhearsnachd eileanach an coimeas ri coimhearsnachdan eile (an dà chuid coimhearsnachdan air tìr-mòr agus coimhearsnachdan eileanach eile) ann an Alba.

1.4 Tha Achd nan Eilean cuideachd a' toirt air Ministearan na h-Alba Plana Nàiseanta nan Eilean ullachadh ann an co-chomhairle leis na daoine a tha a' fuireach agus ag obair ann an eileanan na h-Alba. Feumaidh am plana amasan agus ro-innleachd a shuidheachadh gus builean nas fheàrr a thoirt do choimhearsnachdan eileanach. Feumaidh Ministearan na h-Alba aithisg bhliadhnail fhoillseachadh air adhartas a dh'ionnsaigh amasan a' phlana agus ath-sgrùdadh foirmeil a dhèanamh air a' phlana gach còig bliadhna.

1.5 Chaidh [a' chiad Phlana Nàiseanta nan Eilean](#) fhoillseachadh san Dùbhlachd 2019, agus tha ath-sgrùdadh air a' phlana seo a' dol air adhart aig an àm seo. Bidh an t-ath-sgrùdadh a' cuimseachadh air buaidh a' phlana làithrich agus beachdaichidh e air a' cheist am bu chòir am plana ùrachadh, no ath-nuadhachadh. Tha riatanas ann an Achd nan Eilean gum feumar co-chomhairle a chumail mar phàirt den sgrùdadh.

A' cho-chomhairle

1.6 Chaidh am [pàipear co-chomhairle air ath-sgrùdadh Plana Nàiseanta nan Eilean](#) fhoillseachadh air 18 Iuchar 2023. Bha a' cho-chomhairle fosgailte dhan phoball ach bha e ag amas gu sònraichte air (i) daoine a tha a' fuireach ann an eileanan na h-Alba, agus buidhnean sam bith a tha gan riochdachadh, (ii) daoine aig a bheil ùidh ann an eileanan na h-Alba, agus (iii) buidhnean agus daoine a tha ag obair ann an, agus le, eileanan na h-Alba, thairis air na roinnean poblach is prìobhaideach agus san treas roinn. Chaidh a' cho-chomhairle a bhrosnachadh gu farsaing tro na meadhanan agus na meadhanan sòisealta, agus tro fhiosrachadh a chaidh a cho-roinn le prìomh bhuidhnean luchd-ùidh ann an coimhearsnachdan eileanach.

1.7 Bha 11 ceistean àireamhaichte sa cho-chomhairle agus thug iad aghaidh air na cuspairean a leanas:

- Eòlas air an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean (C1)
- Buaidh a' phlana làithrich air beatha dhaoine (C2 agus C3)
- Susbaint a' phlana làithrich (C4, C6 agus C7)
- An t-adhartas a rinneadh mu choinneamh amasan a' phlana, agus na tha air obrachadh gu math agus nach eil air obrachadh cho math (C5, C8 agus C9)
- Co-dhiù tha feum air plana ùr no ath-sgrùdaichte (C10 agus C11).

1.8 Thug an ceisteachan air-loidhne cuireadh do luchd-freagairt cuideachd a bhith ag innse dè an ceangal a th' aca ri eileanan na h-Alba – an robh iad (i) a' fuireach ann an eilean gu maireannach, (ii) nan neach-còmhnaidh pàirt-ùine ann an eilean, (iii) air a bhith a' fuireach ann an eilean roimhe, (iv) a' siubhal gu eilean airson obair, no (v) ceangal eile ri eileanan na h-Alba. Chaidh àite a thoirt do luchd-freagairt gus barrachd fiosrachaidh a chur a-steach..

1.9 Chaidh am pàipear co-chomhairle fhoillseachadh air duilleag-lìn co-chomhairleachaidh Riaghaltas na h-Alba. Chaidh iarraidh air luchd-freagairt ceisteachan air-loidhne a lìonadh no freagairt a chur a-steach tro phost-d no post. Thàinig a' cho-chomhairle gu crìch air 7 Samhain 2023

1.10 A bharrachd air a' cho-chomhairle (phoblach) air-loidhne, chùm Riaghaltas na h-Alba 16 bùithtean-obrach. Bha trì-deug dhiubh sin nan bùithtean-obrach aghaidh-ri-aghaidh, a' gabhail a-steach tè a chaidh a chumail aig coinneamh Pàrlamaid Dhùthchail is Eileanach na h-Alba sa Ghearasdan. Chaidh trì tachartasan a chumail air-loidhne. Chaidh bùthan-obrach a bhrosnachadh gu farsaing ann an coimhearsnachdan ionadail tro na meadhan agus meadhanan sòisealta. Chaidh iarraidh air luchd-frithealaidh nam bùithtean-obrach am beachdan a thoirt seachad air sia ceistean fosgailte a' coimhead air trì cuspairean: (i) aire, (ii) fòcas, agus (iii) riaghladh. Bha ceistean nam bùithtean-obrach eadar-dhealaichte ris na ceistean sa cho-chomhairle phoblach. Rinn oifigearan Riaghaltas na h-Alba geàrr-chunntas air na prìomh thoraidhean bho gach bùth-obrach agus tha mion-sgrùdadh de na geàrr-chunntasan anns an aithisg seo.

1.11 B' iad na h-eileanan air an deach tadhal airson nan tachartasan aghaidh ri aghaidh:

- Arainn
- Bressay
- Colbhasa
- Cumaradh
- Eige
- Griomasaigh
- Eilean Leòdhais
- An t-Eilean Sgitheanach
- Muile

- Tìr-mòr Arcaibh
- Tìr-mòr Shealtainn
- Westray

Mun anailis

1.12 Chaidh anailis tricead a dhèanamh air na ceistean dùinte (ceistean cromag sa bhogsa) uile, agus tha na toraidhean air an sealltainn ann an clàran air feadh na h-aithisge seo. Cha do fhreagair a h-uile neach-freagairt a h-uile ceist dhùinte, agus mar sin is e an àireamh de luchd-freagairt a fhreagair a' cheist sin an àireamh iomlan a chithear anns gach clàr.

1.13 Uaireannan, 's dòcha nach do fhreagair luchd-freagairt ceist dhùinte (sin ri ràdh nach do chuir iad strìochag ann am bogsa mar fhreagairt dhan cheist), ach a dh'aindeoin sin, bha na beachdan aca ag innse no a' nochdadh gu làidir am freagairt dhan cheist dhùinte. Ann an leithid de shuidheachaidhean, chaidh an fhreagairt dhan cheist dhùinte a chur a-steach aig an ìre sgrùdaidh). Mar sin, tha na clàran san aithisg seo a' gabhail a-steach beagan fhreagairtean den t-seòrsa seo.

1.14 Chaidh mion-sgrùdadh cuspaireil càileachdail a dhèanamh air beachdan an luchd-freagairt. B' e amas na h-anailis càileachdail na prìomh chuspairean a chomharrachadh, cho math ris an làn fharsaingeachd de bheachdan a chaidh a chur a-steach mar fhreagairt do gach ceist (no buidheann de cheistean), agus sgrùdadh a dhèanamh air aonta agus eas-aonta ann am beachdan eadar diofar bhuidhnean de luchd-freagairt. Rinneadh mion-sgrùdadh cuspaireil air geàrr-chunntasan nam bùithtean-obrach cuideachd

Rabhadh mu na toraidhean

1.15 Mar a tha fios leis a h-uile co-chomhairle, tha e cudromach cuimhneachadh gur dòcha nach eil beachdan an fheadhainn a fhreagair a' riochdachadh beachdan an t-sluaigh san fharsaingeachd. Tha daoine fa leth (agus buidhnean) aig a bheil ùidh mhòr ann an cuspair – agus an comas freagairt – nas dualtaiche pàirt a ghabhail ann an co-chomhairle na daoine aig nach eil. Tha am fèin-thaghadh seo a' ciallachadh nach urrainnear a ràdh gur ionann beachdan chom-pàirtichean na co-chomhairle agus beachdan an t-sluaigh san fharsaingeachd.

1.16 Air an adhbhar seo, tha nàdar gu ìre mhòr càileachdail aig an dòigh-obrach airson mion-sgrùdadh a dhèanamh air a' cho-chomhairle. Chan e am prìomh adhbhar gus comharrachadh **cia mheud** duine aig an robh beachdan sònraichte, ach an àite seo a bhith a' tuigsinn na làn fharsaingeachd de bheachdan a chaidh a cur an cèill agus draghan sam bith a dh'fhaodadh a bhith ann. Cuidichidh mion-sgrùdadh càileachdail ann a bhith a' tuigsinn fhreagairtean nan ceistean dùinte agus a bhith a' faighinn barrachd tuigse air beachdan dhaoine.

An aithisg

1.17 Tha an còrr den aithisg seo air a structaradh mar a leanas:

- Tha Caibideil 2 a' toirt seachad fiosrachadh mu luchd-freagairt na co-chomhairle, agus mu na 16 bùithtean-obrach a chùm Riaghaltas na h-Alba.
- Tha Caibideilean 3 gu 6 a' taisbeanadh toraidhean a' mhion-sgrùdadh air freagairtean nan ceistean co-chomhairleachaidh.
- Tha Caibideil 7 na mion-sgrùdadh air geàrr-chunntasan nam bùithtean-obrach.

1.18 A bharrachd air sin, tha ceithir eàrr-ràdhan san aithisg seo. Tha liosta de na buidhnean a chuir a-steach freagairt ann am Pàipear-taice 1. Tha Eàrr-ràdh 2 a' mineachadh nan ìrean freagairt airson gach ceist co-chomhairleachaidh, le briseadh sìos a rèir seòrsa neach-freagairt. Tha Eàrr-ràdh 3 a' taisbeanadh beachdan luchd-freagairt air an adhartas a rinneadh a dh'ionnsaigh amasan ro-innleachdail fa leth, a rèir seòrsa neach-freagairt. Tha Eàrr-ràdh 4 a' toirt seachad cruinneachadh cuspaireil de na beachdan a chaidh a thoirt seachad aig na bùithtean-obrach.

2 Tuairisgeul air na freagairtean agus luchd-freagairt

2.1 Tha a' chaibideil seo a' toirt seachad fiosrachadh mu na freagairtean agus mun luchd-freagairt.

Àireamh nam freagairtean a fhuaradh, agus an àireamh a chaidh a chleachdadh san anailis

2.2 Fhreagair 168 a' cho-chomhairle. Dhiubh seo, chaidh a' mhòr-chuid (158) a chur a-steach tro Citizen Space, àrd-ùrlar co-chomhairleachaidh air-loidhne Riaghaltas na h-Alba; chaidh na 10 freagairtean eile a chur tro phost-d.

2.3 Chuir aon neach-freagairt dà fhreagairt eadar-dhealaichte a-steach. Chaidh an dà fhreagairt seo a chur còmhla gus aon fhreagairt aonaichte a chruthachadh – agus cha deach an neach-freagairt seo a chunntadh ach aon turas san anailis. Far an robh freagairtean an neach-freagairt do cheistean dùinte eadar-dhealaichte eadar an dà thagraidh, chaidh na freagairtean aca san tagradh mu dheireadh a chumail airson na h-anailis. Tha beachdan sgrìobhte uile an neach-freagairt, bhon dà fhreagairt, air an gabhail a-steach san anailis.

2.4 Mar thoradh air seo chaidh aon fhreagairt a thoirt air falbh, agus mar sin bha am mion-sgrùdadh stèidhichte air **167 freagairt** .

Tuairisgeul air an luchd-freagairt

2.5 Chaidh freagairtean a chur a-steach le 39 buidhnean agus 128 neach fa leth (faic Clàr 2.1).

Clàr 2.1: Àireamh agus ceudad an luchd-freagairt

Seòrsa neach-freagairt	n	%
Buidhnean	39	23%
Daoine fa leth	128	77%
Iomlan	167	100%

2.6 Bha trì prìomh bhuidhnean de luchd-freagairt buidhne ann (faic Clàr 2.2)

- B' e **ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach eile** a' bhuidheann a bu mhotha de luchd-freagairt buidhne (16 a-mach à 39, no 41%). Bha a' bhuidheann seo a' gabhail a-steach nan sia ùghdarrasan eileanach a bharrachd air raon de bhuidhnean poblach le raointean-ùghdarrais nàiseanta.
- Bha **buidhnean, comainn agus urrasan coimhearsnachd** a' dèanamh suas 23% de luchd-freagairt bhuidhneach (9 a-mach à 39). Bha a' bhuidheann seo a' gabhail a-steach comhairlean coimhearsnachd, urrasan coimhearsnachd, buidhnean stiùiridh ionadail agus buidhnean taic gnìomhachais.

- Bha 23% de bhuidhnean **nam buidhnean san treas roinn, carthannasan agus buidhnean ballrachd** (9 a-mach à 39). Bha an roinn-seòrsa seo a' gabhail a-steach raon farsaing de dhiofar sheòrsaichean bhuidhnean. Bha adhbhar carthannach aig cuid agus bha cuid eile nam buidhnean ballrachd no fòraman. Bha fòcas sònraichte aig cuid de na buidhnean sin sna h-eileanan ach bha raon-ùghdarras nàiseanta nas fharsainge aig cuid eile.

2.7 Bha buidheann bheag de chòig buidhnean nach robh a' freagairt air gin de na trì roinnean eile agus bha iad a' dèanamh suas an 13% mu dheireadh de fhreagairtean buidhne (air an ainmeachadh mar 'sheòrsaichean buidhne eile'). Tha liosta iomlan de na buidhnean a fhreagair ri fhaicinn ann an Eàrr-ràdh 1.

Clàr 2.2: Freagairtean bhuidhnean, a rèir seòrsa

Seòrsa buidhne	n	%
Ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach eile	16	41%
Buidhnean, comainn agus urrasan coimhearsnachd	9	23%
Buidhnean san treas roinn, carthannasan, agus buidhnean ballrachd	9	23%
Seòrsaichean buidhne eile*	5	13%
Buidhnean iomlan	39	100%

* A' gabhail a-steach buidheann aoigheachd is turasachd, ionadan foghlaim àrd-ìre, aonadh ciùird agus Colaiste Rìoghail aig an NHS.

Ceangal ri eileanan na h-Alba

2.8 Chaidh iarraidh air luchd-freagairt innse dè an ceangal a th' aca ri eileanan na h-Alba – an robh iad (i) a' fuireach ann an eilean gu maireannach, (ii) nan neach-còmhnaidh pàirt-ùine ann an eilean, (iii) air a bhith a' fuireach ann an eilean roimhe, (iv) a' siubhal gu eilean airson obair, no (v) ceangal eile ri eileanan na h-Alba. Tha briathrachas na ceiste seo a' sealltainn gur dòcha gun robh i ag amas gu sònraichte air luchd-freagairt fa leth. Ach, chaidh a' cheist a fhreagairt cuideachd leis a' mhòr-chuid de bhuidhnean, a dh'fhaodadh a bhith air a tuigsinn ann an dòighean eadar-dhealaichte.

2.9 Mar a tha Clàr 2 a' sealltainn, thuirt 82% gun robh iad a' fuireach sna h-eileanan gu maireannach. Bha a' mhòr-chuid mhòr den luchd-fhreagairt fa leth (92%) nan luchd-còmhnaidh maireannach sna h-eileanan, agus thagh nas lugha na an dàrna leth de na buidhnean a fhreagair a' cheist (14 a-mach à 33) an roghainn seo. Bha buidhnean (a' gabhail a-steach cuid de na h-ùghdarrasan ionadail eileanach) na bu bhualtiche a chur an cèill gu bheil ceangal 'eile' aca ris na h-eileanan, an dàrna cuid air sgàth 's gun robh dleastanas / raon-ùghdarras nàiseanta nas fharsainge aca, raon-ùghdarras a bha a' gabhail a-steach coimhearsnachdan air tìr-mòr (a bharrachd air coimhearsnachdan eileanach), no air sgàth 's gu bheil am ballrachd stèidhichte air feadh na h-Alba.

2.10 Thoir an aire nach do chomharraich neach-freagairt sam bi gum bi iad a' siubhal gu eilean airson obair, agus, mar sin, chan eil an roghainn seo ri fhaicinn sa chlàr gu h-ìosal.

Clàr 2.3: Ceangal luchd-freagairt ri eileanan na h-Alba, a rèir seòrsa neach-freagairt

Seòrsa neach-freagairt	Buidhnean		Daoine fa leth		Iomlan	
	n	%	n	%	n	%
Ceangal ris na h-eileanan						
Neach-còmhnaidh eileanach maireannach	14	42%	115	92%	129	82%
Neach-còmhnaidh eileanach pàirt-ùine	0	0%	5	4%	5	3%
A' fuireach ann an eilean roimhe	0	0%	1	1%	1	1%
Eile (innis dhuinn gu h-ìosal)	19	58%	4	3%	23	15%
Iomlan	33	100%	125	100%	158	100%

Dh'fhaodte nach dèan na figearan uile 100% mar thoradh air cruinneachadh.

Cha do thagh gin den luchd-fhreagairt 'siubhal gu eilean airson obair'.

Ìre freagairt airson ceistean fa leth

2.11 Bha ìrean freagairt airson ceistean fa leth eadar-dhealaichte: bha seo eadar-dhealaichte airson ceistean dùinte is fosgailte, agus bha ìrean freagairt eadar-dhealaichte airson freagairtean dhaoine fa leth agus freagairtean buidhne.

2.12 San fharsaingeachd, bha ìrean freagairt do cheistean dùinte na b' àirde, bho 83% airson nam pàirtean dùinte de Cheist 5 (a dh'fhaighnich mu adhartas a dh'ionnsaigh amasan ro-innleachdail Plana Nàiseanta nan Eilean) gu 93% airson Ceist 1 (a dh'fhaighnich do luchd-freagairt dè an t-eòlas a bh' aca air a' phlana làithreach). An coimeas ri sin, bha ìrean freagairt do cheistean fosgailte eadar 60% airson na pàirt fosgailte de Cheist 7 (a dh'iarr beachdan air an àireimh de ghealltanasan anns an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean) gu 85% airson na pàirt fosgailte de Cheist 9 (a dh'fhaighnich dè a dh'fhaodadh a bhith air obrachadh na b' fheàrr anns an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean).

2.13 Bha ìrean freagairt na b' àirde airson luchd-freagairt fa leth an taca ri buidhnean. Fhreagair a' mhòr-chuid de dhaoine fa leth **a h-uile** ceist dhùinte, le ìrean freagairt airson ceistean fa leth eadar 90% agus 98% am measg na buidhne seo. Anns a' mhòr-chuid de chùisean, fhreagair còrr is dà thrian de dhaoine fa leth gach ceist fhosgailte. Cha robh sin fìor a thaobh:

- Na pàirt fosgailte de Cheist 7 (a dh'iarr beachdan air an àireamh de ghealltanasan sa phlana làithreach) – thug 55% de dhaoine beachd seachad air a' cheist seo.
- Na pàirt fosgailte de Cheist 6 (a dh'iarr beachdan air an àireimh de dh'amasan ro-innleachdail sa phlana làithreach) – thug 63% de dhaoine fa-leth beachd seachad air a' cheist seo.

2.14 Bha ìrean freagairt na b' ìsle aig buidhnean na daoine fa leth airson mòran de na ceistean dùinte - agus gu sònraichte:

- Ceist 2 (a dh'fhaighnich an robh buaidh sam bith aig Plana Nàiseanta nan Eilean air do bheatha ann an dòigh sam bith) – fhreagair 59% de bhuidhnean a' cheist dhùinte seo
- Ceist 5 (a bha a' faighneachd mun adhartas a rinn am plana làithreach a dh'ionnsaigh coileanadh nan amasan ro-innleachdail aige) – bha a' chuibhreann de bhuidhnean a fhreagair gach tè de na 13 pàirtean den cheist seo eadar 46% agus 54%.

2.15 San fharsaingeachd, cha robh luchd-freagairt bhuidhnean cho dualtach na ceistean a fhreagairt aig toiseach na co-chomhairle (i.e. Ceistean 1–5) agus na bu bhualtiche na ceistean aig deireadh na co-chomhairle a fhreagairt (i.e. Ceistean 6–11). Bha ìrean freagairt bhuidhnean a thaobh nan ceistean mu dheireadh (gach cuid na pàirtean dùinte agus fosgailte) eadar 69% airson na pàirt fosgailte de Cheist 6 (a bha a' faighneachd mun àireimh de dh'amasan ro-innleachdail) gu 95% airson na pàirt fosgailte de Cheist 11 (a dh'fhaighnich dè bu toil le luchd-freagairt fhaicinn ann am Plana Nàiseanta nan Eilean ùr no ath-sgrùdaichte san àm ri teachd).

2.16 Faic Eàrr-ràdh 2 airson làn fhiosrachadh mu na h-ìrean freagairt do cheistean.

Com-pàirtichean bùth-obrach

2.17 Mar a chaidh a chomharrachadh ann an Caibideil 1, chùm Riaghaltas na h-Alba sreath de bhùithtean-obrach co-chomhairleachaidh a chruthaich cothrom gus sgrùdadh a dhèanamh air cuspairean co-cheangailte ri riaghladh, mothachadh agus fòcas a thaobh an eagrain làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean agus plana sam bith a dh'fhaodadh a bhith ann san àm ri teachd.

2.18 Uile gu lèir, ghabh 231 neach pàirt ann an 16 bùithtean-obrach (13 aghaidh-ri-aghaidh agus 3 air-loidhne).

2.19 Tha Clàr 2.4 a' toirt cunntas farsaing air àiteachan nan 13 bùithtean-obrach aghaidh ri aghaidh agus air an àireimh de chom-pàirtichean aig gach tè. Thoir an aire gun robh tè de na bùithtean-obrach aghaidh-ri-aghaidh air a cumail le luchd-frithealaidh aig coinneamh Pàrlamaid Dhùthchail is Eileanach na h-Alba a chaidh a chumail sa Ghearasdan san t-Samhain 2023. Tha an clàr cuideachd a' gabhail a-steach fiosrachadh mu na h-àiteachan far an robh com-pàirtichean sna bùthan-obrach air-loidhne stèidhichte.

Clàr 2.4: Fiosrachadh mu na bùithtean-obrach agus àireamh nan daoine a ghabh pàirt annta

Seòrsa bùth-obrach		n
Bùithtean-obrach aghaidh-ri-aghaidh, stèidhichte air sgìre (ùghdarras ionadail - eilean)		
1	Comhairle Earra-Ghàidheal is Bhòid - Colbhasa	11
2	Comhairle Earra-Ghàidheal is Bhòid - Muile	15
3	Comhairle na Gàidhealtachd – Eige	20
4	Comhairle na Gàidhealtachd - An t-Eilean Sgitheanach	11
5	Comhairle Siorrachd Àir a Tuath - Arainn	21
6	Comhairle Siorrachd Àir a Tuath - Cumaradh	16
7	Arcaibh – Tìr-mòr Arcaibh	19
8	Arcaibh – Westray	3
9	Sealtainn – Tìr-mòr Shealtainn	4
10	Sealtainn – Bressay	5
11	Comhairle nan Eilean Siar - Griomasaigh	11
12	Comhairle nan Eilean Siar - Eilean Leòdhais	21
Com-pàirtichean aghaidh-ri-aghaidh iomlan stèidhichte air sgìre		157
Bùth-obrach aghaidh-ri-aghaidh aig Pàrlamaid Dùthchail is Eileanach na h-Alba		
13	Air a chumail sa Ghearasdan, mar bhùth-obrach aig Pàrlamaid Dùthchail is Eileanach na h-Alba	28
Com-pàirtichean iomlan aig Pàrlamaid Dùthchail is Eileanan na h-Alba		28
Bùithtean-obrach air-loidhne		
14	Nam measg bha com-pàirtichean à Colla, às an Eilean Sgitheanach, Eilean Ì, Leòdhas, Arcaibh, Sealtainn, Arainn, Ìle	15
15	Nam measg bha com-pàirtichean à Cumaradh, Ìle, Arcaibh, An t-Eilean Sgitheanach, Tiriodh, Na Hearadh, Barraigh agus Leòdhas	12
16	A' gabhail a-steach com-pàirtichean à Ìle, Bressay, Arainn, Barraigh, Arcaibh, Sealtainn, Diùra, Steòrnabhagh, Ùige, An t-Eilean Sgitheanach	19
Com-pàirtichean iomlan, air-loidhne		46
Com-pàirtichean iomlan, aghaidh-ri-aghaidh agus air-loidhne		231

3 Mothachadh air agus beachdan air buaidh a' phlana làithrich (C1-C3)

3.1 Bha trì ceistean anns a' cho-chomhairle a dh'iarr air luchd-freagairt innse agus beachdachadh air an ìre is gun robh iad mothachail air an eagraan làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean, an tug e buaidh air am beatha, agus nàdar na buaidh sin.

Ceist 1: Dè cho eòlach 's a tha thu, nad bheachd, air an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean? [Chan eil eòlas sam bith agam air / Chuala mi mu dheidhinn ach chan eil fhios sam bith agam air an t-susbaint / Tha beagan eòlais agam air / Tha tòrr eòlais agam air]

Ceist 2: An tug an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean buaidh air do bheatha ann an dòigh sam bith? [Thug / Cha tug / Chan eil fhios agam]

Faodaidh tu do fhreagairt a leudachadh sa bhogsa gu h-ìosal.

Ceist 3: An robh a' bhuidheann aig an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean air do bheatha math, dona no nach robh buaidh sam bith aige? [Deagh bhuidheann / droch bhuidheann / cha tug e buaidh air mo bheatha idir]

Faodaidh tu do fhreagairt a leudachadh sa bhogsa gu h-ìosal.

Mothachadh air an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean

3.2 Dh'iarr Ceist 1 air luchd-freagairt innse dè cho eòlach 's a bha iad air an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean. B' e ceist dhùinte a bha seo gun àite airson beachdan.

3.3 Tha Clàr 3.1 a' sealltainn, uile gu lèir, gun robh beagan eòlais aig mun dàrna leth den luchd-freagairt (52%) mun tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean agus gun robh mòran eòlais aig a' chòigeamh cuid (21%) mu dheidhinn. Ach, thuirt timcheall air cairteal nach robh iad uamhasach mothachail air a' phlana làithreach idir. Thuirt 15% nach robh eòlas sam bith aca mu dheidhinn, agus thuirt 12% gun cuala iad mu dheidhinn ach nach robh fios aca mun t-susbaint idir.

3.4 Thuirt a h-uile buidheann ach aon a fhreagair gun robh iad eòlach air a' phlana làithreach gu ìre mhòr no bheag. An coimeas ri sin, bha mothachadh am measg dhaoine fa leth nas caochlaidiche: ged a thuirt dà thrian de dhaoine fa leth gun robh beagan (55%) no mòran (11%) eòlais aca air a' phlana làithreach, thuirt an treas cuid gun robh iad air cluinntinn mu dheidhinn ach nach robh iad eòlach air an t-susbaint idir (14%) no nach robh eòlas sam bith aca air idir (19%).

3.5 Am measg bhuidhnean, b' e ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach eile a bu dualtaiche a bhith mothachail air a' phlana làithreach, le cha mhòr a h-uile buidheann den t-seòrsa seo (12 a-mach à 13) ag ràdh gun robh mòran eòlais aca air.

Clàr 3.1: C1 – Dè cho eòlach 's a tha thu, nad bheachd, air an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean?

Seòrsa neach-freagairt	Chan eil idir		Chuala mi mu dheidhinn ach chan eil fios sam bith agam air an t-susbaint		Tha beagan eòlais agam air		Tha mòran eòlais agam air		Iomlan	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach	0	0%	0	0%	1	8%	12	92%	13	100%
Buidhnean, comainn agus urrasan coimhearsnachd	0	0%	1	13%	4	50%	3	38%	8	100%
Buidhnean san treas roinn, carthannasan, agus buidhnean ballrachd	0	0%	0	0%	4	80%	1	20%	5	100%
Seòrsaichean buidhne eile	0	0%	0	0%	3	60%	2	40%	5	100%
Buidhnean iomlan	0	0%	1	3%	12	39%	18	58%	31	100%
Daoine iomlan	24	19%	18	14%	69	55%	14	11%	125	100%
Iomlan, a h-uile neach-freagairt	24	15%	19	12%	81	52%	32	21%	156	100%

Dh'fhaodte nach dèan na figearan uile 100% mar thoradh air cruinneachadh.

Buidh a' phlana làithreach air beatha dhaoine (C2)

3.6 Dh'fhaighnich Ceist 2 do luchd-freagairt an robh buaidh sam bith aig Plana Nàiseanta nan Eilean air am beatha ann an dòigh sam bith.

3.7 Tha Clàr 3.2 a' sealltainn gun robh beachdan measgaichte aig daoine san fhreagairt dhan cheist seo le 28% a' freagairt 'thug', 31% a' freagairt 'cha tug' agus 42% a' freagairt 'chan eil fios agam'.

3.8 Am measg nam buidhnean a fhreagair a' cheist seo, fhreagair mu thrìan (35%) 'thug', fhreagair an treas cuid (35%) 'cha tug' agus fhreagair an treas cuid (30%) 'chan eil fios'.

agam'. Am measg dhaoine fa leth, thuirt a' chuibhreann a bu mhotha den luchd-fhreagairt (42%) 'chan eil fios agam', agus thuirt 26% 'thug' agus thuirt 30% 'cha tug'.

3.9 Am measg luchd-fhreagairt bhuidhnean, bha ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach eile na bu bhuailtiche a ràdh gun tug am plana làithreach buaidh orra, le dà thrian sa bhuidhinn seo (4 a-mach à 6) a' freagairt 'thug' dhan cheist seo. Ach, bha buidhnean, comainn agus urrasan coimhearsnachd na bu dualtaiche na buidhnean eile a ràdh nach tug am plana buaidh sam bith orra, le còrr is an dàrna leth (5 a-mach à 9) a' freagairt 'cha tug'.

Clàr 3.2: C2 - An tug an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean buaidh air do bheatha ann an dòigh sam bith?

Seòrsa neach-freagairt	Thug		Cha tug		Chan eil fios agam		Iomlan	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach	4	67%	0	0%	2	33%	6	100%
Buidhnean, comainn agus urrasan coimhearsnachd	2	22%	5	56%	2	22%	9	100%
Buidhnean san treas roinn, carthannasan, agus buidhnean ballrachd	1	25%	1	25%	2	50%	4	100%
Seòrsaichean buidhne eile	1	25%	2	50%	1	25%	4	100%
Buidhnean iomlan	8	35%	8	35%	7	30%	23	100%
Daoine iomlan	33	26%	38	30%	55	44%	126	100%
Iomlan, a h-uile neach-freagairt	41	28%	46	31%	62	42%	149	100%

Dh'fhaodte nach dèan na figearan uile 100% mar thoradh air cruinneachadh.

3.10 Thoir an aire gun robh ìre fhreagairt glè ìosal aig a' cheist dhùinte seo bho bhuidhnean – gu sònraichte, bho (i) ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach (fhreagair 6 a-mach à 16 a' cheist) agus (ii) bho bhuidhnean treas roinn, carthannasan agus buidhnean ballrachd (fhreagair 4 a-mach à 9 a' cheist). Is dòcha gun robh an luchd-fhreagairt seo a' tuigsinn bho bhriathrachas na ceiste seo nach robh i buntainneach dhaibh no ag amas orra. A bharrachd air sin, bha beachdan bho bhuidhnean **a fhreagair** a' cheist a' sealltainn gur dòcha gun deach a freagairt ann an dòighean eadar-dhealaichte – le cuid den luchd-fhreagairt a' beachdachadh air a' bhuidhne a bhathar a' faicinn air na coimhearsnachdan eileanach aca, agus cuid eile a' bruidhinn air a' bhuidhne air a' bhuidhinn aca. Leis na diofar mhìneachaidhean a dh'fhaodadh a bhith aig a' cheist seo, bu chòir dèiligeadh gu faiceallach ris na figearan airson buidhnean ann an Clàr 3.2.

3.11 Uile gu lèir, thug 148 neach-freagairt (22 buidheann agus 126 neach fa leth) beachdan seachad air Ceist 2.

3.12 Gu tric, thug luchd-fhreagairt a fhreagairt **“thug”** dhan cheist seo beachdan seachad air **mar a** thug am plana buaidh orra. Bha beachdan den t-seòrsa seo sa chumantas stèidhichte air a bhith a' coimhead air na deagh no droch bhuidhean aig a' phlana air

beatha eileanach, seach air beatha an neach-freagair fhèin. A bharrachd air seo, bha tòrr de na h-aon beachdan air an cur an cèill an seo 's a bha sna beachdan a chaidh a chur a-steach airson Ceist 3, a dh'fhaighnich an robh buaidh a' phlana làithreach air a bhith math no dona. Mar sin, thathar a' bruidhinn air a' mhòr-chuid de na seòrsaichean bheachdan seo còmhla ris an fheadhainn a chaidh a dhèanamh ann an Ceist 3. Tha an deasbad an seo a' cuimseachadh air puingean nas fharsainghe a rinn an fheadhainn a fhreagair 'thug', còmhla ris na beachdan a thug luchd-freagair a fhreagair 'cha tug' no 'chan eil fhios agam' aig Ceist 2.

Beachdan aig an fheadhainn a bha den bheachd gun tug am plana buaidh air am beatha

3.13 Rinn luchd-freagair a bha den bheachd gun tug Plana Nàiseanta nan Eilean buaidh air am beatha diofar puingean, agus bha beachdan bhuidhnean glè thrì eadar-dhealaichte ris na beachdan aig daoine fa leth. Gu sònraichte, san fharsaingeachd, bhruidhinn buidhnean a fhreagair 'thug' aig Ceist 2 air deagh bhuidhnean, ach bha daoine fa leth a fhreagair 'thug' gu tric a' coimhead air droch bhuidhnean.¹ Mar a chaidh a chur an cèill gu h-àrd, bithear a' bruidhinn air droch bhuidhnean agus deagh bhuidhnean còmhla, còmhla ri beachdan eile den aon seòrsa ann an Ceist 3.

3.14 San fharsaingeachd, thug cuid de bhuidhnean agus dhaoine fa-near gun robh am plana air cothrom a thoirt dhaibh pàirt a ghabhail ann a bhith ga libhrigeadh – an dàrna cuid (i) aig ìre nàiseanta, tro Buidheann Libhrigeadh Nàiseanta nan Eilean, Buidheann Ro-innleachdail nan Eilean no buidhnean eile co-cheangailte ri buileachadh Plana Nàiseanta nan Eilean, no (ii) aig ìre ionadail le bhith a' cur a-steach airson agus a' faighinn maoinachadh tro Phrògram nan Eilean, a tha a' toirt taic do libhrigeadh a' phlana airson gnìomhan agus iomairtean leasachaidh ionadail. Thuir cuid de na buidhnean a fhreagair gun robh iad air buannachd fhaighinn bho bhith ag obair nas dlùithe le Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba gus am plana a chur an gnìomh san sgìre aca agus gun robh iad a' cur luach air sin. Thuir cuid den luchd-freagair fa leth gun robh iad air a dhol an sàs ann a bhith a' cruthachadh plana eileanach ionadail airson na coimhearsnachd aca fhèin a' cleachdadh Plana Nàiseanta nan Eilean mar fhrèam. Thuir an dà chuid buidhnean agus daoine fa leth gun robh iad den bheachd gun robh Plana Nàiseanta nan Eilean air cur ris a' mhothachadh aca mu na cùisean sònraichte a tha a' toirt buaidh air coimhearsnachdan eileanach ann an Alba, agus gun robh e cuideachd air fòcas nas motha a chur air a bhith a' dèiligeadh ris na cùisean sin.

¹Sheall coimeas eadar freagairtean Ceist 2 agus Ceist 3 (a dh'fhaighnich an robh deagh bhuidhnean, droch bhuidhnean, no gun bhuidhnean sam bith air a bhith aig a' phlana) gun tuirt **còrr is an dàrna leth de na daoine** a fhreagair 'thug' aig Ceist 2 aig Ceist 3 gun robh droch bhuidhnean aig a' phlana. Cha do fhreagair ach trian de na daoine fa leth a fhreagair 'thug' ann an Ceist 2 gun robh 'deagh bhuidhnean' aig a' phlana ann an Ceist 3. An coimeas ri sin, **cha tuirt buidheann sam bith** a fhreagair 'thug' aig Ceist 2 aig Ceist 3 gun robh 'droch bhuidhnean' aig a' phlana. Thoir an aire, ge-tà, gun tuirt còrr is an dàrna leth de na buidhnean a thuir (aig Ceist 2) gun robh buaidh aig a' phlana **nach** robh buaidh sam bith aig a' phlana an uair sin (aig Ceist 3). Tha an neo-chunbhalachd seo a' sealltainn gum bu chòir dèiligeadh gu faiceallach ris na co-dhùnaidhean a tha air an sealltainn a thaobh bhuidhnean anns na clàran airson Ceistean 2 agus 3.

Beachdan aig an fheadhainn a bha den bheachd nach am plana buaidh air am beatha

3.15 San fharsaingeachd, thuir luchd-freagairt a bha den bheachd **nach robh** buaidh aig Plana Nàiseanta nan Eilean air am beatha den bheachd sin air sgàth 's gun robh iad den bheachd 'nach robh leasachaidhean sam bith' air a bhith san sgìre aca. Thug mòran fhreagairtean iomradh air dìth adhartais – no fiù 's crìonadh – ann an seirbheisean còmh-dhail, cothrom air taigheadas air prìs reusanta, bochdainn connaidh, inbhean foghlaim, agus/no ceangailteachd dhìdseatach. Chaidh draghan a thogail cuideachd mu chrìonadh-sluaigh leantainneach (agus/no tòrr mòr dhaoine aig aois leigeil dheth dreuchd a' tighinn a-steach) cuideachd.

Beachdan aig an fheadhainn nach robh cinnteach an tug am plana buaidh air am beatha

3.16 Thog luchd-freagairt – agus gu sònraichte buidhnean – a thuir nach robh fios aca an tug am plana buaidh air am beatha grunn phuingeann:

- Bha beachd farsaing ann gun robh am plana air na prìomh dhùbhlain do choimhearsnachdan eileanach a chomharrachadh, ach cha robh iad a cheart cho cinnteach an robh am plana air builean nas fheàrr adhbharachadh.
- A thaobh leasachaidhean ionadail sam bith a rinneadh rè ùine a' phlana, bha e duilich do chuid den luchd-freagairt a bhith a' dèanamh eadar-dhealachadh eadar na rudan a thàinig mar thoradh air Plana Nàiseanta nan Eilean agus na rudan a thàinig bho rudan a rinn buidhnean eile.
- Thuir cuid eile nach robh buaidh a' phlana soilleir air sgàth factaran eile a' gabhail a-steach galar lèir-sgaoilte Covid agus Brexit.
- Chaidh aithneachadh gun d' fhuair cuid de choimhearsnachdan/buidhnean eileanach maoinachadh airson pròiseactan tron phlana agus mar sin gur dòcha gum biodh barrachd mothachaidh air buaidh a' phlana am measg dhaoine a tha an sàs sna coimhearsnachdan no buidhnean sin. Ach, bhathar den bheachd nach robh a' mhòr-chuid de mhuinntir nan eilean mothachail air pròiseactan mar seo, no nach robh fhios aca gun robh iad mar thoradh air maoinachadh fo Phlana Nàiseanta nan Eilean.

3.17 Thuir luchd-freagairt fa leth aig nach robh fios an robh buaidh aig a' phlana air am beatha san fharsaingeachd nach robh iad mothachail air a' phlana – rud a bha a' ciallachadh nach robh fios aca dè a' bhuidh a bh' aige. Ach, chomharraich cuid a fhreagair 'chan eil fhios agam' aig Ceist 2 (coltach ris an fheadhainn a fhreagair 'cha tug') gun robhar a' faicinn dìth leasachaidh (no crìonadh) ann am prìomh roinnean de bheatha eileanach – gu sònraichte a thaobh còmh-dhail, bochdainn connaidh, fàs àireamh-sluaigh, ceangal didseatach, bun-structar rathaid, is msaa.

3.18 Bho àm gu àm, thuir luchd-freagairt aig nach robh fios an robh buaidh aig a' phlana air am beatha nach robh cuid de na bha sa phlana buntainneach dhan choimhearsnachd eileanach aca fhèin. Dh'iarr an luchd-fhreagairt seo (i) conaltradh nas fheàrr mun phlana, agus (ii) barrachd fòcais air feumalachdan sònraichte na coimhearsnachd eileanaich aca.

Nàdar na buaidh air beatha dhaoine (C3)

3.19 Dh'fhaighnich Ceist 3 do luchd-freagairt dè an seòrsa buaidh a bha aig a' phlana làithreach air am beatha – gu sònraichte, an e deagh bhuidh no droch bhuidh a bh' ann - no an robh am plana gun bhuidh idir.

3.20 Tha Clàr 3.3 a' sealltainn gun tuir timcheall air aon an às gach sianar luchd-freagairt (16%) gun robh deagh bhuidh aig a' phlana làithreach air am beatha agus thuir mu chairteal (27%) gun robh droch bhuidh aige. Ach, thuir còrr is an dàrna leth (56%) nach robh am plana air buaidh a thoirt air am beatha idir.

Clàr 3.3: C3 - An robh a' bhuidh aig an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean air do bheatha math, dona no nach robh buaidh sam bith ann idir?

Seòrsa neach-freagairt	Deagh bhuidh		Droch bhuidh		Cha tug e buaidh air mo bheatha idir		Iomlan	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach	6	67%	0	0%	3	33%	9	100%
Buidhnean, comainn agus urrasan coimhearsnachd	4	50%	1	13%	3	38%	8	100%
Buidhnean san treas roinn, carthannasan, agus buidhnean ballrachd	1	50%	0	0%	1	50%	2	100%
Seòrsaichean buidhne eile	1	20%	0	0%	4	80%	5	100%
Buidhnean iomlan	12	50%	1	4%	11	46%	24	100%
Daoine iomlan	12	10%	39	32%	71	58%	122	100%
Iomlan, a h-uile neach-freagairt	24	16%	40	27%	82	56%	146	100%

Dh'fhaodte nach dèan na figearan uile 100% mar thoradh air cruinneachadh.

3.21 Bha buidhnean (50%) na bu dualtaiche na daoine fa leth (10%) a bhith ag a ràdh gun robh deagh bhuidh aig a' phlana. Eu-coltach ri seo, bha daoine fa leth na bu dualtaiche na buidhnean fa leth a bhith ag a ràdh gun tug am plana droch bhuidh orra (32% an taca ri 4%). Bha daoine fa leth (58%) cuideachd na bu dualtaiche na buidhnean (46%) a bhith ag ràdh nach robh am plana air buaidh a thoirt air am beatha ann an dòigh sam bith.

3.22 Am measg nam buidhnean a fhreagair a' cheist seo, bha luchd-freagairt gu ìre mhòr air an sgaradh eadar an fheadhainn a thuir gun robh buaidh a' phlana air a bhith math (12 a-mach à 24), agus an fheadhainn a thuir nach robh buaidh sam bith aige (11 a-mach à 24). Thuir dìreach aon bhuidheann a fhreagair (anns an roinn buidhnean, comainn agus urrasan coimhearsnachd) gun robh droch bhuidh aig a' phlana.

3.23 Thoir an aire, coltach ri Ceist 2, gun robh ìre fhreagairt na ceist dùinte seo bho bhuidhnean glè ìosal – gu sònraichte, bho (i) ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach (fhreagair 9 a-mach à 16 a' cheist) agus (ii) buidhnean treas roinne, carthannais, agus buidhnean ballrachd (fhreagair 2 a-mach à 9 a' cheist). Is dòcha nach robh na buidhnean sin a' coimhead air a' cheist mar rud a bha buntainneach dhaibh no ag amas orra. Mar sin, feumar a bhith faiceallach leis na figearan a chithear ann an Clàr 3.3 airson buidhnean.

3.24 Uile gu lèir, thug 116 neach-freagairt (25 buidheann agus 91 neach fa leth) beachdan seachad air Ceist 3. Tha an deasbad gu h-ìosal cuideachd a' gabhail a-steach beachdan a chaidh a dhèanamh aig Ceist 2 a thug iomradh air deagh bhuaidh no droch bhuaidh aig Plana Nàiseanta nan Eilean.

Buidhean matha

3.25 Rinn gach cuid buidhnean agus daoine fa leth a bha den bheachd gun robh deagh bhuaidh aig a' phlana grunn phuingeon, a' gabhail a-steach gun robh am plana air nas leanas a dhèanamh:

- Chuir e fòcas air 'a bheil feum mòr' air na dùbhlain nach beag a tha mu choinneamh eileanan na h-Alba - dh'fhaodte nach biodh na dùbhlain sin gan aithneachadh agus nach biodh aghaidh ga chur orra às aonais a' phlana.
- Chruthaich e frèam air am faodar iomradh a thoirt (gu nàiseanta agus gu h-ionadail) nuair a thathar a' cruthachadh poileasaidh agus a' planadh leasachaidhean bun-structair ann an coimhearsnachdan eileanach
- Chuidich e gus cruthachadh phlanaichean ionadail eileanach fhiosrachadh (agus gus seo a bhrosnachadh) ann an cuid de sgìrean, agus mar thoradh air seo, chaidh buidhnean stiùiridh ionadail a chruthachadh gus prìomhachasan choimhearsnachdan eileanach a thoirt air adhart.
- Sholaraidh e dàta a chaidh a chleachdadh gus comharran coileanaidh a chruthachadh airson planaichean ionadail eileanach
- Thug e maoineachadh do choimhearsnachdan eileanach airson farsaingeachd de dh'iomairtean gus aghaidh a chur air prìomhachasan ionadail, a' gabhail a-steach leasachadh bun-structair agus pròiseactan pileat (mar eisimpleir, sgeama pileat Cothromachadh-carboin, agus pileat de dh'iomairt Sgìlean)
- Sholaraidh e maoineachadh èiginn às dèidh galar lèir-sgaoilte Covid (tro Mhaoin Èiginn Cosgaisean nan Eilean)
- Thug e maoineachadh seachad gus taic a thoirt do dh'oifigearan sa choimhearsnachd gus gnìomhan a thoirt air adhart.

3.26 Ach rinn cuid de luchd-freagairt puingeon sònraichte mun t-suidheachadh aca fhèin. Mar eisimpleir:

- Thuirt cuid de na h-ùghdarrasan ionadail a fhreagair cho cudromach 's a tha am plana ann a bhith a' toirt cothrom dhaibh dàimhean a thogail le prìomh chom-

pàirtichean, luchd-ùidh agus buidhnean acair eileanach – agus a bhith ag obair còmhla a dh'ionnsaigh builean nas fheàrr ann an coimhearsnachdan eileanach.

- Bha aon neach-freagairt san treas roinn den bheachd gun robh am plana air dòigh-obrach nas in-ghabhalaiche a chruthachadh gus còmhdhail a leasachadh sna h-eileanan – a bha, nam beachd-san, air a bhith buannachdail do dhaoine air a bheil ciorram.
- Chuir cuid de dhaoine fòcas air atharrachaidhean buannachdail gu math sònraichte a bha air tachairt mar thoradh air a' phlana nam beachd. Bha iad sin a' gabhail a-steach leasachaidhean ann an ceangailteachd bann-leathann/didseatach sna sgìrean aca, maoinachadh/taic airson pròiseactan taigheadais ionadail no leasachaidhean sònraichte eile (m.e. ath-leasachadh air colaiste ionadail), agus solarachadh siubhal bus an-asgaidh do dhaoine òga.

3.27 Ach, am measg an fheadhainn a chomharraich deagh bhuidhean, bha beachd ann a nochd uair is uair cuideachd gun robh 'tòrr a bharrachd ri dhèanamh fhathast' mus biodh e comasach a ràdh gun robh Plana Nàiseanta nan Eilean a' dèiligeadh gu h-iomlan ris na dùbhlain mhòra a tha fhathast mu choinneamh choimhearsnachdan eileanach. Chaidh a' phuuing a thogail nach adhbharaich ro-innleachd atharrachadh air a sgàth fhèin. Bha beachd ann gum feum na ceanglaichean eadar ro-innleachd agus gnìomh a bhith nas soilleire san àm ri teachd.

Droch bhuidhean

3.28 Mar a sheall Clàr 3.3, b' e daoine fa leth a bu mhotha a bha den bheachd gun robh droch bhuidhean aig Plana Nàiseanta nan Eilean, agus cha robh ach aon bhuidheann den bheachd seo. Rinn a' bhuidheann seo de luchd-freagairt an dà phuuing fharsaing a leanas uair is uair:

- Cha robh piseach sam bith air càileachd beatha (mòr-chuid) nan eileanaich rè ùine a' phlana. Chomharraich luchd-freagairt gun robh dìth adhartais (no crìonadh) air a bhith ann a thaobh crìonadh-sluaigh, bochdainn connaidh, ceangal didseatach, taigheadas, cothrom air cothroman eaconamach, coileanadh foghlaim, seirbheisean slàinte is cùram sòisealta, dìon na h-àrainneachd, agus seirbheisean aiseig. Thuirtear cuid gun robh coimhearsnachdan eileanach a' faireachdainn gun robh nas lugha de chumhachd aca na bha aca roimhe.
- Bha foillseachadh a' phlana air dùilean àrdachadh ach cha robh am plana air an coileanadh. Bha beachd ann gun robh cuid de dh'ùghdarrasan ionadail air dearmad a dhèanamh air a' phlana gu ìre mhòr. Bha cuid den luchd-fhreagairt den bheachd nach robh e air rud susbainteach sam bith a chur ris a' choimhearsnachd eileanach aca. Bha cuid eile a bha den bheachd gun robh droch bhuidhean aig a' phlana comasach air atharrachaidhean sònraichte anns na sgìrean aca a chomharrachadh a dh'aindeoin seo a bha iad a' smaoineachadh a chaidh a mhaoineachadh leis a' phlana, ach cha robh iad a' smaoineachadh gun robh na h-atharrachaidhean sin cudromach, susbainteach no farsaing gu leòr gus a ràdh gun robh buaidh adhartach aig a' phlana san fharsaingeachd.

3.29 A bharrachd air seo, thuir cuid den luchd-freagairt gun robh iad air an sàrachadh nach robh coimhearsnachdan eileanach air mòran buannachd fhaighinn – a thaobh cosgaisean connaidh – bho leudachadh air tuathan-gaoithe sna h-eileanan. Bha cuid eile den bheachd gun robh cus cuideam air turasachd agus gun robh sin a’ dèanamh cron air muinntir an àite.

3.30 Ach, thuir aon neach-freagairt sa bhuidhinn seo, ged a bha an suidheachadh ann an aon bhuidheann de dh’eileanan air taobh an iar na h-Alba air a dhol am mìosad thar nam beagan bhliadhnaichean a dh’fhalbh, gur dòcha nach e Plana Nàiseanta nan Eilean a bu choireach.

Gun bhuidh idir

3.31 Sheall Clàr 3.3 gun robh mun dàrna leth de na buidhnean agus còrr is an dàrna leth de na daoine fa leth den bheachd nach robh buaidh sam bith aig Plana Nàiseanta nan Eilean. Tha beachdan an luchd-fhreagairt seo air an taisbeanadh gu h-ìosal. Bu chòir a thoirt fa-near gur e buidhnean ballrachd nàiseanta a bh’ ann an cuid de na buidhnean a bha den bheachd gun robh am plana ‘gun bhuidh’. Anns a’ mhòr-chuid de dh’eisimpleirean, dh’aithris an luchd-fhreagairt seo gur e glè bheag de mhothachadh a bha aig na buill aca a tha a’ fuireach ann an coimhearsnachdan eileanach air a’ phlana.

3.32 Thuir ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach eile gu tric gun robh iomadh dòigh anns an robh na coimhearsnachdan eileanach aca air buannachd fhaighinn bho Phlana Nàiseanta nan Eilean, ach thuir iad nach robh e coltach gum biodh **luchd-còmhnaidh ionadail** mothachail air adhbhar a’ phlana agus nach robh e coltach gum biodh iad a’ faicinn gun robh atharrachaidhean adhartach sònraichte mar thoradh air a’ phlana. Thuir cuid sa bhuidhinn seo cuideachd gur dòcha gum biodh cuid de na h-atharrachaidhean ionadail a fhuair taic tron phlana air an coileanadh co-dhiù, plana ann no às.

3.33 Bha buidhnean, comainn agus urrasan coimhearsnachd, buidhnean san roinn ‘seòrsaichean buidhne eile’ den aon bheachd nach robhar a’ faicinn mòran adhartais cudromach ann a bhith dèiligeadh ris na ‘nithean as motha’ a tha a’ toirt buaidh air eileanaich agus air eaconamaidhean eileanach. Thuir aon bhuidheann a fhreagair gu bheil e doirbh soirbheachais a’ phlana a thomhas, leis gum bi tòrr de na h-amasan aige feumach air tasgadh fad iomadh bliadhna gus dèiligeadh riutha.

3.34 Chaidh grunn phuingeann a thogail uair is uair le daoine fa leth:

- Thuir cuid nach robh iad mothachail air a’ phlana agus mar sin nach robh fios aca dè a’ bhuidh a bh’ aige.
- Thuir cuid eile nach robh atharrachadh sam bith air tachairt a thaobh nan dùbhlann a tha mu choinneamh coimhearsnachdan eileanach. Thog an luchd-freagairt seo na h-aon chuspairean ’s a thog an fheadhainn a bha den bheachd gun tug am plana droch bhuidh.
- Thuir cuid gun robh deagh coltas air a’ phlana ach, nam beachd-san, gun robh buidhnean poblach a bu chòir a bhith an sàs ann a bhith ga libhrigeadh air dearmad

a dhèanamh air gu ìre mhòr agus mar sin, nach robh e air na h-amasan aige a choileanadh.

3.35 Bha cuid den luchd-fhreagairt sa bhuidhinn seo mothachail air maoinachadh a chaidh a sholarachadh fon phlana airson pròiseactan ionadail, ach cha robh iad a' smaoinachadh gun tug am plana buaidh air am beatha fhèin. Thug luchd-freagairt eile taic do bhun-bheachd Measadh Buaidh Choimhearsnachdan Eileanach (ICIA), ach bha iad den bheachd nach robh na measaidhean sin air an dèanamh gu riaghailteach le ùghdarrasan ionadail – no nach deach an dèanamh gu ceart – agus mar sin, gun robh co-dhùnaidhean poileasaidh a tha a' toirt buaidh air coimhearsnachdan eileanach fhathast gan dèanamh bhon 'mhullach a-nuas' às aonais taic bho luchd-còmhnaidh ionadail. Thathar a' beachdachadh air a' chuspair seo barrachd ann an Caibideil 5.

4 Susbaint a' phlana làithrich (C4, C6 agus C7)

4.1 Bha trì ceistean sa cho-chomhairle a dh'iarr beachdan air diofar thaobhan den tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean. Bha a' chiad cheist na cheist fharsaing, ag iarraidh beachdan air susbaint a' phlana. Bha an dàrna agus an treas ceist ag iarraidh beachdan air an àireimh de dh'amasan is de ghealltanasan ro-innleachdail sa phlana làithreach.

Ceist 4: Dè do bheachd air susbaint an tionnadaidh làithrich de Phlana Nàiseanta nan Eilean? [Deagh bheachd / droch bheachd / gun bheachd idir]

Faodaidh tu do fhreagairt a leudachadh sa bhogsa gu h-ìosal.

Ceist 6: Tha 13 Amasan Ro-innleachdail anns an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean. Dè do bheachd air àireamh nan amasan ro-innleachdail anns an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean? [Dìreach ceart / cus / gun gu leòr / gun bheachd]

Faodaidh tu do fhreagairt a leudachadh sa bhogsa gu h-ìosal.

Ceist 7: Tha 134 gealltanasan anns an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean. Dè do bheachd air àireamh nan gealltanasan? [Dìreach ceart / cus / gun gu leòr / gun bheachd]

Faodaidh tu do fhreagairt a leudachadh sa bhogsa gu h-ìosal.

Beachdan air susbaint a' phlana làithreach san fharsaingeachd (C4)

4.2 Bha Ceist 4 ag iarraidh air luchd-freagairt an robh am beachdan air susbaint tionndadh làithreach Plana Nàiseanta nan Eilean (i) nan deagh bheachdan, (ii) nan droch bheachdan, no (iii) nach robh beachd sam bith aca.

4.3 Tha Clàr 4.1 a' sealltainn gun robh freagairtean dhan cheist seo measgaichte san fharsaingeachd – le 37% ag ràdh gun robh deagh bheachd aca air susbaint a' phlana, 36% ag ràdh gun robh droch bheachd aca agus 27% ag ràdh nach robh beachd sam bith aca.

4.4 Bha buidhnean (84%) mòran na bu dualtaiche na daoine fa leth (25%) deagh bheachdan a chur an cèill. Bha cuid de bhuidhnean a bha a ràdh roimhe nach robh ach beaga eòlais aca air a' phlana a' cur air adhart deagh bheachd air susbaint a' phlana làithreach an seo ('s e sin ri ràdh gun tuirt iad gun robh 'beagan eòlais aca air' no gun robh iad 'air cluinntinn mu dheidhinn ach nach robh fios aca air na bha ann' aig Ceist 1 – faic Caibideil 3). Am measg dhaoine fa leth mar bhuidhinn, bha na beachdan measgaichte; ach, bha droch bheachdan aig a' chuid a bu mhotha de dhaoine fa leth (43%) air susbaint a' phlana.

Clàr 4.1: C4 - Dè do bheachd air susbaint an tionndaidh làithrich de Phlana Nàiseanta nan Eilean?

Seòrsa neach-freagairt	Deagh bheachd		Droch bheachd		Chan eil beachd sam bith agam		Iomlan	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach	13	100%	0	0%	0	0%	13	100%
Buidhnean, comainn agus urrasan coimhearsnachd	5	71%	1	14%	1	14%	7	100%
Buidhnean san treas roinn, carthannasan, agus buidhnean ballrachd	6	86%	1	14%	0	0%	7	100%
Seòrsaichean buidhne eile	2	50%	1	25%	1	25%	4	100%
Buidhnean iomlan	26	84%	3	10%	2	6%	31	100%
Daoine iomlan	32	25%	54	43%	40	32%	126	100%
Iomlan, a h-uile neach-freagairt	58	37%	57	36%	42	27%	157	100%

Dh'fhaodte nach dèan na figearan uile 100% mar thoradh air cruinneachadh.

4.5 Uile gu lèir, thug 131 neach-freagairt (37 buidheann agus 94 neach fa leth) beachdan seachad air Ceist 4.

4.6 Bu chòir toirt fa-near do na leanas:

- Thuirte cuid de bhuidheann a fhreagair gum biodh iad air taghadh **an dà chuid** 'deagh bheachd' agus 'droch bheachd' nam biodh an roghainn seo ann. A bharrachd air an sin, thuirte cuid a thagh 'cha robh beachd sam bith agam' no nach do fhreagair a' cheist dùinte idir gun do rinn iad sin leis nach robh e comasach dhaibh an dà chuid 'deagh bheachd' agus 'droch bheachd' a thaghadh.
- Bha e gu math cumanta do luchd-freagairt a thagh 'deagh bheachd' (an dà chuid buidhnean agus daoine fa leth) an uair sin a bhith a' toirt seachad caveatan, a' togail dhraghan, no a' moladh atharrachaidhean a bha iad a' smaoinneachadh a bha a dhìth san ath thionndadh de Phlana Nàiseanta nan Eilean. Bha na caveatan, na draghan agus na h-atharrachaidhean a chaidh a thogail gu tric gu math coltach ri beachdan an luchd-freagairt a thagh 'droch bheachd'. San fharsaingeachd cha do chomharraich luchd-freagairt a thagh 'droch bheachd' mar fhreagairt dhan cheist seo taobhan adhartach sam bith den phlana.

4.7 Mar sin, feumar a bhith faiceallach leis na figearan a chithear ann an Clàr 4.1. Air an aon adhbhar, chan eil an anailis a tha air a thaisbeanadh an seo a' dèanamh coimeas eadar beachdan an fheadhainn a thagh 'deagh bheachd' agus an fheadhainn a thagh 'droch bheachd'. An àite sin, tha e a' bruidhinn air na bha an luchd-freagairt **uile** a' faicinn mar na taobhan matha is dona de shusbaint an tionndaidh làithrich de Phlana Nàiseanta nan Eilean.

4.8 Mura tèid an caochladh a ràdh, chaidh na beachdan air a bheilear a' bruidhinn gu h-ìosal a chur an cèill an dà chuid le daoine agus le buidhnean.

Deagh thaobhan

4.9 Thuirt an fheadhainn aig an robh beachdan fàbharach air susbaint a' phlana gun robh am plana 'coileanta', 'àrd-amasach', 'air a thaisbeanadh gu h-èifeachdach' agus 'soilleir'. Chuir an luchd-freagairt seo fàilte air a' phlana, a' toirt fa-near gun deach fhiosrachadh le co-chomhairleachadh farsaing, agus thuirt iad:

- Tha na h-amasan aige 'math', agus tha na rùintean aige 'ionmholta'.
- Tha e air cuideachadh gus mothachadh a thogail mu na h-eileanan agus mun t-suidheachadh sònraichte aca, an dà chuid taobh a-staigh Riaghaltas na h-Alba agus taobh a-staigh bhuidhnean poblach.
- Tha e air na prìomh dhùbhlain agus chothroman do choimhearsnachdan eileanach a chur an cèill agus tha e a' sealltainn dealas an riaghaltais a bhith a' cur aghaidh air na dùbhlain sin.

4.10 Thuirt cuid gun robh Plana Nàiseanta nan Eilean air cruthachadh cuid de phlanaichean eileanach ionadail sònraichte fhiosrachadh.

4.11 Bhruidhinn cuid den luchd-fhreagairt (buidhnean sa mhòr-chuid) air amasan agus/no geallaidhean sònraichte a rinn am plana a bha iad a' faicinn mar nithean adhartach. Mar eisimpleir, thuirt diofar bhuidhnean gun robh am plana:

- Air aire a thogail mu na dùbhlain a tha mu choinneamh choimhearsnachdan eileanach ann a bhith a' faighinn cothrom gus pàirt a ghabhail ann an gnìomhan cultarail is cruthachail agus a bhith gam frithealadh
- A rèir prìomhachasan bhoireannaich air feadh nan coimhearsnachdan eileanach
- Ag aithneachadh cho cudromach 's a tha a' Ghàidhlig do dh'iomadh coimhearsnachd eileanach, agus cho cudromach 's a tha na coimhearsnachdan far a bheil Gàidhlig air a bruidhinn do sheasmhachd na Gàidhlig ann an Alba.

4.12 Thuirt luchd-freagairt eile cuideachd gun robh iad a' cur fàilte air na leanas: (i) am prìomhachas air nàdar, (ii) iomradh a' phlana air tuathanachas-uisge mar phàirt de leasachadh eaconamach seasmhach, agus (iii) na builean ris a bheilear an dùil a thaobh còmh-dhail sheasmhach agus siubhal gnìomhach.

Droch thaobhan

4.13 Chomharraich luchd-freagairt na pàirtean de shusbaint Plana Nàiseanta nan Eilean nach do chòrd riutha no mun robh iad draghail. Chaidh na beachdan sin a chur an cèill ge b' e mar a fhreagair luchd-freagairt a' phàirt dhùinte de Cheist 4.

4.14 Bha beachdan mu na droch thaobhan de shusbaint a' phlana buailteach a bhith ag amas air ceithir prìomh chuspairean: (i) faid, stoidhle agus ruigsinneachd, (ii) gun robh feum air dòigh-obrach nas ionadail / ag amas gu sònraichte air àiteachan sònraichte, (iii) amasan

agus geallaidhean ro-innleachdail, agus (iv) dìth mion-fhiosrachaidh air mar a bhiodh builean air an coileanadh agus air an tomhas. Tha gearr-chunntas gu h-ìosal air na prìomh phuingeana a chaidh a thogail mu gach fhear de na cuspairean sin.

Faid, stoidhle agus ruigsinneachd

4.15 Thuirt luchd-freagairt:

- Le còrr is 70 taobhan-duilleig ann, tha am plana ro mhionaideach agus chan eil e freagarrach airson obair com-pàirteachaidh le coimhearsnachdan. Chaidh a ràdh gun robh (ii) sgrìobhainn ‘nas teinne’ a dhìth – ’s dòcha le nòtaichean mìneachaidh air an toirt seachad ann an sgrìobhainn fa leth, no (ii) gur dòcha gum bu chòir dreach nas giorra, nas fhasa a chleachdadh, a dhèanamh a dh’fhaodadh a bhith ri taobh a’ phrìomh phlana.
- Bhiodh am plana na b’ fheàrr nan cleachdadh e cànan na bu sìmplidhe agus nas lugha de sgleò-chainnt. Chan eil an cànan a thathar a’ cleachdadh sa phàipear a rèir mar bhios daoine sna h-eileanan a’ conaltradh.
- Tha am plana ro ‘àrd-ìre’ agus ‘ro-innleachdail’; chan eil muinntir an àite ga fhaicinn mar rud a tha buntainneach dhaibh. Ged a dh’fheumas am plana a bhith ag amas air Riaghaltas na h-Alba agus Ministearan na h-Alba, feumaidh e cuideachd a bhith freagarrach airson coimhearsnachdan eileanach, gus am bi fios aca dè tha e a’ ciallachadh dhaibhsan agus dè as urrainn dhaibh dèanamh gus an ro-innleachd a thoirt gu buil.

Feum air dòigh-obrach nas ionadaile / a tha ag amas air àiteachan fa leth

4.16 Chaidh a ràdh gu tric gun robh feum air dòigh-obrach nas ionadaile / a bha ag amas air eileanan fa leth. Thuirt luchd-freagairt uair is uair:

- A thaobh nan eilean, Chan eil aon dòigh-obrach ann a fhreagras air a h-uile àite. Chan eil na dùbhlain sònraichte a tha mur ar coinneamh co-ionann – ged a tha iad coltach – agus feumaidh na fuasglaidhean air na dùbhlain sin a bhith air an dèanamh freagarrach do shuidheachadh gach eilein. Feumaidh eileanan fa leth a bhith comasach air na prìomhachasan aca fhèin a chomharrachadh, a dh’fhaodadh an uair sin a bhith ceangailte ri builean nàiseanta.
- Chaidh susbaint a’ phlana a dheasachadh tro shreath de bhùithtean-obrach anns na h-eileanan. Bhathar den bheachd gun robh seo math ach, ach an uair sin cha deach cothrom a thoirt do dh’ùghdarrasan ionadail a bhith an sàs ann a bhith a’ dol tro na beachdan uile a chaidh a chruthachadh troimhe seo gus obrachadh a-mach dè an t-slighe as fheàrr airson nan sgìrean ionadail aca.

Na h-amasan agus gealltanasan ro-innleachdail

4.17 Bha Ceistean 6 agus 7 a’ coimhead gu sònraichte air an àireimh de dh’amasan ro-innleachdail agus de ghealltanasan ann am Plana Nàiseanta nan Eilean. Ach, chuir grunn luchd-freagairt fòcas cuideachd air taobhan de na h-amasan agus gealltanasan anns na

freagairtean aca do Cheist 4 – a’ gabhail a-steach cia mheud a bh’ ann. Thuir grunn luchd-freagairt:

- Tha cus amasan agus gealltanasan sa phlana, agus cha gabh iad uile a thoirt gu buil.
- Cha robh eadar-eisimeileachd nan amasan ro-innleachdail soilleir sa phlana. Bu chòir seo a dhèanamh nas soilleire gus nach bi cunnart ann gum bi amasan a’ dol nan ‘silothan’ / ‘strait jackets’.
- Tha na h-amasan ‘neo-shoilleir’ agus ‘stèidhichte air pròiseas’. Feumaidh iad a bhith so-bheantainn agus feumaidh gun gabh an tomhas.

Dith mion-fhiosrachaidh air mar a bhiodh builean air an coileanadh agus air an tomhas

4.18 Bha a’ cheist seo mu ‘chomas tomhais’ na chuspair a nochd uair is uair anns na beachdan airson Ceist 4 (agus ann an àiteachan eile ann am freagairtean na co-chomhairle). Thuir grunn luchd-freagairt uair is uair gun robh dìth mion-fhiosrachaidh sa phlana mu mar a rachadh na h-amasan ro-innleachdail agus na gealltanasan sa phlana a choileanadh. Bha grunn luchd-freagairt den bheachd:

- Nach eil am plana soilleir mu mar a thèid na h-amasan agus na geallaidhean aige a chur an gnìomh no a mhaoineachadh, agus ciamar a thèid builean a libhrigeadh. Tha dìth frèam sgrùdaidh dèanadais èifeachdach sa phlana cuideachd.
- Tha e coltach gum biodh mòran de na h-eadar-theachdan a chaidh ainmeachadh ann an aithisgean bliadhnail Plana Nàiseanta nan Eilean mar choileanaidhean sa phlana air an libhrigeadh le buidhnean com-pàirteachais (nàiseanta agus ionadail) co-dhiù, Plana Nàiseanta nan Eilean ann no às. Feumaidh siostam aithris nas fhreagarraiche a bhith ann gus an tèid na rudan a chaidh a choileanadh mar thoradh air Plana Nàiseanta nan Eilean agus na rudan a chaidh a choileanadh le buidhnean nàiseanta is ionadail eile a chomharrachadh.

4.19 Bha e cuideachd an ìre mhath cumanta do luchd-freagairt a fhreagair ‘droch bheachd’ aig Ceist 4 a bhith ag ràdh nach robh am plana air na h-amasan aige a choileanadh no air leasachaidhean a thoirt gu buil. Chan eil an seòrsa beachd seo a’ buntainn gu sònraichte ri susbaint a’ phlana – agus chaidh a dheasbad mar thà ann an Caibideil 3.

Beachdan air àireamh nan Amasan Ro-innleachdail (C6)

4.20 Tha 13 Amasan Ro-innleachdail anns a’ Phlana Nàiseanta làithreach. (Faic caibideil 5 airson barrachd fiosrachaidh.) Dh’fhaighnich Ceist 6 dè am beachd a bh’ aig luchd-freagairt air àireimh nan amasan ro-innleachdail.

4.21 Tha Clàr 4.2 a’ sealltainn gun robh sgaradh bheachd ann air a’ cheist seo – thuir mu chairteal (26%) gun robh an àireamh de dh’amasan ro-innleachdail ceart, thuir 40% gun robh cus ann, agus 29% nach robh beachd sam bith air a’ chùis. Bha dìreach 5% den bheachd nach robh amasan ro-innleachdail gu leòr ann. Chaidh am beachd seo a chur an cèill le grunn luchd-freagairt fa leth a-mhàin; cha robh gin de na buidhnean den bheachd nach

robh amasan gu leòr ann. Taobh a-muigh seo, bha pàtran nam freagairtean am measg bhuidhnean agus dhaoine fa leth coltach ri chèile, ged a bha buidhnean (33%) beagan na bu choltaiche na daoine fa leth (25%) a bhith a ràdh gun robh an àireamh de dh'amasan ro-innleachdail ceart.

4.22 Am measg bhuidhnean, bha buidhnean, comainn agus urrasan coimhearsnachd, na bu dualtaiche na buidhnean eile a bhith den bheachd gun robh an àireamh de dh'amasan ro-innleachdail ceart (thuit 4 a-mach à 8 seo), agus bha buidhnean san roinn 'seòrsaichean buidhne eile' na bu dualtaiche a ràdh gun robh cus amasan ann (thuit 3 a-mach à 4 seo).

Clàr 4.2: C6 - Dè do bheachd air àireamh nan amasan ro-innleachdail anns an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean?

Seòrsa neach-freagairt	Dìreach ceart		Cus		Chan eil gu leòr idir		Chan eil beachd sam bith agam		Iomlan	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach	5	36%	6	43%	0	0%	3	21%	14	100%
Buidhnean, comainn agus urrasan coimhearsnachd	4	50%	3	38%	0	0%	1	13%	8	100%
Buidhnean san treas roinn, carthannasan, agus buidhnean ballrachd	1	17%	1	17%	0	0%	4	67%	6	100%
Seòrsaichean buidhne eile	1	20%	3	60%	0	0%	1	20%	5	100%
Buidhnean iomlan	11	33%	13	39%	0	0%	9	27%	33	100%
Daoine iomlan	30	25%	49	40%	7	6%	36	30%	122	100%
Iomlan, a h-uile neach-freagairt	41	26%	62	40%	7	5%	45	29%	155	100%

Dh'fhaodte nach dèan na figearan uile 100% mar thoradh air cruinneachadh.

4.23 Uile gu lèir, thug 108 neach-freagairt (27 buidheann agus 81 neach fa leth) beachdan seachad air Ceist 6. Tha beachdan a chur luchd-freagairt air adhart a thagh gach roghainn air an deasbad gu h-ìosal.

Tha an àireamh de dh'amasan ro-innleachdail 'dìreach ceart'

4.24 Thuit an luchd-freagairt a bha den bheachd gun robh an àireamh de dh'amasan ro-innleachdail ceart san fharsaingeachd gun robh na h-amasan uile san eagraan làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean fhathast buntainneach agus còmhla, gun robh iad a' cur aghaidh air na prìomh dhùbhlain a tha mu choinneamh choimhearsnachdan eileanach. Bha a' bhuidheann seo den bheachd gun robh an liosta làithreach de dh'amasan na 'dhòigh-obrach iomlanach' airson seasmhachd a choileanadh ann an eileanan na h-Alba. Thug aon ùghdarras ionadail fa-near gun robh na h-àrd-amasan a rèir nan amasan fad-sheasmhach aig buidhnean poblach an sàs ann am beatha eileanach gu ìre mhòr.

4.25 Thuirte cuid de dhaoine, ged a tha e cuideachail amasan ro-innleachdail a bhith ann, gu bheil e a cheart cho cudromach an coileanadh. Bha beachd ann gun robh e comasach an àireamh de dh'amasan làithreach a choileanadh. Aig an aon àm, bha molaidhean am measg na buidhne seo cuideachd gum faodadh e a bhith cuideachail agus iomchaidh na h-amasan a phrìomhachadh san àm ri teachd, ach bha eadar-dhealachaidhean ann am beachdan air mar a bu chòir seo a dhèanamh.

4.26 Bha na beachdan air prìomhachadh nan amasan ro-innleachdail aig an fheadhainn a bha den bheachd gun robh an àireamh de amasan 'direach ceart' gu ìre mhòr a rèir beachdan an fheadhainn a bha den bheachd gun robh 'cus' amasan ro-innleachdail ann. Mar sin, bithear a' beachdachadh air a' cheist mu prìomhachas gu h-ìosal.

Tha 'cus' amasan ro-innleachdail ann

4.27 Thuirte an luchd-freagairt a bha den bheachd gun robh cus amasan ro-innleachdail ann gun robh an àireamh a th' ann an-dràsta a' cur bacadh air comas Riaghaltas na h-Alba agus Plana Nàiseanta nan Eilean a libhrigeadh. Dh'aithnich a' bhuidheann gun robh na h-amasan **uile** cudromach agus gun deach an liosta a sgrìobhadh tro cho-chomhairle nach bu bheag. Bha a' bhuidheann seo den bheachd gum biodh e na b' fheàrr fòcas a chur air àireamh nas lugha de phrìomh amasan / amasan 'deatamach' agus an libhrigeadh - mus rachadh aghaidh a thoirt air amasan eile. A bharrachd air seo, chaidh a ràdh gum biodh e na b' fhasa adhartas a shealltainn mu choinneamh gach amais nam biodh àireamh nas lugha de dh'amasan ann (fo-sheata den liosta làithreach).

4.28 Mhol diofar luchd-freagairt gum bu chòir ceithir, còig no sia amasan ro-innleachdail a bhith aig a' char as motha. Bha moladh nas fharsainge ann cuideachd gum bu chòir am fòcas a bhith air cùisean nach tachradh atharrachadh às aonais a' phlana.

4.29 Bhiodh an fheadhainn a bha airson nas lugha de dh'amasan ro-innleachdail a bhith ann gu tric a' dèanamh mholaidhean air dè na h-amasan làithreach a bu chòir a chumail agus/no prìomhachas fhaighinn. Ged nach robh aonta daonnan ann mu dè na prìomhachasan a bu chòir a bhith ann, chaidh **taigheadas** (Amas 4), **còmhdhail** (Amas 3), **leasachadh eaconamach seasmhach** (Amas 2 – mhol cuid den luchd-freagairt iomradh bhith a' bruidhinn air 'iomairt agus cosnadh' no, dìreach, 'cosnadh') agus **ceanglaichean didseatach** (Amas 6) uile ainmeachadh gu tric, an dà chuid le buidhnean agus le daoine fa leth. Cuideachd, bha **slàinte, cùram sòisealta agus sunnd** (Amas 7) air fhaicinn gu farsaing le daoine fa leth mar phrìomh amas.

4.30 Bha luchd-freagairt eile den bheachd gum faodadh cuid de na h-amasan a th' ann a bhith air an 'neadachadh' ann am buidhnean còmhla ri feadhainn eile. Mar eisimpleir, bha moladh ann gum faodadh Amas 5 (bochdainn connaidh) a bhith air a thoirt a-steach do dh'Amas 4 (taigheadas). Bha cuid eile den bheachd gum faodadh cuid de dh'amasan a bhith air an toirt às gu tur – mar eisimpleir, bha aon neach-freagairt den bheachd nach bu chòir 'àireamh-sluaigh' (Amas 1) a bhith air fhaicinn mar **amas**, ach mar **chomharra coileanaidh** (i.e. gun àrdaich an sluaigh ma thèid dèiligeadh ri amasan eile agus ma thèid an coileanadh). Bha molaidhean am measg na buidhne seo cuideachd nach bu chòir Amas 13 (buileachadh) a bhith na amas ro-innleachdail.

4.31 Mu dheireadh, chaidh an dà bheachd a bharrachd seo a chur an cèill uair is uair: (i) gum faodadh na h-amasan làithreach a bhith air am prìomhachadh aig ìre **ionadail** (ìre eileanach), seach taobh a-staigh a' phlana fhèin; agus (ii) gum bu chòir na h-amasan ro-innleachdail a bhith a' nochdadh no a' ceangal nas dlùithe ri [Amasan Leasachadh Seasmhach nan Dùthchannan Aonaichte](#) .

Chan eil amasan ro-innleachdail 'gu leòr' ann

4.32 Cha robh ach seachdnar den bheachd nach robh gu leòr amasan anns a' phlana làithreach. Às na daoine seo, thug ceathrar beachdan seachad, agus b' e dìreach aon dhiubh a thug seachad mìneachadh air dè na h-amasan eile a bha a dhith nam beachd. Ach, mhol dithis neach-freagairt eadar-dhealaichte amasan a bharrachd anns na beachdan aca aig Ceist 4, agus tha na beachdan sin air an gabhail a-steach an seo.

4.33 Bha argamaidean a thaobh amasan a bharrachd mar a leanas:

- Thog aon neach na duilgheadasan a tha aig mòran choimhearsnachdan eileanach ann a bhith a' faighinn cothrom **air seirbheisean uisge is uisge caithte** agus air a' bhuidheann a tha aig seo air slàinte is sunnd dhaoine, air an àrainneachd agus air leasachadh choimhearsnachdan. Bha an neach-freagairt seo ag argamaid gu bheil cothrom air seirbheisean uisge is slàintealachd a tha sàbhailte agus freagarrach deatamach airson leasachadh taigheadais, agus mar sin gum bu chòir leasachadh ruigsinneachd air na seirbheisean sin a chur ris mar amas ro-innleachdail fa leth ann am Plana Nàiseanta nan Eilean sam bith san àm ri teachd.
- Bha aon bhuidheann agus aon neach fa leth den bheachd gun deach dearmad a dhèanamh air biadh is deoch (agus tèarainteachd bìdh) gu ìre mhòr sa phlana no nach robh gu leòr prìomhachais aig seo. Mhol an luchd-freagairt seo gum bu chòir biadh is deoch a bhith air a ghabhail a-steach mar amas ro-innleachdail leis fhèin no mar 'chuspair tar-ghearraidh' co-cheangailte ri iomadh amas.

4.34 Cuideachd, mhol aon neach-freagairt gum bu chòir amas a bhith ann gus 'an àrainneachd agus a' mhuir a dhìon bho thuathan-gaoithe'. Ach, 's e argamaid an aghaidh togail thuathan-gaoithe a bh' ann am beachd an neach seo gu ìre mhòr, seach argamaid airson amasan a bharrachd ann am Plana Nàiseanta nan Eilean.

'Gun bheachd' air àireamh nan amasan ro-innleachdail

4.35 Thug luchd-freagairt a thuir nach robh 'beachd sam bith aca' air an àireimh de dh'amasan (agus an fheadhainn nach do fhreagair a' cheist dhùinte) grunn beachdan seachad.

4.36 Sgrìobh cuid de bhuidhnean agus dhaoine fa leth aithrisean farsaing – ag ràdh nach robh an àireamh de dh'amasan cho cudromach ri (i) na bha anns na h-amasan agus (ii) a bhith dèanamh cinnteach gun gabh an libhrigeadh. Mhol aon ùghdarras ionadail gum bu chòir an àireamh de dh'amasan ro-innleachdail a bhith 'co-rèireach' agus a' nochdadh feumalachdan choimhearsnachdan eileanach agus gealltanasan a' phlana.

4.37 Thug dà bhuidhinn beachdan seachad coltach ris an fheadhainn gu h-àrd a bha den bheachd gun robh ‘cus’ amasan ann. Thug an luchd-freagairt seo fa-near gun robh grunn de na h-amasan an urra ri lìbhrigeadh cuid eile. Mhìnich iad an uair sin na bha iad a’ faicinn mar phrìomh amasan (fo-sheata den fheadhainn a th’ ann an-dràsta) no mhol iad ‘cruinneachadh’ no buidhnean de dh’amasan. Bha an dà bhuidhinn seo den bheachd gum bu chòir beachdachadh air seata nas lugha de dh’amasan nas cuimsichte. Thug tè dhiubh iomradh air [Plana Gnìomh Eileanan na h-Èireann](#), a’ moladh gum faodadh an seòrsa dòigh-obrach amalaichte a thathar a’ cleachdadh sa phlana seo a bhith iomchaidh ann an Alba.

Àireamh nan gealltanasan (C7)

4.38 Tha 134 gealltanasan anns a’ Phlana Nàiseanta làithreach. Dh’fhaighnich Ceist 7 dè am beachd a bh’ aig luchd-freagairt air an àireimh de ghealltanasan.

4.39 Tha clàr 4.3 a’ sealltainn, uile gu lèir, gun robh còrr is an dàrna leth den luchd-freagairt (55%) den bheachd gun robh cus ghealltanasan sa phlana làithreach. Bha nas lugha na aonan às gach deichnear (8%) den bheachd gun robh an àireamh de gheallaidhean dìreach ceart, agus bha 5% den bheachd nach robh gu leòr de ghealltanasan ann. Cha robh beachd sam bith aig an treas cuid den luchd-fhreagairt (33%) air a’ chùis.

4.40 Bha buidhnean (64%) na bu dualtaiche na daoine fa leth (52%) a bhith ag a ràdh gun robh cus ghealltanasan ann. Bha mòr-chuid mhòr de (i) dh’ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach (8 a-mach à 13), (ii) buidhnean / comainn coimhearsnachd (5 a-mach à 6), agus (iii) buidhnean san roinn ‘seòrsaichean buidhne eile’ (4 a-mach à 4) den bheachd gun robh cus ghealltanasan anns an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean. Ach, thuirt a h-uile buidheann treas roinn, carthannais agus ballrachd a fhreagair a’ cheist seo nach robh beachd aca air a’ chùis.

4.41 Às na 7 luchd-freagairt a bha den bheachd nach robh gu leòr ghealltanasan ann, bha iad uile nan daoine fa leth.

Clàr 4.3: C7 - Dè do bheachd air àireamh nan gealltanasan?

Seòrsa neach-freagairt	Dìreach ceart		Cus		Chan eil gu leòr idir		Chan eil beachd sam bith agam		Iomlan	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach	2	15%	8	62%	0	0%	3	23%	13	100%
Buidhnean, comainn agus urrasan coimhearsnachd	0	0%	5	83%	0	0%	1	17%	6	100%
Buidhnean san treas roinn, carthannasan, agus buidhnean ballrachd	0	0%	0	0%	0	0%	4	100%	4	100%
Seòrsaichean buidhne eile	0	0%	5	100%	0	0%	0	0%	5	100%
Buidhnean iomlan	2	7%	18	64%	0	0%	8	29%	28	100%
Daoine iomlan	10	8%	64	52%	7	6%	41	34%	122	100%
Iomlan	12	8%	82	55%	7	5%	49	33%	150	100%

Dh'fhaodte nach dèan na figearan uile 100% mar thoradh air cruinneachadh.

4.42 Uile gu leir, thug 100 neach-freagairt (29 buidheann agus 71 neach fa leth) beachdan seachad air Ceist 7. Tha beachdan a chur luchd-freagairt air adhart a thagh gach roghainn air an deasbad gu h-ìosal.

Tha àireamh nan gealltanasan 'dìreach ceart'

4.43 A-mach às an 12 neach-freagairt a thuir gun robh an àireamh de gheallaidhean ceart, thug ceithir (dà bhuidhinn phoblach agus dithis dhaoine fa leth) barrachd beachdan seachad. Bha gach fear de na beachdan sin eadar-dhealaichte; b' e an aon chuspair sa chumantas (ann an dhà dhiubh) cho cudromach 's a bha e sùil a chumail air adhartas ann an coileanadh nan gealltanasan.

4.44 Thug ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach fa-near gum feum Plana Nàiseanta nan Eilean a bhith farsaing na raon agus gum bu chòir gach amas ro-innleachdail a bhith ceangailte ri gealltanasan iomchaidh. Ach, bha iad cuideachd den bheachd gun robh e cudromach a bhith a' toirt seachad stòrasan gu leòr, adhartas a dhèanamh air, agus sùil a chumail air libhrigeadh nan gealltanasan.

4.45 Thuir na daoine fa leth:

- Bu chòir fiosrachadh a thoirt seachad air mar a thèid na geallaidhean a choileanadh.
- Tha an àireamh de ghealltanasan a th' ann an-dràsta àrd-amasach (rud a thathar a' meas math) ach bu chòir ath-sgrùdadh a dhèanamh às dèidh na co-chomhairle làithrich (agus tha e coltach gun tachair seo).

Tha ‘cus’ ghealltanasan ann

4.46 Bha còrr is an dàrna leth den luchd-freagairt den bheachd gun robh cus ghealltanasan anns an tionndadh làithreach de Plana Nàiseanta nan Eilean. San fharsaingeachd, bha a’ bhuidheann seo den bheachd gum biodh e math a bhith a’ prìomhachadh - agus a libhrigeadh nas lugha de ghealltanasan.

4.47 Ged a bha beachd ann gun robh cuid de na gealltanasan a th’ ann an-dràsta ‘neo-shoilleir’ no ‘ro fharsaing’, bha beachd eadar-dhealaichte ann cuideachd gun robh an t-seata ghealltanasan a th’ ann aig an àm seo ‘coileanta’, ‘ciallach’ agus ‘stèidhichte air fianais’. Ach, bha an àireamh mhòr de ghealltanasan air dùilean àrdachadh am measg choimhearsnachdan eileanach, agus bha luchd-freagairt a’ faighneachd an gabhadh iad uile a libhrigeadh, no fiù ’s a bhith air an sgrùdadh, taobh a-staigh nan stòrasan a tha rim faighinn. Thuirt grunn dhaoine gun robh an liosta làithreach na ‘liosta mhiannan’ seach liosta de ghealltanasan a ghabhadh a libhrigeadh.

4.48 Chaidh a’ phuing a thogail cuideachd nach robh cuid de na gealltanasan a’ buntainn ris a h-uile coimhearsnachd eileanach. Mar eisimpleir, chaidh am beachd a thoirt seachad nach robh am fòcas air Gàidhlig agus croitearachd buntainneach anns na h-Eileanan a Tuath.

4.49 Gu tric, bha beachdan gu math sònraichte aig luchd-freagairt mu mar a ghabhadh an liosta làithreach de ghealltanasan a lùghdachadh. Rinn cuid den luchd-freagairt an argamaid nach bu chòir barrachd air còig prìomh ghnìomhan a bhith ann airson gach amas ro-innleachdail. Thug dà bhuidhinn eile san roinn phoblaich fa-near:

- Chan eil cuid de ghealltanasan a’ buntainn ri builean sònraichte – mar eisimpleir, tha iad a’ nochdadh rùn plana gnìomh a chruthachadh airson builean a tha fhathast ri dhearbhadh.
- Tha cuid de na gealltanasan nan dleastanasan reachdail a thachradh co-dhiù.
- Tha cuid de ghealltanasan co-cheangailte ri prògraman no iomairtean poileasaidh nàiseanta a bha a’ dol air adhart mar-thà nuair a chaidh am plana fhoillseachadh agus mar sin chan eil iad a’ toirt dhuinn dad a bharrachd no dad ùr.
- Tha cuid de ghealltanasan a’ gabhail a-steach ‘obrachadh còmhla ri’ buidhnean no luchd-ùidh eile, no tha iad a’ toirt iomradh air obair a tha buidhnean eile a’ dèanamh. A-rithist, chan eil e soilleir an robh gealltanasan mar seo a’ cur dad a bharrachd ris an obair leantainneach seo.

4.50 Mhol an dà bhuidhinn seo gum bu chòir na gealltanasan sin uile a thoirt air falbh, gus am biodh fòcas nas teinne air obair nach tachradh às aonais Plana Nàiseanta nan Eilean. Thog luchd-freagairt eile am beachd seo.

Chan eil gealltanasan ‘gu leòr’ ann

4.51 Thuirt seachdnar luchd-freagairt fa leth gun robh iad den bheachd nach robh gealltanasan gu leòr sa phlana làithreach. Cha tug ach ceathrar de na daoine sin beachdan a bharrachd seachad, agus cha do leudaich ach aonan air a’ bheachd nach robh

gealltanasan gu leòr ann, le bhith a' moladh gur e 'toiseach tòiseachaidh' a bh' anns an àireamh de ghealltanasan a th' ann an-dràsta.²

'Gun bheachd' air àireamh nan gealltanasan

4.52 Thug luchd-freagairt a thuir nach robh beachd aca air an àireimh de ghealltanasan (agus an fheadhainn nach do fhreagair a' cheist dhùinte) diofar bheachdan seachad.

4.53 San fharsaingeachd, chuir luchd-freagairt fa leth am beachd air adhart gun robh **coileanadh** nan gealltanasan nas cudromaiche na **àireamh** nan gealltanasan. Bha an luchd-freagairt seo airson gnìomhan fhaicinn le toraidhean a ghabhadh a thomhas. Bha buidhnean – agus gu sònraichte na buidhnean coimhearsnachd – gu tric a' cur a' bheachd seo an cèill cuideachd.

4.54 Bho àm gu àm, thuir buidhnean gu bheil na gealltanasan a th' ann an-dràsta fhathast buntainneach agus àrd-amasach. Mhol cuid de bhuidhnean nach do fhreagair a' cheist dhùinte gum bu chòir an àireamh de ghealltanasan a bhith 'co-rèireach', 'fiosraichte le fios air ais bhon cho-chomhairle' agus 'gun gabh an lìbhrigeadh' taobh a-staigh co-theacs a' phlana agus na goireasan a tha rim faighinn.

² Sgrìobh aon neach-freagairt dìreach 'tha cus ann', a' sealltainn gur dòcha gun do thagh e am bogsa 'nach eil gu leòr ann' mar mhearachd

5 Measadh air a' phlana làithreach (C5, Q8 agus Q9)

5.1 Bha trì ceistean sa cho-chomhairle a dh'fhaighnich de luchd-freagairt dè am beachd air an adhartas a rinneadh a dh'ionnsaigh amasan ro-innleachdail an tionndaidh làithrich de Phlana Nàiseanta nan Eilean, agus dè am beachdan air dè dh'obraich gu math agus dè nach robh cho math.

Ceist 5: Nad bheachd-sa, a bheil an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean air adhartas a dhèanamh a dh'ionnsaigh a bhith a' coileanadh a Amasan Ro-innleachdail:

- Amas Ro-innleachdail 1 – Sluagh
- Amas Ro-innleachdail 2 – Leasachadh eaconamach seasmhach
- Amas Ro-innleachdail 3 – Còmhdhail
- Amas Ro-innleachdail 4 – Taigheadas
- Amas Ro-innleachdail 5 – Bochdainn connaidh
- Amas Ro-innleachdail 6 – Didseatach
- Amas Ro-innleachdail 7 – Slàinte, cùram sòisealta agus sunnd
- Amas Ro-innleachdail 8 – Àrainneachd agus bith-thèarainteachd
- Amas Ro-innleachdail 9 – Atharrachadh na gnàth-shìde agus cumhachd
- Amas Ro-innleachdail 10 – Coimhearsnachdan cumhachdach
- Amas Ro-innleachdail 11 – Ealainean, cultar agus cànan
- Amas Ro-innleachdail 12 – Foghlam
- Amas Ro-innleachdail 13 – Buileachadh

[Gun adhartas sam bith / beagan adhartais / adhartas riarachail / adhartas nas àirde na bha dùil]

Ceist 8: San fharsaingeachd, nad bheachd, dè a dh'obraich gu math anns an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean?

Ceist 9: San fharsaingeachd, dè tha thu a' smaoinichadh a dh'fhaodadh a bhith air obrachadh na b' fheàrr anns an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean?

Beachdan air adhartas a dh'ionnsaigh amasan ro-innleachdail (C5)

5.2 Bha Ceist 5 air a dèanamh suas de 13 ceistean dùinte a sireadh beachdan an luchd-freagairt air an adhartas a rinneadh a dh'ionnsaigh nan amasan ann am Plana Nàiseanta nan Eilean. Chaidh iarraidh air luchd-freagairt a ràdh, a thaobh gach amas, an robh iad a' smaoinichadh 'nach robh adhartas sam bith' air a bhith ann, 'glè bheag de dh'adhartas', 'adhartas riarachail' no 'adhartas nas àirde na bha dùil'.

5.3 Tha Clàr 5.1 a' sealltainn, a thaobh 11 de na h-amasan, gun robh mòr-chuid den luchd-fhreagairt (eadar 52% agus 80% anns gach suidheachadh) den bheachd **nach** robh adhartas sam bith ann. B' e an dà amas far nach robh seo fìor Amas Ro-innleachdail 6 (Didseatach), Amas Ro-innleachdail 11 (Ealainean, Cultar is Cànan) far an robh mòr-chuid de luchd-freagairt den bheachd gun do rinneadh adhartas **air choreigin**.

5.4 Bha luchd-freagairt na bu bhuailtiche a bhith ag ràdh nach deach adhartas sam bith a dhèanamh mu choinneamh Amas 3 (Còmhhdail) agus Amas 5 (Bochdainn Connaidh). Bha còrr is trì cairteal den luchd-freagairt den bheachd nach deach adhartas sam bith a dhèanamh a dh'ionnsaigh an dà amas sin.

Clàr 5.1: Beachdan air an adhartas a rinneadh a dh'ionnsaigh Amasan Ro-innleachdail sònraichte

Amasan Ro-innleachdail	Gun adhartas sam bith		Beagan adhartais		Deagh adhartas		Adhartas nas fheàrr na bhathar an dùil		Iomlan	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
SO 1: Àireamh-shluaigh	89	64%	46	33%	3	2%	1	1%	139	100%
SO 2: Leasachadh eaconamach seasmhach	74	53%	55	40%	10	7%	0	0%	139	100%
SO 3: Còmhhdail	115	80%	26	18%	1	1%	1	1%	143	100%
SO 4: Taigheadas	81	58%	53	38%	5	4%	1	1%	140	100%
SO 5: Bochdainn Connaidh	106	75%	31	22%	4	3%	0	0%	141	100%
SO 6: Didseatach	61	43%	52	37%	26	18%	2	1%	141	100%
SO 7: Slàinte, Cùram Sòisealta, Sunnd	78	56%	51	37%	9	6%	1	1%	139	100%
SO 8: Àrainneachd is Bith-iomadachd	80	58%	40	29%	17	12%	1	1%	138	100%
SO 9: Atharrachadh na Gnàth-shìde agus Cumhachd	73	52%	53	38%	9	6%	5	4%	140	100%
SO 10: Coimhearsnachdan le Cumhachd agus Com-pàirteachas Ionadail Làidir	82	59%	41	29%	16	11%	1	1%	140	100%
SO 11: Ealainean, Cultar is Cànan	59	43%	51	37%	25	18%	3	2%	138	100%
SO 12: Foghlam	74	52%	52	37%	16	11%	0	0%	142	100%
SO 13: Buileachadh	76	54%	60	43%	4	3%	1	1%	141	100%

Dh'fhaodte nach dèan na figearan uile 100% mar thoradh air cruinneachadh.

5.5 Ach bha eadar-dhealachaidhean eadar buidhnean agus daoine fa leth a thaobh freagairtean nan ceistean seo. Bha buidhnean nas dualtaiche na daoine fa leth a bhith den bheachd gun deach **beagan** adhartais a dhèanamh (mar as trice adhartas beag no riarachail) a thaobh nan amasan gu lèir ach a-mhàin Còmhhdail agus Bochdainn Connaidh.

Bha mòr-chuid de bhuidhnean, den bheachd nach deach adhartas sam bith a dhèanamh a dh'ionnsaigh nan amasan sin, mar a bha fìor cuideachd a thaobh luchd-freagairt fa leth. Bha buidhnean na bu dualtaiche a ràdh gun deach adhartas air choreigin a dhèanamh a thaobh Amas 6 (Didseatach), Amas 8 (Àrainneachd agus Bith-iomadachd), agus Amas 11 (Ealain, Cultar agus Cànan). 'S e seo ri ràdh gur iad as neo-bhuailtiche a bhith ag ràdh nach d' rinneadh adhartas sam bith. Faic Eàrr-ràdh 3 airson mìneachadh mionaideach air na co-dhùnaidhean ann an Clàr 5.1, a rèir seòrsa neach-freagairt.

5.6 Thòir an aire gun robh ìre fhreagairt gu sònraichte ìosal am measg bhuidhnean do gach tè de na 13 pàirtean den cheist seo. Fhreagair eadar 18 agus 21 de na 39 buidhnean gach pàirt den cheist. Mar sin feumar a bhith faiceallach ann a bhith a' mìneachadh nan co-dhùnaidhean.

Dè a dh'obraich gu math sa phlana làithreach? (C8)

5.7 B' e ceist fhosgailte a bh' ann an Ceist 8 gun cheist dhùinte roimhe a dh'fhaighnich de luchd-freagairt na bha iad a' smaoinichadh a bha air obrachadh gu math anns an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean.

5.8 Bha ceithir prìomh chuspairean anns na freagairtean Bha iad sin co-cheangailte ri: (i) cho cudromach 's a tha am plana ann a bhith ag àrdachadh ìomhaigh eileanan na h-Alba agus a' toirt seachad frèam airson planadh, (ii) maoinichadh, taic agus co-obrachadh air a sholarachadh tron phlana, (iii) an ìre co-chomhairleachaidh a chaidh a dhèanamh ann a bhith a' cruthachadh a' phlana, agus (iv) sgrùdadh agus aithris. Thathar a' coimhead orra seo uile gu luath gu h-ìosal:

5.9 A bharrachd air na ceithir prìomh chuspairean, chomharraich luchd-freagairt leasachaidhean sònraichte uaireannan a bha iad a' smaoinichadh a bha air tighinn bhon phlana. Tha geàrr-chunntas orra seo gu h-ìosal fon cheann 'beachdan eile air na dh'obraich gu math'.

5.10 Thoir an aire gun robh beachd caran cumanta ann am measg luchd-freagairt fa leth nach robh 'rud sam bith' air obrachadh gu math. Gu tric, thuirt an luchd-freagairt a bha den bheachd seo nach robh iad mothachail air pròiseactan sam bith a chaidh a chrìochnachadh no air leasachaidhean sam bith air beatha eileanach. A bharrachd air sin, thuirt beagan dhaoine fa leth nach robh iad eòlach air a' phlana roimhe seo ach nach robh iad air builean adhartach sam bith a mhothachadh a bhiodh iad an dùil a bha mar thoradh air a' phlana.

Ag àrdachadh ìomhaigh nan coimhearsnachdan eileanach agus a bhith mar fhrèam airson planadh

5.11 B' e an cuspair a bu chumanta ann am beachdan luchd-freagairt air Ceist 8 gun robh Plana Nàiseanta nan Eilean air ìomhaigh eileanan na h-Alba a thogail agus air fòcas 'air a bheil feum mòr' a chur air na dùbhlain agus na prìomhachasan a th' aig coimhearsnachdan eileanach. Sheall e cuideachd deòin aig Riaghaltas na h-Alba a bhith a' cur aghaidh air na dùbhlain agus na prìomhachasan sin. Chaidh am beachd seo a chur an cèill an dà chuid le buidhnean agus daoine fa leth, agus am measg gach seòrsa buidhne.

5.12 Thuirt luchd-freagairt gun robh àrdachadh ìomhaigh eileanan na h-Alba air barrachd aire a chur air feumalachdan choimhearsnachdan eileanach ann an grunn raointean poileasaidh a' gabhail a-steach, mar eisimpleir, [Frèam Planaidh Nàiseanta 4](#) agus cruthachadh [Treas Ro-innleachd Cleachdadh Fearainn na h-Alba](#).³

5.13 Thuirt luchd-freagairt cuideachd, ann a bhith a' suidheachadh amasan agus gealltanasan ro-innleachdail, gun robh Plana Nàiseanta nan Eilean air frèam a chruthachadh airson gnìomhachd, a' toirt cothrom air goireasan a bhith air an cuimseachadh ann an dòigh a tha ìomchaidh agus comasach a libhrigeadh ann an co-theacs eileanach.

Maoineachadh, taic agus co-obrachadh

5.14 B' e an dàrna cuspair coitcheann – a thogadh mar as trice le buidhnean a fhreagair – gun deach fàilte a chur air a' mhaoineachadh chuimsichte a chaidh a sholarachadh tro Phrògram nan Eilean (a' gabhail a-steach Maoin Bun-structair nan Eilean, Maoin Èiginn Cosgaisean nan Eilean, agus Maoin Coimhearsnachd nan Eilean) agus gun robh iad air cur ri raon de thasgaidhean ionadail. Thuirt cuid gun robh na coimhearsnachdan ionadail aca air a bhith an sàs ann a bhith a' co-dhùnadh ciamar a rachadh am maoineachadh a chleachdadh.

5.15 Thog luchd-freagairt cuideachd an taic a bha ri fhaighinn bho Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba. Thuirt cuid gun robh buill Sgioba nan Eilean air a bhith cuideachail agus furasta bruidhinn riutha, agus gun robh iad dealasach a thaobh conaltradh le coimhearsnachdan eileanach agus mu na cùisean a bha a' toirt buaidh orra. Bha beachd am measg an luchd-fhreagairt gun robh na dàimhean matha a bha iad air cruthachadh le buill Sgioba nan Eilean air a bhith luachmhor ann a bhith a' cruthachadh co-thuigse mu mhiannan, planaichean agus chuingealachaidhean. Thuirt cuid gun robh e gu sònraichte cuideachail prìomh oifigear a bhith ann taobh a-staigh an sgioba airson buidhnean eileanan sònraichte ann a bhith dèanamh cinnteach gu bheil conaltradh math ann agus tuigse air cùisean ionadail.

Co-chomhairle

5.16 Bha cuid den luchd-fhreagairt – gach cuid buidhnean agus daoine fa leth – den bheachd gun robh am pròiseas co-chomhairleachaidh a bha air cruthachadh Plana Nàiseanta nan Eilean fhiosrachadh gu math feumail. Bha a' bhuidheann seo a' cur luach anns na coinneamhan aghaidh-ri-aghaidh a chaidh a chumail le eileanaich fhad 's a bha iad ag ullachadh, a' cur an gnìomh agus ag ath-sgrùdadh a' phlana. Bha cuid a' smaoinachadh gun robh Sgioba nan Eilean air 'èisteachd' agus gun robh iad a' tuigsinn gur e a bhith a' bruidhinn ri eileanaich an rud as cudromaiche gus coimhearsnachdan eileanach a dhèanamh nas seasmhaiche. Thuirt cuid de bhuidhnean gu bheil plana 'stèidhichte air fianais' ann mar thoradh air an ìre seo de chonaltradh.

³Faic, gu sònraichte, taobh-duilleig 35 den Ro-innleachd Cleachdadh Fearainn.

Sgrùdadh agus aithris

5.17 Thuirte cuid de luchd-freagairt - ùghdarrasan ionadail no buidhnean poblach eile sa mhòr-chuid - gun robh aithisgean bliadhnail Plana Nàiseanta nan Eilean 'coileanta'. Thuirte cuid eile gun robh iad a' cur fàilte air foillseachadh bliadhnail nan aithisgean seo a tha 'a' sealltainn gu soilleir an ìre adhartais mhòir a chaidh a libhrigeadh san ùine seo'. Ach bha molaidhean ann cuideachd gus piseach a thoirt air na h-aithisgean bliadhnail. Thèid beachdachadh orra seo còmhla ri beachdan eile a rinneadh aig Ceist 9 (air dè bhiodh air obrachadh na b' fheàrr).

5.18 Thuirte luchd-freagairt cuideachd cho cudromach 's a tha [Suirbhidh Plana Nàiseanta nan Eilean](#) a tha a' cruthachadh comas toraidhean bho eileanan fa leth anns gach buidheann eileanach a bhith air an sealltainn fa leth. Chuir luchd-freagairt fàilte air a' ghealltanais gun tèid an suirbhidh a chumail a-rithist gach dà bhliadhna agus thuirte iad gun gabhadh adhartas thar ùine a thomhas leis a seo.

Beachdan eile air na dh'obraich gu math

5.19 Chomharraich daoine fa leth leasachaidhean sònraichte san sgìre aca a bha iad a' smaoinichadh a bha air tighinn bho Phlana Nàiseanta nan Eilean - chomharraich buidhnean seo cuideachd ach chan ann cho tric. Mar bu trice, chomharraich luchd-freagairt fa leth leasachaidhean ann an ceanglaichean ionadail, ged a chaidh briseadh-dùil a nochdadh cuideachd nach robh bann-leathann luath fhathast uile-choitcheann ann an coimhearsnachdan eileanach. Thug cuid iomradh cuideachd air leasachaidhean ionadail ann an taigheadas agus planaichean san àm ri teachd airson a bhith a' togail taigheadais sòisealta. Chaidh iomradh a thoirt cuideachd air leasachaidhean air seirbheisean bus ionadail (ann an aon sgìre) agus cruthachadh co-ionad cùram-slàinte inntinn (ann an sgìre eile), còmhla ri atharrachaidhean adhartach a thaobh cànan is cultar (Gàidhlig gu sònraichte).

5.20 Thog cuid de bhuidhnean pròiseactan sònraichte a bha air am maoinichadh rè ùine a' phlana, a' gabhail a-steach pròiseactan ann an Arainn agus Cumaradh, obair air atharrachadh na gnàth-shìde agus cothromachadh-carboin, agus adhartas a thaobh cumhachd ath-nuadhachail.

Dè a dh'fhaodadh a bhith air obrachadh na b' fheàrr sa phlana làithreach? (C9)

5.21 B' e ceist fhosgailte a bh' ann an Ceist 9 gun cheist dhùinte roimhe a dh'fhaighnich dè dh'fhaodadh a bhith air obrachadh na b' fheàrr anns an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean.

5.22 Chaidh còig prìomh chuspairean a thogail anns na beachdan aig a' cheist seo. Bha iad sin co-cheangailte ris na leanas: (i) na h-amasan, gealltanais, agus cho cudromach 's a tha buileachadh, (ii) gum feumar sùil a chumail air adhartas agus soirbheas a thomhas, (iii) maoinichadh agus dòighean maoinichaidh, (iv) cleachdadh Measaidhean Buaidh air Coimhearsnachdan Eileanach (ICIAan), agus (v) co-obrachadh, com-pàirteachadh agus conaltradh. Thathar a' coimhead orra seo uile gu h-ìosal:

5.23 Bha e cumanta cuideachd do bhuidhnean agus daoine fa leth amasan sònraichte a chomharrachadh a bha iad a' meas cudromach, ris nach deach aghaidh a chur (no ris nach deach dèiligeadh gu h-ìomchaidh), sna choimhearsnachdan eileanach aca. Tha gearr-chunntas de na beachdan sin air a thoirt seachad gu h-ìosal fon cheann 'Beachdan eile mu na dh'fhaodadh a bhith air obrachadh na b' fheàrr'.

Amasan agus gealltanasan agus cho cudromach 's a tha e a bhith gam buileachadh

5.24 Mar a chaidh a dheasbad ann an Caibideil 4 a thaobh Cheistean 6 agus 7, bha cuid den luchd-fhreagairt den bheachd gum biodh Plana Nàiseanta nan Eilean air obrachadh na b' fheàrr le seata amasan nas lugha – no le prìomhachadh – agus bha a' mhòr-chuid den bheachd gum biodh e air obrachadh na b' fheàrr le nas lugha de ghealltanasan le barrachd fòcas.

5.25 Bha beachd ann cuideachd a nochd uair is uair nach robh am plana soilleir mu libhrigeadh. Bha aonta am measg an luchd-freagairt gum bu chòir am plana cur an cèill gu soilleir dè an t-atharrachadh ris am biodh dùil rè ùine a' phlana, le clachan-mìle. Chaidh a' phuing a thogail nach robh am Mapa Slighe Buileachaidh èifeachdach leis nach do phrìomhaich e na 134 gealltanasan is nach do shuidhich e slighe libhrigidh. Bhathar den bheachd seo, gu ìre, leis gun robh iad den bheachd nach bu chòir do chuid de na gealltanasan làithreach a bhith anns a' phlana. (Faic Caibideil 4, paragrafan 4.49 agus 4.50 gu sònraichte.)

A' cumail sùil air agus a' tomhas soirbheachas

5.26 A' leantainn air a' phuing mu dheireadh, bha luchd-freagairt den bheachd nach robh frèam stiùireadh coileanaidh èifeachdach sa phlana a bha a' fàgail nach robh e comasach adhartas a dhearbhadh.

5.27 Bha luchd-freagairt ag iarraidh amasan SMART a bhith ann – le gach gealltanais co-cheangailte ri gnìomh sònraichte le clàr-ama libhrigidh soilleir. Thuir iad cuideachd gum biodh e cuideachail nam biodh am plana air comharrachadh (i) an fheadhainn le uallach airson libhrigeadh, (ii) comharran coileanaidh, (iii) stòrasan ìomchaidh, agus (iv) ceanglaichean ri gnìomhan tar-ghearrach buntainneach ann an iomairtean eile (m.e. Aonta nan Eilean, Plana Tasgaidh Bun-structair Nàiseanta, msaa).

5.28 Chaidh a mholadh gun rachadh seata de chomharraidhean coileanaidh a stèidheachadh gus libhrigeadh nan amasan a phlanadh san àm ri teachd. Bha comharran a chaidh a mholadh a' gabhail a-steach atharrachadh sluaigh, gnìomhachasan air an tòiseachadh, brisidhean còmh-dhail, solar thaighean, bochdainn connaidh, bun-structar didseatach, is msaa. Bha beachd ann nach eil Clàr-innse Ioma-bhochdainn na h-Alba (SIMD) ro fhreagarrach airson coimhearsnachdan eileanach agus gum biodh e na b' ìomchaidh seata chomharran nas fharsainghe, no tionndadh eileanach den SIMD, a chruthachadh. Mhol aon neach-freagairt gun rachadh 'Bun-inbhe Teachd-a-steach' a chleachdadh, a sheallas na dh'fheumas teaghlaiichean a chosg gus ìre-beatha ìomchaidh a ruighinn. Bha moladh ann cuideachd gum bu chòir comharran agus targaidean co-cheangailte ris na h-eileanan a bhith ann am Frèam Coileanaidh Nàiseanta Riaghaltas na h-Alba, stèidhichte air a' phlana.

5.29 Ged a thuir luchd-freagairt gu tric (airson Ceist 8) gun robh iad a' cur luach ann an aithisgean bliadhna Plana Nàiseanta nan Eilean, thuir iad cuideachd (airson Ceist 9) gun robh feum air leasachaidhean. Bha luchd-freagairt ag iarraidh gum biodh fòcas nas soilleire aig an aithris bhliadhna air an adhartas a chaidh a choileanadh an da-rìribh ann an coimhearsnachdan eileanach, le cuid a' cur air adhart na h-argamaid nach eil foillseachadh ro-innleachd eile 'a' ciallachadh gu bheil adhartas ga dhèanamh air an talamh'. Thuir cuid cuideachd gun robh e an dà chuid a' lagachadh creideas sa phlana agus a' dèanamh dì-meas air buidhnean eile a bhith a' comharrachadh gun robh builean a chaidh a libhrigeadh le treas phàrtaidhean gu ìre mhòr mar thoradh air Plana Nàiseanta nan Eilean

5.30 Mar a chaidh a thoirt fa-near san deasbad aig Ceist 8, bhathar a' faicinn Suirbhidh Plana Nàiseanta nan Eilean mar nì feumail gus sùil a chumail air cur an gnìomh eileamaidean den Phana. Ach, aig Ceist 9, thuir luchd-freagairt gur dòcha nach e seo am fuasgladh air fad airson a bhith a' toirt piseach air sgrùdadh cur an gnìomh a' phlana.

Maoineachaidh agus modhan maoineachaidh

5.31 Bha maoineachadh agus modhan maoineachaidh nan cuspairean cudromach a nochd uair is uair anns na freagairtean bho bhuidhnean – agus gu sònraichte freagairtean aig ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach eile. San fharsaingeachd, bha luchd-freagairt ag iarraidh pròiseasan maoineachaidh nas sìmplidhe, nas co-òrdanaichte, le nas lugha de thagraidhean farpaiseach. Bha iad airson 's gum biodh maoineachadh fo Phlana Nàiseanta nan Eilean a' gabhail a-steach an dà chuid cosgaisean calpa **agus** teachd a-steach. Thuir cuid den luchd-fhreagairt gun robh dìth soilleireachd ann a thaobh a' bhuidseit a bha ri fhaighinn gus am plana a libhrigeadh thairis air a bheatha, no fiù 's bho bhliadhna gu bliadhna. Tha na puingeann a leanas a' sealltainn an t-seòrsa bheachdan a chaidh a chur an cèill:

- Thugadh fa-near gun deach cuid de ghnìomhan a chur an gnìomh tro bhith a' cruthachadh mhaoinean ùra air an rianachd tro eadar-mheadhanairean, seach a bhith a' toirt seachad goireasan gu dìreach do na buidhnean a tha ag obair ann an agus còmhla ri coimhearsnachdan eileanach mar-thà. Bhiodh buaidh na bu motha ann nam biodh libhrigeadh air a dhèanamh nas sìmplidh, agus le bhith a' cleachdadh dhòighean a th' ann mar-thà (le maoineachadh èifeachdach), seach a bhith a' cruthachadh feadhainn ùra.
- Bha beachd ann bho aon ùghdarras ionadail gun gabhadh builean nas fheàrr a choileanadh ann an dòigh nas èifeachdaiche le bhith a' riarachadh a' bhuidseit libhrigidh aig Plana Nàiseanta nan Eilean de £30m gu dìreach do dh'ùghdarrasan ionadail eileanach. Dh'aontaich dàrna ùghdarras ionadail leis a' bheachd seo, a' moladh gum bu chòir tabhartais ioma-bliadhna cinnteach le clàr-ama phròiseactan nas fhaide a chur an àite a' phròiseas tagraidh farpaisich (a tha ann aig an àm seo). Chaidh a ràdh gum biodh an t-seòrsa dòigh-obrach seo a' toirt barrachd cinnt seachad a thaobh maoineachadh do leasachaidhean deatamach.
- Ged a chaidh fàilte a chur air maoineachadh fon phlana, bhiodh maoineachadh calpa a bharrachd – agus maoineachadh teachd a-steach sònraichte do dh'eilean – air barrachd taic a thoirt do libhrigeadh phrìomhachasan a' phlana. Feumaidh

maoineachadh do choimhearsnachdan eileanach a bhith a rèir nan cosgaisean bith-beò is gnìomhachas nas àirde sna eileanan.

- Feumar ‘an suidheachadh maoinachaidh bhon taobh a-muigh’ a dhèanamh nas sìmplidhe co-cheangailte ri Plana Nàiseanta nan Eilean. Bha luchd-freagairt den bheachd gum bu chòir co-òrdanachadh nas fheàrr a bhith ann eadar Prògram nan Eilean agus maoinan calpa eile is iomairtean eile air am planadh airson nan eilean – an dà chuid aig ìre ùghdarras ionadail agus aig ìre nàiseanta. Feumaidh sruthan maoinachaidh a bhith a’ cur ri agus a’ dol còmhla ri tasgadh leantainneach planaichte, agus feumaidh ùghdarrasan eileanach a bhith comasach air ullachadh airson – seach a bhith a’ dèiligeadh ris – a’ mhaoin a tha ri fhaighinn. Nì seo cinnteach gum faighear an luach as fheàrr bhon mhaoineachadh a tha ri fhaighinn.
- Bu chòir dòigh-obrach chothromach agus cunbhalach a chleachdadh airson a bhith a’ riarachadh maoinachadh do choimhearsnachdan eileanach.

Cleachdadh Measaidhean Buaidh air Coimhearsnachdan Eileanach (ICIAan)

5.32 Nochd buidhnean agus daoine fa leth draghan mun dèidh cunbhalachd is càileachd a bha ri fhaicinn ann an cleachdadh ICIAan nam beachd. Bha beachd ann nach eil na measaidhean sin daonnan gan dèanamh aig an àm cheart agus / no nach eil iad gan dèanamh ann an dòigh iomchaidh. Thuirte cuid de luchd-freagairt gur dòcha gun robh seo fìor a chionn ’s nach eil tuigse fharsaing ann air pròiseas nan ICIA. Bhathar den bheachd gun robh (i) barrachd soilleireachd a dhìth a thaobh na h-inbhe a bu chòir ICIA a choileanadh, agus (ii) gun robh feum air ath-sgrùdadh air cleachdadh na dòigh-obrach seo gus dèanamh cinnteach gu bheil e iomchaidh. Thuirte luchd-freagairt gum bu chòir ICIAan a dhèanamh airson leasachadh no buileachadh poileasaidh sam bith a tha a’ toirt buaidh air coimhearsnachdan eileanach, agus gum bu chòir an coileanadh gu cunbhalach agus gu h-èifeachdach, agus gum bu chòir beachdachadh gu h-iomlan air a h-uile buaidh a dh’fhaodadh a bhith air coimhearsnachdan eileanach, le fios air ais air a thoirt seachad mu na gnìomhan no atharraichean a thig às.

5.33 Bha molaidhean (agus iarrtasan) ann gum bu chòir clàr ruigsinneach de ICIAan a stèidheachadh, oir nan robh seo ann, ghabhadh measadh air èifeachdachd ICIAan a dhèanamh bho shealladh nan daoine air a bheilear ag amas buannachd fhaighinn asta (i.e. coimhearsnachdan eileanach).

5.34 Rinneadh argamaid cuideachd gum bu chòir ICIAan a bhith riatanach do ghnìomhachasan a bharrachd air buidhnean reachdail. Thug aon neach-freagairt fa-near gu bheil daoine a tha a’ fuireach ann an coimhearsnachdan eileanach fhathast a’ fulang ana-cothroman mòra a thaobh libhrigeadh agus prìsean sheirbheisean riatanach (a’ gabhail a-steach lùths, tele-chonaltradh, bancaireachd agus libhrigeadh) bho sholaraidhean coimeirsealta air tìr-mòr. Bha dragh sònraichte ann cuideachd nach eilear a’ beachdachadh gu cunbhalach air a’ bhuaidh a dh’fhaodadh a bhith air a’ Ghàidhlig ann am pròiseasan nan ICIA (mar a bu chòir).

Co-obrachadh, com-pàirteachadh is conaltradh

5.35 Rinn an dà chuid buidhnean agus daoine fa leth farsaingeachd de phuingean air cuspairean co-cheangailte ri co-obrachadh, com-pàirteachadh agus conaltradh le coimhearsnachdan eileanach.

5.36 Ged a thuirte cuid de na buidhnean a fhreagair gu soilleir gun robh iad air luach a chur air an ìre conaltraidh a bh' aca le Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba (agus gun robh seo air còrdadh riutha), bha cuid eile a' nochdadh miann airson barrachd conaltraidh no conaltradh nas fheàrr. Tha na puingeann a leanas a' sealltainn an t-seòrsa bheachdan a chaidh a chur an cèill:

- Mar thoradh air farsaingeachd agus ballrachd Buidheann Lìbhrigeadh Plana Nàiseanta nan Eilean agus cleachdadh àrd-ùrlaran air-loidhne, tha e air a bhith duilich coinneamhan a riaghladh agus pàirt a ghabhail annta. Bha moladh ann gum bu chòir cruth le buidhnean nas lugha a bhith ann gus conaltradh nas dìriche agus nas brìoghmhoire a chomasachadh. Thug aon neach-freagairt iomradh air an dòigh-obrach a chleachd Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba a thaobh [Bann nan Eilean](#) mar eisimpleir air mar a dh'fhaodadh conaltraidh dìreach obrachadh. Thuirte an aon neach-freagairt cuideachd gun robh coinneamhan aig Buidheann Ro-innleachdail nan Eilean ag obair gu math.
- Feumar barrachd conaltraidh a dhèanamh le solaraichean seirbheis slàinte is cùram sòisealta agus leis na buidhnean riochdachaidh aca a thaobh feumalachdan slàinte is cùram sòisealta choimhearsnachdan eileanach.

5.37 Bheachdaich cuid den luchd-freagairt (an dà chuid buidhnean agus daoine fa leth) gu sònraichte air an fheum a bhith a' co-obrachadh barrachd – agus nas trice – le luchd-còmhnaidh ionadail. Thugadh fa-near gu bheil cuid de bhuill choimhearsnachdan eileanach mothachail gu bheil plana nan eilean ann ach nach eil mòran fios aca air na th' amasan aige. Bha beachd ann gun robh feum air brosnachadh nas fheàrr air a' phlana gus cur ri conaltradh. A bharrachd air sin, cha bu chòir conaltradh a thighinn gu crìch aig àm foillseachaidh, ach a bhith a' leantainn air adhart fhad 's a tha am plana air a bhuileachadh.

5.38 Chaidh a ràdh cuideachd ged a tha ùghdarrasan ionadail le uallach airson coimhearsnachdan eileanach air a dhol an sàs ann am Plana Nàiseanta nan Eilean, nach eil e cho soilleir ciamar a tha buidhnean poblach eile air a dhol an sàs ann. Thuirte luchd-freagairt cho cudromach 's a tha e gum bi cùram slàinte is sòisealta, fearann agus coilltearachd, companaidhean co-cheangailte ri aiseagan agus SEPA a' toirt feart air a' phlana nuair a bhios iad a' dealbhadh sheirbheisean / iomairtean.

Beachdan eile air na dh'fhaodadh a bhith air obrachadh na b' fheàrr

5.39 Bha cuid de luchd-freagairt fa-leth agus, gu ìre nas lugha, de bhuidhnean, a' cuimseachadh air amasan sònraichte far an robh iad den bheachd nach deach mòran adhartais a dhèanamh a dh'ionnsaigh nan amasan sin.

5.40 Chaidh còmhhdhail ainmeachadh uair is uair sa cho-theacsa seo. Thug luchd-freagairt iomradh air còmhhdhail phoblach 'cho neo-iomchaidh is gu bheil e tàmailteach', droch

sheirbheisean aiseig, agus dìth slighean coiseachd is baidhsagal iomchaidh. Chaidh draghan sònraichte a nochdadh mun dìth aire a chaidh a thoirt do bhàtaichean-aiseig ùra sna h-Eileanan a Tuath, cho mì-dheònach 's a bhathar a bhith a' cleachdadh catamaranan (chaidh aithris gu bheil iad nas earbsaiche agus nas saoire ri ruith na aiseagan àbhaisteach), agus mun neo-ionannachd a tha ann an cuid de dh'eileanan a chionn 's gum feum clann pàigheadh airson siubhal dhan sgoil air aiseag, ged as urrainn do chloinn ann an àiteachan eile ann an Alba siubhal dhan sgoil an-asgaidh air bus.⁴

⁴ Thoir an aire gu bheil a **h-uile duine** fo aois 22 ann an Alba ion-roghnach air [siubhail bus an-asgaidh](#). 'S e a' phuing a thathar a' togail an seo gu bheil clann air tìr-mòr comasach air faighinn dhan sgoil air a' bhus, a tha an-asgaidh, ach gum feum cuid de chlann eileanach siubhal air aiseag airson a dhol dhan sgoil, agus gum feum iad pàigheadh airson seo leis nach eil sgeama den aon seòrsa ann airson aiseagan. Bha seo ga mheas mì-chothromach agus na adhbhar neo-ionannachd do theaghlaichean eileanach.

6 Feum air plana ùr (C10 agus C11)

6.1 Bha an dà cheist co-chomhairleachaidh mu dheireadh a' cuimseachadh air a' cheist a bheil fheum air tionndadh ùr de Phlana Nàiseanta nan Eilean. Chaidh faighneachd dhan luchd-fhreagairt an robh iad den bheachd gu bheil feum air plana ùr, agus ma tha, dè an cruth a bu chòir a bhith air agus dè bu chòir a bhith ann.

Ceist 10: A bheil thu a' smaoineachadh gum bu chòir plana ùr a bhith ann do dh'Eileanan na h-Alba? [Tha / Chan eil / Chan eil fhios agam]

Mìnich do fhreagairt

Ceist 11: Dè bu toil leat fhaicinn ann am Plana Nàiseanta nan Eilean ùr no ùraichte? [Ùraich am Plana Naiseanta làithreach ach cùm an aon chruth / Tha plana gu tur ùr a dhith / Rudeigin eile]

Faodaidh tu do fhreagairt a leudachadh sa bhogsa gu h-ìosal.

Beachdan air a' cheist a bheil feum air Plana Nàiseanta Eileanach ùr (C10)

6.2 Dh'fhaighnich ceist 10 an robh luchd-freagairt den bheachd gum bu chòir plana ùr a bhith ann do dh'Eileanan na h-Alba.

6.3 Tha Clàr 6.1 a' sealltainn gun robh mòr-chuid mhòr den luchd-freagairt (73%) den bheachd gum bu chòir plana ùr a bhith ann, agus gun robh 12% den bheachd nach bu chòir, agus nach robh fios aig 15%.

6.4 Bha pàtran nam freagairtean aig buidhnean agus daoine fa leth glè choltach ri chèile.

Clàr 6.1: C10 - A bheil thu a' smaoinichadh gum bu chòir plana ùr a bhith ann do dh'Eileanan na h-Alba?

Seòrsa neach-freagairt	Tha		Chan eil		Chan eil fhios agam		Iomlan	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach	10	71%	2	14%	2	14%	14	100%
Buidhnean, comainn agus urrasan coimhearsnachd	5	71%	1	14%	1	14%	7	100%
Buidhnean san treas roinn, carthannasan, agus buidhnean ballrachd	5	71%	1	14%	1	14%	7	100%
Seòrsaichean buidhne eile	4	100%	0	0%	0	0%	4	100%
Buidhnean iomlan	24	75%	4	13%	4	13%	32	100%
Daoine iomlan	90	73%	15	12%	19	15%	124	100%
Iomlan, a h-uile neach-freagairt	114	73%	19	12%	23	15%	156	100%

Dh'fhaodte nach dèan na figearan uile 100% mar thoradh air cruinneachadh.

6.5 Uile gu lèir, thug 137 neach-freagairt (35 buidheann agus 102 neach fa leth) beachdan seachad air Ceist 10 gus na freagairtean aca a mhìneachadh. Bha e follaiseach bho na beachdan gun robh luchd-freagairt air a' cheist seo a thuigsinn – gun robh iad air dè bh' ann am 'plana ùr' a thuigsinn – ann an dòighean eadar-dhealaichte. Gu sònraichte, thug a' mhòr-chuid den luchd-fhreagairt a fhreagair 'chan eil no 'chan eil fios agam' beachdan ann a bha a' sealltainn gur dòcha gun robh iad ag iarraidh plana ùraichte no ath-sgrùdaichte, seach plana gu tur ùr no gun phlana sam bith a bhith ann. Mar sin, **cha robh** a' mhòr-chuid den fheadhainn a fhreagair 'chan eil fios agam' mì-chinnteach an robh feum air plana. San aon dòigh, bha cuid a fhreagair 'tha' cuideachd ag iarraidh plana ùraichte no ath-sgrùdaichte, seach plana gu tur ùr. Leis na diofar chiallan a dh'fhaodadh a bhith aig a' cheist seo, bu chòir dèiligeadh gu faiceallach ris na figearan airson Clàr 6.1. Is e a' phrìomh theachdaireachd, ge-tà, gun robh a' mhòr-chuid den luchd-fhreagairt airson 's gun leanadh Plana Nàiseanta nan Eilean ann an dòigh air choreigin.

6.6 Tha an deasbad gu h-ìosal a' mìneachadh beachdan luchd-freagairt air carson a tha feum air plana ùr / ath-sgrùdaichte – no, carson **nach eil** feum air, bhon fheadhainn a thuir seo gu soilleir.

6.7 Bhruidhinn luchd-freagairt gu tric aig Ceist 10 cuideachd air na h-atharrachaidhean a bha iad airson fhaicinn ann am plana ath-sgrùdaichte. Bha mòran de na molaidhean seo an dàrna cuid ag ath-aithris an fheadhainn a rinneadh aig Ceist 9 (a bha a' faighneachd 'dè a dh'fhaodadh a bhith air obrachadh na b' fheàrr sa phlana làithreach'), no bha iad a' dol thairis air puingeann a rinneadh aig Ceist 11 (a dh'fhaighnich 'dè bu chòir a bhith ann am plana ùr no ath-sgrùdaichte sam bith san àm ri teachd'). Chan eil na puingeann sin gan ath-aithris an seo.

Carson a tha feum air plana ùr – no ath-sgrùdaichte

6.8 Thug luchd-freagairt grunn adhbharan seachad airson a ràdh carson a bha iad den bheachd gun robh feum air plana ùr. Thoir an aire gun deach cuid de na h-adhbharan sin a thoirt seachad cuideachd le luchd-freagairt a fhreagair ‘cha bu chòir’ no ‘chan eil fhios agam’ dhan cheist dhùinte aig Ceist 10.

- Bha an adhbhar tùsail airson a’ phlana fhathast làidir. Tha am plana a’ dèanamh cinnteach gu bheilear a’ beachdachadh agus a’ cur aghaidh air feumalachdan agus suidheachaidhean dùbhlach nan eilean agus nan coimhearsnachdan eileanach. Tha e cudromach nach caillear eileamaidean adhartach a’ phlana làithrich ann am plana ùr/ath-sgrùdaichte sam bith.
- Tha dìth adhartais air a bhith ann thar nan còig bliadhna a dh’fhalbh a thaobh dèiligeadh ris na prìomhachasan as cudromaiche a th’ aig coimhearsnachdan eileanach – ann an cuid de shuidheachaidhean ri linn tachartasan ris nach robh dùil leithid Brexit agus galar lèir-sgaoilte Covid. Le plana ùr / ath-sgrùdaichte, nithear adhartas (no nithear barrachd adhartais).
- Tha barrachd feum air Plana Nàiseanta nan Eilean a-nis na bha bho chionn còig bliadhna, agus tha co-leanailteachd nan eilean mar bhuidheann cuideachd nas motha. Mar sin, tha rùintean plana ùr/ath-sgrùdaichte sam bith nas ruigsinniche a-nis.
- Tha am plana làithreach air diofar a dhèanamh ann a bhith a’ brosnachadh beatha chultarail ann am eileanan na h-Alba. Bu chòir seo leantainn ann am plana ùr/ath-sgrùdaichte sam bith.
- Feumar am plana ùrachadh gus atharrachaidhean anns a’ chruth-tìre poileasaidh a nochdadh a bharrachd air cothroman ùra, prìomhachasan agus dùbhlain a bharrachd a tha air èirigh anns na còig bliadhna a dh’fhalbh. Thuirt aon neach-freagairt gun robh feum air plana ùr/ath-sgrùdaichte, a thaobh còmhaid agus lùths a-mhàin.

6.9 Chuir cuid de luchd-freagairt an taic an cèill airson plana ùraichte/ath-sgrùdaichte, ach thuirt iad cuideachd, mar eisimpleir, nach bu chòir plana ùr a chruthachadh **ach a-mhàin** ma thèid gnìomh a dhèanamh gus na h-amasan a thoirt air adhart, no **dìreach** ma tha pròiseasan tomhais agus sgrùdadh air an leasachadh.

6.10 Bho àm gu àm chuir daoine fa leth am beachd air adhart gum bu chòir plana(ichean) ath-sgrùdaichte a bhith air an sgrìobhadh agus air an libhrigeadh le eileanaich. Bha an luchd-freagairt seo airson ’s gun toireadh Riaghaltas na h-Alba cumhachd agus maoinachadh do choimhearsnachdan gus na fuasglaidhean aca fhèin a libhrigeadh.

Carson NACH EIL feum air plana ùr – no ath-sgrùdaichte

6.11 Bha a h-uile buidheann agus cuid de na daoine a fhreagair ‘chan eil’ aig Ceist 10 ag iarraidh Plana Nàiseanta nan Eilean **ùraichte** (seach plana gu tur ùr). Tha na beachdan aca rim faicinn ann am paragrafan 6.8 gu 6.10 gu h-àrd.

6.12 Ach, thuirt beagan den luchd-freagairt fa leth a fhreagair ‘chan eil’ gu soilleir anns na beachdan aca nach robh iad a’ toirt taic do Phlana Nàiseanta nan Eilean ùr (no ath-

sgrùdaichte no ath-nuadhaichte). Bha beachdan a thug an luchd-freagairt seachad airson seo gu ìre mhòr co-cheangailte ris a' bheachd gum biodh cruthachadh plana ùr 'na dhroch chleachdadh de dh'ùine agus de dh'obair'. Bha a' bhuidheann seo den bheachd nach bu chòir barrachd ghoireasan a chosg gus plana ùr a chur na àite. An àite sin, b' fheàrr leotha:

- A bhith a' cosg an airgid air leasachadh nan seirbheisean a th' ann mar-thà / a' gabhail cheumannan, seach a bhith a' cruthachadh phlanaichean ùra
- A' leigeil le comhairlean ionadail planadh airson feumalachdan nan coimhearsnachdan eileanach aca.

Dè bu chòir a bhith ann am plana ùr no ath-sgrùdaichte sam bith san àm ri teachd? (C11)

6.13 Dh'fhaighnich Ceistean 11 do luchd-freagairt dè bu toil leotha fhaicinn ann am ann am Plana Nàiseanta nan Eilean ùr no ùraichte san àm ri teachd. Dh'iarr a' chiad cheist dhùinte air luchd-freagairt innse am bu chòir am plana 'ùrachadh agus an aon chruth a chumail', a bhith na 'phlana gu tur ùr', no 'rudeigin eile'.

6.14 Tha Clàr 6.2 a' sealltainn gun robh diofar beachdan aig luchd-freagairt air a' cheist seo: thuirt an treas cuid (33%) gum bu chòir am plana làithreach ùrachadh, a' cumail ris a' chruth làithreach, le dà chòigeamh (41%) den bheachd gun robh rudeigin eile a dh'ith.

6.15 Ach, bha eadar-dhealachaidhean eadar buidhnean agus daoine fa leth. Bha an dàrna leth (51%) de bhuidhnean (18 a-mach à 35) ag iarraidh ùrachadh air a' phlana làithreach an taca ri timcheall air cairteal (27%) de na daoine fa leth. An coimeas ri sin, bha a' chuibhreann a bu motha de dhaoine fa leth (44%) airson plana gu tur ùr fhaicinn, an taca ri timcheall air trian (31%) de bhuidhnean – 11 a-mach à 35.

6.16 Am measg bhuidhnean, b' e buidhnean treas roinn, carthannais agus ballrachd a' bhuidheann a bu mhotha a bha ag iarraidh ùrachadh air a' phlana làithreach (5 a-mach à 6). Bha timcheall air an dàrna leth de na h-ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach (9 a-mach à 17) cuideachd ag iarraidh ùrachadh, ach bha sgaradh bheachd aig an leth eile an robh feum air plana gu tur ùr – no rudeigin eile.

Clàr 6.2: C11– Dè bu toil leat fhaicinn ann am Plana Nàiseanta nan Eilean ùr no ath-sgrùdaichte san àm ri teachd?

Seòrsa neach-freagairt	Ùraich am plana làithreach ach cùm an aon chruth		Tha plana gu tur ùr a dhìth		Rudeigin eile		Iomlan	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach	9	56%	5	31%	2	13%	16	100%
Buidhnean, comainn agus urrasan coimhearsnachd	3	38%	3	38%	2	25%	8	100%
Buidhnean san treas roinn, carthannasan, agus buidhnean ballrachd	5	83%	1	17%	0	0%	6	100%
Seòrsaichean buidhne eile	1	20%	2	40%	2	40%	5	100%
Buidhnean iomlan	18	51%	11	31%	6	17%	35	100%
Daoine iomlan	31	27%	51	44%	33	29%	115	100%
Iomlan, a h-uile neach-freagairt	49	33%	62	41%	39	26%	150	100%

Dh'fhaodte nach dèan na figearan uile 100% mar thoradh air cruinneachadh.

6.17 Uile gu lèir, thug 122 neach-freagairt (37 buidheann agus 85 neach fa leth) beachdan seachad air Ceist 11. Bha beachdan bho chuid den luchd-freagairt (gu sònraichte bho bhuidhnean) fada agus mionaideach, a' moladh leasachaidhean no atharrachaidhean sònraichte air na h-amasan ro-innleachdail is gealltanasan a th' ann an-dràsta. Chan urrainnear susbaint nam freagairtean sin a nochdadh gu h-iomlan san aithisg seo.⁵ An àite sin, tha am fòcas an seo air a bhith a' beachdachadh air cuspairean a nochd uair is uair am measg an fheadhainn a mhol (i) ùrachadh air a' phlana làithreach, (ii) plana gu tur ùr, no (iii) rudeigin eile. Chaidh beachdan an fheadhainn nach do fhreagair a' cheist dhùinte, ach a thug seachad beachdan, a thoirt a-steach do na h-earrannan gu h-ìosal.

Beachdan an fheadhainn a tha airson ùrachadh a dhèanamh air a' phlana làithreach

6.18 Thug luchd-freagairt a thug taic do dh'ùrachadh a' phlana làithrich dà phrìomh adhbhar seachad airson am beachdan. Sa chiad dol a-mach, bha iad a' smaoineachadh 'tha am plana math'; mar sin, bu chòir a dhaingneachadh, seach a bhith a' cur rudeigin eile na àite. San dàrna h-àite, mhol iad gum feumadh cruthachadh plana ùraichte nas lugha de stòrasan agus gum biodh e na b' èifeachdaiche a thaobh cosgaisean na bhith a' sgrìobhadh plana gu tur ùr. Bha luchd-freagairt sa bhuidhinn seo den bheachd gun toireadh a' cho-chomhairle a th' ann an-dràsta cothrom seachad dèanamh cinnteach gu bheil amasan a' phlana làithrich fhathast buntainneach agus fhathast a rèir prìomhachasan choimhearsnachdan eileanach. Rinn cuid an argamaid gum biodh cothrom an lùib plana

⁵Tha lethbhreacan de fhreagairtean rim faighinn air làrach-lìn [Citizen Space aig Riaghaltas na h-Alba](#) far a bheil an neach-freagairt air cead a thoirt dhaibh an fhreagairt aca fhoillseachadh.

ath-nuadhaichte gus barrachd fòcas a chur air gnìomh / buileachadh anns na còig bliadhna a tha romhainn.

6.19 Rinn cuid de luchd-freagairt sa bhuidhinn seo molaidhean sònraichte air dè seòrsa **cruth** a dh'fhaodadh a bhith air phlana ùraichte. **Mar eisimpleir:**

- Bu chòir dha a bhith ann an cruth **coltach ris** a' phlana làithreach ach chan fheum e a bhith san **aon** chruth.
- Leis na h-eadar-dhealachaidhean a th' anns na prìomhachasan aig diofar eileanan, bu chòir beachdachadh air fòcas a chur air beagan phrìomh amasan airson gach eilean no buidheann de dh'eileanan. Dh'fhaodadh an seòrsa dòigh-obrach seo buannachdan nas motha agus fuasglaidhean air leth a chruthachadh a dh'fhaodadh a bhith air an cleachdadh ann an coimhearsnachdan eileanach eile.
- Bu chòir dhan phlana cuideam a chur air na h-eadar-eisimeileachdan eadar amasan ro-innleachdail. Bha moladh ann gum faodadh dòigh-obrach nas cuspaireil a thaobh nan amasan ro-innleachdail (no na h-amasan a bhith ann am buidhnean) a bhith cuideachail. Am measg nan cuspairean a mhol cuid den luchd-fhreagairt bha Togail Beartas Coimhearsnachd, Cothromachadh-carbon, Eadar-ghluasad Cothromach, Beatha Ionadail (i.e coimhearsnachdan 20-mionaid) agus Còmhdhail Sheasmhach.

6.20 Bheachdaich cuid den luchd-freagairt a bha ag iarraidh ùrachadh air a' phlana làithreach air cùisean co-cheangailte ri **stòrasan, riaghladh agus stiùireadh coileanaidh**. Mar eisimpleir, bha iad den bheachd:

- Gum feumadh goireasan iomchaidh a bhith aig a' phlana aig ìre nàiseanta is ionadail. Bha iad airson maoinachadh fad-ùine, ioma-bhliadhnail fhaicinn a chruthaicheadh, nam beachd-san, cothroman ionadail, a' chruthaicheadh beartas coimhearsnachd, a' togail spionnadh, a' toirt taic do dh'atharrachadh agus a' libhrigeadh eaconamaidhean meud, luach an airgid agus toradh sòisealta air tasgadh.
- Bu chòir stòrasan sam bith co-cheangailte ris a' phlana a sgaoileadh a rèir feum, leis na h-eileanan as motha a tha a' feumach air (stèidhichte air comharran aontaichte) a' faighinn a' mhaoineachaidh as motha.
- Feumaidh frèam stiùireadh coileanaidh làidir a bhith aig a' phlana, le ceumannan àireamhach air an cur an sàs. Ach, mar a chaidh a chomharrachadh ann an Caibideil 5, cha robhar den bheachd gu bheil Clàr-innse Ioma-bhochdainn na h-Alba (SIMD) ro fhreagarrach airson coimhearsnachdan eileanach. Mhol aon neach-freagairt gun rachadh 'comharran so-chòmhnaidh agus dòighean-obrach co-cheangailte' a chleachdadh gus cruthachadh phlanaichean stèidhichte air àite fhiosrachadh agus gus dèiligeadh ri dùbhlain deamografach, imrich, solar lùths, eaconamach, is msaa.
- Bu chòir na gealltanasan (no gnìomhan) sa phlana a bhith air an àireamhachadh (mar a tha na h-amasan ro-innleachdail) agus bu chòir a' bhuidheann le uallach airson gach gnìomh a libhrigeadh a bhith air a mhìneachadh gu soilleir.
- Feumaidh ro-innleachd conaltraidh leasaichte, èifeachdach a bhith ann, chan ann a-mhàin nuair a thèid am plana fhoillseachadh, ach airson conaltradh leantainneach le

coimhearsnachdan. Thuir luchd-freagairt gum bu chòir do ro-innleachd conaltraidh san àm ri teachd a bhith a' gabhail a-steach cleachdadh dhòighean conaltraidh traidiseanta (i.e cuairt-litrichean agus pàipearan naidheachd ionadail, bileagan, postairean, is msaa), ag aithneachadh nach eil a h-uile neach-còmhnaidh eileanach comasach air conaltradh didseatach fhaighinn no ag iarraidh conaltradh didseatach fhaighinn.

- Bu chòir do Riaghaltas na h-Alba feum a dhèanamh de na sgilean a tha rim faighinn ann an coimhearsnachdan eileanach gus am plana a dhreachdadh agus gus taic a thoirt do mhuinntir an àite gus a libhrigeadh.

6.21 Rinn luchd-freagairt a bha airson ath-sgrùdadh (no ùrachadh) fhaicinn air a' phlana làithreach farsaingeachd de mholaidhean glè shònraichte mu **na bu chòir a bhith sa phlana** agus/no mu **phrìomhachasan**.. Tha na puingeann a tha air an liostadh gu h-ìosal ann gus na seòrsaichean mholaidhean a chaidh a dhèanamh a shealltainn agus chan eil iad coileanta. **Mar eisimpleir:**

- Bu chòir barrachd fòcas a bhith aig a' phlana air cumhachd a thoirt do bhuidhnean coimhearsnachd, urrasan coimhearsnachd agus buidhnean cultarail is cruthachail gus taic a thoirt dhaibh gus pròiseactan a dhèanamh sna coimhearsnachdan aca fhèin.
- A thaobh fulangas gnàth-shìde, chaidh a ràdh nach eil a' mhòr-chuid de dh'eileanaich mothachail air planaichean èiginn a dh'fhaodadh a bhith an sàs gus dèiligeadh ri tachartasan sònraichte. Chaidh a mholadh gum feumadh a h-uile suidheachadh eileanach ath-sgrùdadh, a mheasadh, a mhapadh agus aghaidh a chur air mar phàirt riatanach den ath Phlana Nàiseanta nan Eilean.
- Bu chòir gealltanais a bhith anns a' phlana co-cheangailte ri Geamannan nan Eilean, Arcaibh (a thèid chumail ann an 2025) agus air a' bhuaidh / an dileab aig seo.
- Bu chòir barrachd aithne a bhith sa phlana air àite nan ionadan foghlaim àrd-ìre stèidhichte sna h-eileanan ann a bhith a' toirt taic do rannsachadh, ùr-ghnàthachadh, teagasg agus ionnsachadh thar nan amasan ro-innleachdail.
- Bu chòir fòcas nas motha a bhith sa phlana air sàbhailteachd rathaid gus siubhal gnìomhach a bhrosnachadh.

6.22 Bha diofar luchd-freagairt ag iarraidh gum biodh am plana ag aithneachadh cho cudromach 's a tha e a bhith a' gabhail a-steach gnìomhan sònraichte co-cheangailte ri cuspairean leithid tuathanachas bhradan, taigheadas air prìs ruigsinneach, bith-iomadachd agus bith-thèarainteachd, cleachdadh fhuasglaidhean stèidhichte air nàdar gus cothroman sòisio-eaconamach a chruthachadh, turasachd chultarail is dualchais, Scots a bharrachd air Gàidhlig, boireannaich, foghlam, gnìomhachd chorpóra agus còmh-dhail phoblach.

6.23 Bha luchd-freagairt a bha ag iarraidh Plana Nàiseanta nan Eilean ùraichte cuideachd den bheachd gum bu chòir dhan phlana coimhead air agus co-thaobhadh ri atharrachaidhean poileasaidh agus iomairtean nàiseanta a bha air tachairt bho chionn ghoirid no a bha gu bhith a' tachairt. Bha eisimpleirean de na rudan air an deach iomradh a thoirt co-cheangailte ri:

- **Leasachadh bun-structair eileanach** – Frèam Planaidh Nàiseanta 4 (NPF4), agus raointean de ghnìomhachd Oighreachd a’ Chrùin Alba co-cheangailte ri lùths agus stiùireadh mara
- **Cànanan na h-Alba (an dà chuid Scots agus Gàidhlig)** – Bile nan Cànan Albannach a tha gu bhith ann, Plana Nàiseanta na Gàidhlig 2023–28, Aithisg Buidheann-obrach Beatha Ghoirid air Cothroman Eaconamach is Sòisealta dhan Ghàidhlig
- **Cruthachadh lùths** – Ro-innleachd lùths is Eadar-ghluasad Cothromach, Plana Gnìomh Haidridein aig Riaghaltas na h-Alba
- **Àrainneachd eachdraidheil** – Plana Tasgaidh Sgìlean airson na h-àrainneachd eachdraidheil, agus an ro-innleachd nàiseanta ùr airson àrainneachd eachdraidheil na h-Alba – Our Past, Our Future
- **Atharrachadh na gnàth-shìde** – Plana Atharrachadh Gnàth-shìde ri thighinn
- **Còmhhdail agus siubhal gnìomhach** – Plana Ceangailteachd nan Eilean aig Còmhhdail Alba, an Ro-innleachd Coiseachd Nàiseanta, agus prionnsapal nàbacht 20-mionaid ann an NPF4
- **Gnìomhachd chorporra** – Frèam Builean Alba Ghnìomhach agus a’ planadh dileab bho Gheamaichean nan Eilean, Arcaibh ann an 2025.

6.24 Ged a chomharraich mòran luchd-freagairt poileasaidhean agus ro-innleachdan ris am bu chòir Plana Nàiseanta nan Eilean a bhith co-thaobhadh, bha beachd ann cuideachd gum feumte ceumannan a ghabhail gus dèanamh cinnteach gun toireadh luchd-co-dhùnaidh ionadail (ùghdarrasan ionadail gu h-àraidh) aire do dh’amasan Plana Nàiseanta nan Eilean san obair uile aca.

Beachdan an fheadhainn a tha airson plana gu tur ùr a bhith ann

6.25 Bha luchd-freagairt a thug taic do chruthachadh plana gu tur ùr ag iarraidh plana nas cuimsichte fhaicinn le seata nas lugha de ghealltanasan a ghabhas tomhas agus a ghabhas coileanadh. Thuirt cuid gun robh am plana làithreach ro 'liobasta'. Bha cuid eile den bheachd gu bheil an suidheachaidhean air atharrachadh gu ìre cho mòr anns na còig bliadhna a dh’fhalbh is gu bheil feum air plana gu tur ùr (seach ùraichte). Ach bha dà diofar lèirsinn aig an luchd-freagairt seo air cò ris a bhiodh plana ùr coltach.

6.26 Bha aon bhuidheann (a’ gabhail a-steach buidhnean/comainn sa mhòr-chuid, ach cuideachd cuid de dhaoine fa leth) den bheachd gum bu chòir dhan ath thionndadh de Phlana Nàiseanta nan Eilean na h-amasan ro-innleachdail làithreach a chumail, ach gum biodh e na phlana nas giorra, nas mionaidiche agus nas cuimsichte, le frèam sgrùdaidh, cosgaisean ceart agus ro-innleachd maoineachaidh. Bhiodh buileachadh nas fheàrr ann agus rachadh na builean ris a bheil dùil a libhrigeadh nam beachd. Bu chòir dhan phlana ùr aire a thoirt cuideachd do nithean ris nach robh dùil ann an 2019 - leithid an cogadh san Ugràin, cosgaisean connaidh is lùths nas àirde, agus èiginn nan cosgaisean bith-beò nas fharsainge - agus bu chòir leasan sam bith a chaidh ionnsachadh bho ghalar lèir-sgaoilte Covid a thoirt a-steach.

6.27 Thuirt luchd-freagairt sa bhuidhinn seo gun robh na h-amasan làithreach fhathast buntainneach san fharsaingeachd ach gum bu chòir barrachd cuideam a chur air na nì

Ministearan na h-Alba gus prìomhachasan eileanach a thoirt air adhart. Chaidh moladh gum bu chòir an àireamh de ghealltanasan a lùghdachadh gu mòr, a' cumail an fheadhainn nach eil a' toirt iomradh air obair leantainneach aig buidhnean poblach eile. Mhol aon neach-freagairt sa bhuidhinn seo gum bu chòir na 134 gealltanasan a th' ann an-dràsta a chumail mar fhiosrachadh, leis gu bheil iad a' sealltainn an iomadh dùbhlán a tha mu choinneamh eileanan na h-Alba, ach cha bu chòir an àireamh seo de ghealltanasan a bhith mar bhunait airson libhrigeadh ann am plana san àm ri teachd.

6.28 Bha an dàrna buidheann (a' gabhail a-steach daoine fa leth sa mhòr-chuid, ach cuideachd cuid de bhuidhnean) ag iarraidh barrachd phlanaichean ionadail no roinneil seach aon phlana nàiseanta. Bha a' bhuidheann seo den bheachd gum faodadh amasan leithid còmh-dhail agus taigheadas a phrìomhachadh thar gach buidheann de dh'eileanan, ach seach sin, gum bu chòir do choimhearsnachdan eileanach na h-amasan is prìomhachasan aca fhèin a stèidheachadh.

6.29 Bha a' bhuidheann seo den bheachd gum bu chòir na planaichean aca fhèin a bhith aig sgìrean ionadail a bha ceangailte ri – agus mar bhunait air – a' phlana nàiseanta. Coltach ris a' chiad bhuidhinn (air a bheilear a' bruidhinn gu h-àrd), bha a' bhuidheann seo cuideachd airson amasan a ghabhas a choileanadh, agus a ghabhas tomhas, fhaicinn ann am plana ùr sam bith. Bha iad den bheachd gun dèanadh an seòrsa dòigh-obrach seo cinnteach gum biodh prìomhachasan agus amasan choimhearsnachdan ann an diofar eileanan air an comharrachadh agus air an cur an gnìomh agus, mar thoradh air sin, gum biodh builean na b' fhasa a thomhas agus a libhrigeadh.

6.30 Bha maoinachadh agus riaghladh nam prìomh chuspairean do luchd-freagairt a bha ag iarraidh plana gu tur ùr, le cuid a' toirt seachad argamaidean mionaideach airson atharrachadh a thoirt a-steach san dòigh sa bheil pròiseactan air am maoinachadh, air an libhrigeadh agus air an sgrùdadh fo Phlana Nàiseanta nan Eilean.

6.31 Bha buidhnean san roinn phoblaich a thug taic do chruthachadh plana gu tur ùr airson 's gum biodh uallach airson libhrigeadh – agus am buidseat libhrigidh – air a shònrachadh do dh'ùghdarrasan ionadail agus an com-pàirtichean. Rinn iad an argamaid gun cuireadh an seòrsa dòigh-obrach seo às dhan ùine agus dhan chaitheamh stòrasan le ùghdarrasan ionadail gus tagraidhean ullachadh do chuirtean maoineachaidh Prògram nan Eilean agus gun cruthaicheadh e suidheachaidhean nas fheàrr do dh'ùghdarrasan ionadail gus am b' urrainn dhaibh gealltainn tasgaidhean deatamach a chur an sàs. Thug grunn luchd-freagairt san roinn phoblaich iomradh air [Aonta Taigh Verity](#) agus air a' phrionnsapal 'ionadail mar bhun-roghainn, nàiseanta le aonta'. Bha an luchd-freagairt seo den bheachd gum bu chòir co-dhùnidhean mu mhaoineachadh phròiseactan a bhith air an dèanamh leis na buidhnean a tha as eòlaiche air na coimhearsnachdan. Rinneadh a' phuing cuideachd, nam biodh an dà chuid buidhnean ionadail agus Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba a' cumail a-mach gun robh iad a' libhrigeadh builean, gun robh cunnart ann gum biodh dùblachadh ann.

6.32 Mhol aon ùghdarras ionadail modail maoineachaidh eile stèidhichte air planaichean tasgaidh a bhiodh air an cruthachadh gu h-ionadail, a chuireadh an cèill prìomhachasan ionadail sa gheàrr-ùine gu meadhan-ùine. Bha am modail seo (a chaidh a mhìneachadh gu

mionaideach san fhreagairt aca) air fhaicinn mar dhòigh gus cumhachd a thoirt do chomhairlean eileanach na h-Alba, agus a bhith a' sealltainn gu bheil earbsa annta, a' toirt air falbh bìurocrasaidh, agus a' cleachdadh ghoireasan cuibhrichte ann an dòigh nas èifeachdaiche.

6.33 Thog an aon ùghdarras ionadail cuideachd ceist mu 'chothromachd' a thaobh an teachd a-steach a fhuair Riaghaltas na h-Alba bho sgeamaichean cumhachd ath-nuadhachail air feadh nan eilean. Rinn an neach-freagairt seo an argamaid gum bu chòir an teachd-a-steach seo a bhith air a roinn ann an dòigh chothromach le coimhearsnachdan eileanach – gu sònraichte aig àm nuair a tha cuid de na cunntasan lùths as àirde ann an Alba aig teaghlaidhean eileanach agus iad a' fulang bho fhìor bhoichdainn connaidh. Chaidh iomradh a thoirt air pàipear 2014 [A' Cumhachdachadh Coimhearsnachdan Eileanach na h-Alba](#) aig a bheil rùn poileasaidh gum bu chòir 'coimhearsnachdan ionadail air feadh ar n-eileanan a bhith nam prìomh luchd-buannachd bho theachd a-steach bho phàighidhean màil is dligheachd air gnìomhachd timcheall nan cladaichean'.

Beachdan a bha a' moladh 'rudeigin eile'

6.34 Mar a tha Clàr 6.2 gu h-àrd a' sealltainn, bha daoine fa leth na bu bhuailtiche na buidhnean a bhith ag iarraidh rudeigin seach plana ath-nuadhaichte no plana gu tur ùr. Ged a bha beachdan coltach ri chèile aig an dà bhuidhinn gu tric, cha robh co-aontachd soilleir a thaobh cò ris a bhiodh 'rudeigin eile' coltach. Gu sònraichte:

- Bha cuid airson am plana a lùghdachadh gus am biodh seata nas lugha de dh'amasan ann (m.e. 'A' chiad sia amasan: dìreach 'ceithir no còig amasan; dìreach 'còmhhdail, taigheadas agus foghlam', 'na nithean as motha a-mhàin') agus an uair sin a' libhrigeadh air an fheadhainn sin. Chaidh a ràdh gum biodh e na b' fhasa am plana a libhrigeadh nan tachradh sin.
- Thuirt cuid nach bu chòir plana **nàiseanta** a dhèanamh idir, ach gum bu chòir do Riaghaltas na h-Alba obrachadh gu dìreach le coimhearsnachdan eileanach (le 'pròiseas air a stiùireadh leis a' choimhearsnachd') gus feumalachdan ionadail a chomharrachadh agus maoinachadh a sholarachadh gu dìreach gus na fuasglaidhean aca fhèin a libhrigeadh. Nam beachd, dhèanadh seo cinnteach gum biodh planaichean ionadail air am fiosrachadh leis na daoine air an toireadh iad buaidh.
- Thuirt cuid dìreach gun robh iad ag iarraidh amasan soilleir a ghabhadh a thomhas, a tha comasach a choileanadh, no gum feumadh 'fìaclan' a bhith aig plana ùr sam bith gus am biodh e èigneachail agus gus an gabhadh ceuman smachd a chur an sàs ma thèid dearmad a dhèanamh air.
- Bha beachd ann cuideachd gun robh coltas ann gun robh am plana làithreach ag amas air 'ùghdarrasan nan eilean' a chuideachadh leis gu bheil sin nas fhasa. Bu chòir do phlana ùr sam bith beachdachadh air cho iom-fhillte 's a tha e a bhith a' libhrigeadh do dh'eileanan ann an ùghdarrasan ionadail aig a bheil uallach cuideachd airson coimhearsnachdan air tìr-mòr (i.e Earra-Ghàidheal is Bhòid, a' Ghàidhealtachd, Siorrachd Àir a Tuath), agus am biodh feum air atharrachaidhean rianachd sam bith anns an leithid de shuidheachaidhean.

6.35 Thuir a' bhuidheann seo gu tric gu soilleir gu bheil cruaidh fheum air 'lìbhrigeadh' agus air builean a ghabhas tomhas.

7 Beachdan bùithtean-obrach air riaghladh, mothachadh agus fòcas

7.1 Rè na co-chomhairle gus ath-sgrùdadh a dhèanamh air Plana Nàiseanta nan Eilean, chùm Riaghaltas na h-Alba 16 bùithtean-obrach anns an robh 231 luchd-còmhnaidh eileanach agus riochdairean bho choimhearsnachdan eileanach an sàs. Bha na bùithtean-obrach a' cuimseachadh air trì cuspairean: Riaghladh, Mothachadh agus Fòcas. Chaidh iarraidh air com-pàirtichean anns na bùithtean-obrach am beachdan a thoirt seachad air dà cheist airson gach cuspair.

Riaghladh

C1: Mar bhall de choimhearsnachd eileanach, ciamar a dh'fhaodadh guth nas treasa a bhith agad ann an lìbhrigeadh Plana Nàiseanta nan Eilean?

C2: A bheil buidhnean sam bith aig am bu chòir àite nas motha a bhith aca ann an lìbhrigeadh Plana Nàiseanta nan Eilean?

Aire

C1: Ciamar a dh'fhaodadh Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba conaltradh nas fheàrr a dhèanamh le coimhearsnachdan eileanach mu ar cuid obrach?

C2: An toir thu eisimpleirean dhuinn de chom-pàirteachadh eileanach le buidhnean eile a bha soirbheachail nad bheachd?

Fòcas

C1: Am biodh tu airson 's gum biodh na h-Amasan Ro-innleachdail ann am Plana Nàiseanta nan Eilean air am prìomhachadh?

C2: Mas e is gum biodh, ciamar a bu chòir dhaibh a bhith air am prìomhachadh nad bheachd?

7.2 Tha an earrann seo na geàrr-chunntas aig àrd-ìre air na prìomh chuspairean a tha ag èirigh airson gach tè de na sia ceistean do bhùithtean-obrach. Tha am mion-sgrùdadh seo stèidhichte air geàrr-chunntasan airson gach bùith-obrach a rinn buill de Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba. Thoir an aire, ann an cuid de chùisean, gur dòcha gun deach puingeagan a dhèanamh iomadh uair thar diofar bhùithtean-obrach agus, ann an cùisean eile, gun deach puingeagan a dhèanamh dìreach aon turas.

7.3 Tha na puingeagan mionaideach a chaidh a thogail aig na bùithtean-obrach, air an cruinneachadh a rèir cuspair, ann an Eàrr-ràdh 4.

Riaghladh

A' toirt guth nas treasa do bhuill choimhearsnachdan eileanach ann an libhrigeadh (C1)

7.4 Thug com-pàirtichean nam bùithtean-obrach raon farsaing de bheachdan seachad air mar a dh'fhaodadh guth nas treasa a bhith aig coimhearsnachdan eileanach ann a bhith libhrigeadh Plana Nàiseanta nan Eilean. Chomharraich iad (i) na bacaidhean a th' ann an-dràsta a thaobh com-pàirteachadh coimhearsnachd, agus (ii) dè ghabhas dèanamh gus piseach a thoirt air com-pàirt coimhearsnachd ann an libhrigeadh.

Bacaidhean air com-pàirteachadh coimhearsnachd

7.5 Bha com-pàirtichean nam bùithtean-obrach a' faicinn ceithir prìomh bhacaidhean ro bhuill de choimhearsnachdan eileanach a thaobh guth nas làidire a bhith aca ann an libhrigeadh Plana Nàiseanta nan Eilean? B' iad sin:

- **Dìth comas-libhrigidh:** Tha luchd-còmhnaidh nan eilean uaireannan a' fulang le 'sgìths co-chomhairleachaidh'. Chan eil guth làidir aig a h-uile eilean, agus dh'fhaodadh seo neo-ionannachd adhbharachadh nuair a thèid co-chomhairle a chumail ri coimhearsnachdan eileanach.
- **Beachdan dhaoine:** Tha daoine uaireannan a' faireachdainn gu bheil an guthan gan cluinntinn ach nach eilear ag èisteachd riutha. Tha co-chomhairle uaireannan a' faireachdainn 'tokenistic' – oir chan atharraich dad mar thoradh oirre.
- **Dìth fiosrachaidh:** Chan eil daoine mothachail air cothroman gus cur ri libhrigeadh a' phlana. Is dòcha nach eil eòlas aca air poileasaidhean eileanach agus is dòcha nach eil iad a' tuigsinn cho luachmhor 's a tha e am beachdan a thoirt seachad.
- **Dìth cothroman:** Chan eil cothroman gu leòr ann do choimhearsnachdan a bhith an sàs dha-rìribh ann an libhrigeadh Plana Nàiseanta nan Eilean.

Mar a bheirear piseach air com-pàirt coimhearsnachd

7.6 Thug com-pàirtichean nam bùithtean-obrach grunn mholaidhean seachad mu bhith a' toirt piseach air com-pàirt coimhearsnachd ann an libhrigeadh Plana Nàiseanta nan Eilean. Bha na molaidhean seo farsaing ach bha iad co-cheangailte ri sia prìomh chuspairean: (i) a' togail mothachadh agus a' toirt barrachd fiosrachaidh do dhaoine, (ii) a' toirt piseach air conaltradh dìreach eadar Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba agus coimhearsnachdan eileanach, (iii) deamocrasaidh ionadail a neartachadh, (iv) comas a chruthachadh airson dèanamh cho-dhùnaidhean agus ri libhrigeadh aig ìre ionadail, (v) a' toirt seachad taic agus maoineachadh gus comas com-pàirteachaidh a thogail, agus (vi) obrachadh tro bhuidhnean riochdachaidh coimhearsnachd no solaraichean seirbheis a tha ann mar-thà. Tha geàrr-chunntas gu h-ìosal air na prìomh phuingeann a chaidh a thogail mu gach fhear de na cuspairean sin.

- **Tog mothachadh agus thoir barrachd fiosrachaidh do dhaoine:** Bha com-pàirtichean nam bùithtean-obrach den bheachd gum feum daoine ann an coimhearsnachdan eileanach fiosrachadh fhaighinn mu Phlana Nàiseanta nan Eilean

nas trice agus ann an dòighean a tha ruigsinneach agus iomchaidh dhaibh. Bu chòir beachdachadh air aithisgean bliadhnail eileanach a tha furasta a chleachdadh a dhèanamh an àite (no a bharrachd air) aon aithisg bhliadhnail mhòr. Bu chòir lùban fios-air-ais a chruthachadh gus fiosrachadh a cho-roinn gu dìreach le daoine mu na h-atharrachaidhean a chaidh a dhèanamh mar thoradh air co-chomhairle.

- **Thoir piseach air conaltradh dìreach eadar Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba agus coimhearsnachdan eileanach:** Chaidh a mholadh gum bu chòir do bhuill Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba a bhith stèidhichte anns na h-eileanan. Chan e a-mhàin gum biodh iad na bu ruigsinniche do choimhearsnachdan ionadail, ach bheireadh e cuideachd tuigse nas fheàrr dhaibh air na dùbhlain shònraichte a tha mu choinneamh choimhearsnachdan ionadail. Bhathar den bheachd gu bheil tachartasan com-pàirteachail nan dòighean feumail gus conaltradh dìreach a chumail le coimhearsnachdan eileanach.
- **Neartaich deamocrasaidh ionadail:** Chaidh a ràdh gur e aon dòigh air deamocrasaidh ionadail àrdachadh a bhith a' gabhail a-steach daoine ionadail ann a bhith a' suidheachadh phrìomhachasan agus a' dèanamh cho-dhùnaidhean maoineachaidh. Aig an aon àm, feumar structaran deamocratach ann an coimhearsnachdan a neartachadh gus am bi e comasach guthan fa leth a chruinneachadh agus 'a chur còmhla'. Bha dragh ann gum bi guthan àrda aig daoine fa leth a' ciallachadh nach cluinnear guth na coimhearsnachd, agus gum bu chòir oidhirpean a dhèanamh gus guthan nas sàmhhaiche a shireadh ann an coimhearsnachdan ionadail.
- **Cuir an comas a bhith a' dèanamh agus a' lìbhrigeadh cho-dhùnaidhean aig ìre ionadail:** Bidh tuigse nas soilleire aig coimhearsnachdan eileanach air buaidh Plana Nàiseanta nan Eilean ma tha e air a dheagh cho-thaobhadh ris na prìomhachasan ionadail aca. Bu chòir barrachd phlanaichean eileanach a bhith ann airson eileanan fa leth (mar a tha ann an Cumaradh agus Arainn). Bu chòir planaichean eileanach fa leth a chruthachadh a bhios a' biathadh a-steach do Phlana Nàiseanta nan Eilean. Bhathas a' faicinn nan Eileanan Fàrach mar dheagh eisimpleir de co-dhùnaidhean ionadail agus lìbhrigeadh phrìomhachasan eileanach.
- **Thoir seachad taic is maoineachadh gus comas-lìbhrigidh a thogail airson com-pàirteachadh:** Chaidh a mholadh gun gabhadh lìonra de 'ghaisgich nan eilean' a chruthachadh, le dleastanas sònraichte a bhith a' conaltradh ri coimhearsnachdan agus a' toirt fios air ais do SGIT. Dh'fhaodadh uallach a bhith air na daoine sin airson eilean, no cuspair taobh a-staigh Plana Nàiseanta nan Eilean, agus dh'fhaodadh iad a bhith air am fastadh le urrasan leasachaidh ionadail no ùghdarrasan ionadail.
- **Obraich tro buidhnean riochdachaidh ionadail a tha ann mar-thà:** Mhol com-pàirtichean nam bùithtean-obrach ceanglaichean a mheudachadh agus a neartachadh le comhairlean coimhearsnachd, urrasan leasachaidh, com-pàirteachasan planadh coimhearsnachd agus Eadar-aghaidhean Treas Roinn ionadail. Bhathar den bheachd gun robh àite cudromach aig Caidreachas Eileanan na h-Alba (SIF) agus Fearann Coimhearsnachd na h-Alba ann a bhith a' tuigsinn agus a' riochdachadh bheachdan choimhearsnachdan eileanach.

7.7 Chaidh na puingeann a leanas a dhèanamh cuideachd, nach eil co-cheangailte ri puingeann sam bith eile a rinneadh: (i) dh'fhaodadh modail conaltraidh a' gabhail a-steach riochdairean bho na h-eileanan uile a bhith dùbhlach a riaghladh, agus (ii) gum feumar daoine òga a thoirt an sàs ann an libhrigeadh Plana Nàiseanta nan Eilean.

Buidhnean a bu chòir àite nas motha a bhith aca ann a bhith a' libhrigeadh a' phlana (Q2)

7.8 Bha grunn chuspairean a nochd uair is uair san deasbad air am bu chòir àite nas motha a bhith aig buidhnean sònraichte ann a bhith libhrigeadh Plana Nàiseanta nan Eilean. Bha beachdan chom-pàirtichean na bùithtean-obrach a' cuimseachadh air dreuchdan (i) urrasan leasachaidh, (ii) ùghdarrasan ionadail agus na com-pàirtichean planadh coimhearsnachd aca, (iii) comhairlean coimhearsnachd, (iv) Caidreachas Eileanan na h-Alba, (v) fòraman no buidhnean coimhearsnachd ionadail eile, (vi) buidhnean treas roinn ionadail eile, agus (vii) buidhnean san roinn phrìobhaidich. Thathar a' coimhead orra seo uile gu luath:

- **Urrasan Leasachaidh:** Thuir com-pàirtichean nam bùithtean-obrach gu tric gum faodadh (no bu chòir) àite nas motha a bhith aig urrasan leasachaidh agus buidhnean acair coimhearsnachd eile ann a bhith libhrigeadh Plana Nàiseanta nan Eilean aig ìre ionadail. Ach, thug com-pàirtichean rabhadh seachad gun robh e cunnartach a bhith an urra ri saor-thoilich gun phàigheadh oir bha iad den bheachd nach robh seo seasmhach.
- **Ùghdarrasan ionadail agus na com-pàirtichean planadh coimhearsnachd aca:** Bha cuid de chom-pàirtichean nam bùithtean-obrach den bheachd gu bheil ùghdarrasan ionadail san àite as fheàrr gus deagh bhuilean a libhrigeadh do choimhearsnachdan ionadail. Ach, bha cuid eile (ann an sgìrean far an robh uallach air an ùghdarras ionadail an dà chuid airson coimhearsnachdan tìr-mòr agus eileanach) den bheachd nach bu chòir an dleastanas libhrigidh a bhith air ùghdarrasan ionadail a-mhàin agus thuir iad gum feumadh an t-ùghdarras ionadail aca fhèin barrachd fòcas a chur air na h-eileanan.
- **Comhairlean coimhearsnachd:** Bha cuid de chom-pàirtichean den bheachd gur iad na comhairlean coimhearsnachd na buidhnean as fheàrr airson a bhith an sàs leis gu bheil iad nan 'riochdairean dìreach de na coimhearsnachdan ionadail'. Ach, cha do dh'aontaich a h-uile duine ris a seo, le cuid den bheachd gum feumadh modail nan comhairlean coimhearsnachd ath-sgrùdadh agus goireasan iomchaidh a thoirt seachad mus tèid uallach mòr a bharrachd a thoirt do chomhairlean coimhearsnachd.
- **Caidreachas Eileanan na h-Alba (SIF):** Bhathar a' faicinn SIF mar bhuidheann chuideachail, agus bha buidheann taigheadais SIF air fhaicinn mar rud a bha a' dèanamh feum anns na h-eileanan. Bha com-pàirtichean ann an aon bhùth-obrach den bheachd gum feum SIF a dhol an sàs leis a **h-uile** comhairle coimhearsnachd agus urras leasachaidh gus dèanamh cinnteach gum biodh àite nas motha aig coimhearsnachdan ann a bhith a' libhrigeadh a' phlana. Bha com-pàirtichean ann am bùth-obrach eile den bheachd gum bu chòir barrachd taic is maoinachaidh a thoirt do SIF gus an urrainn dha fàs agus a bhith nas sùbailte.

- **Fòraman no buidhnean coimhearsnachd ionadail eile:** Bha com-pàirtichean nam bùithtean-obrach a' faicinn 'com-pàirteachasan aig ìre na coimhearsnachd' mar phrìomh dhòigh air guth agus com-pàirteachadh choimhearsnachdan a dhaingneachadh. B' e 'conaltradh dìreach' le coimhearsnachdan, seach a bhith dol an sàs tro bhuidhnean leithid Iomairt na Gàidhealtachd is nan Eilean, Scottish Futures Trust, no fiù 's ùghdarrasan ionadail a b' fheàrr le daoine.
- **Buidhnean treas roinn ionadail eile:** Thuir com-pàirtichean nam bùithtean-obrach gun robh comas ann barrachd àite a bhith aig riochdairean bho iomairtean sòisealta ionadail agus Eadar-aghaidhean Treas Roinn ionadail ann a bhith a' libhrigeadh Plana Nàiseanta nan Eilean gu h-ionadail. Chaidh a ràdh cuideachd gum bu chòir àite nas motha a bhith aig eaglaisean ionadail ann a bhith a' cur ri co-roinn fiosrachaidh agus togail mothachaidh.
- **Buidhnean san roinn phrìobhaidich (ionadail is nàiseanta):** Bha cuid de chom-pàirtichean den bheachd gum feumadh gnìomhachasan ionadail a bhith sàs ann an libhrigeadh, oir bhathar den bheachd gun robh iad nan cnàimh-droma aig coimhearsnachdan. Thug luchd-freagairt iomradh gu sònraichte air: (i) prìomh luchd-fastaidh agus gnìomhachasan eileanach (iasgach, tuathanachas is msaa), (ii) companaidhean ghoireasan, (iii) companaidhean conaltraidh, agus (iv) na meadhanan ionadail agus roinneil.

7.9 Chaidh puing nas fharsaing a thogail cuideachd gur dòcha gum biodh na buidhnean a bu chòir (no a dh'fhaodadh) barrachd àite a bhith aca ann an libhrigeadh a bhith eadar-dhealaichte anns na diofar eileanan. Ach, dh'fheumadh maoinachadh / goireasan gu leòr a bhith aig buidheann no daoine fa leth sam bith a tha an sàs ann a bhith a' toirt taic do libhrigeadh a' phlana. Bhathar den bheachd nach eil e seasmhach a bhith an urra ri saor-thoilich gus seo a dhèanamh.

Aire

Ciamar a dh'fhaodadh Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba conaltradh nas fheàrr a dhèanamh mun obair aca le coimhearsnachdan eileanach? (C1)

7.10 Thuir com-pàirtichean nam bùithtean-obrach grunn thursan nach robh mòran de na daoine sna coimhearsnachdan aca mothachail air Plana Nàiseanta nan Eilean no Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba. Tha daoine den bheachd nach eil dad ga dhèanamh tro Phlana Nàiseanta nan Eilean mar thoradh air dìth conaltraidh. Feumaidh SGIT smaoinachadh barrachd air mar a thogas iad mothachadh coimhearsnachd air na tasgaidhean a thathar a' dèanamh tron phlana.

7.11 Rinn com-pàirtichean farsaingeachd de mholaidhean sònraichte air mar a b' urrainn do SGIT piseach a thoirt air conaltradh le coimhearsnachdan eileanach. Bha cuid dhiubh sin farsaing nan nàdar. Mar eisimpleir, chaidh a mholadh:

- Gun gabhadh Plana Nàiseanta nan Eilean a bhith air a chur ann an earrannan nas lugha, nas ruigsinniche agus air a sgrìobhadh ann am Beurla shìmplidh (gun sgleò-chainnt).

- Dh'fhaodadh geàrr-chunntasan, criomagan goirid, bhideothan, beothachaidhean agus grafaigean a bhith air an cleachdadh na bu trice airson conaltradh le coimhearsnachdan eileanach.
- Bu chòir conaltradh freagarrach a bhith ann airson gach eilein. Tha daoine nas dualtaiche a dhol an sàs ann an cùisean ionadail, seach cùisean nàiseanta.
- Bu chòir conaltradh a bhith leantainneach agus dà-thaobhach– chan e deagh mhodail a th' ann a bhith a' dèanamh co-chomhairle uair gach ceithir bliadhna.

7.12 Bha molaidhean sònraichte a' coimhead gu sònraichte air: (i) conaltradh dìreach aghaidh-ri-aghaidh, (ii) cleachdadh mheadhanan clò-bhuailte agus craolaidh, (iii) conaltradh didseatach, (iv) sgaoileadh fiosrachaidh tro bhuidhnean coimhearsnachd, agus (v) sgioba conaltraidh (no oifigear) a stèidheachadh taobh a-staigh na SGIT. Thathar a' coimhead aig gach fear de na cuspairean seo gu h-ìosal:

- **Conaltradh dìreach aghaidh-ri-aghaidh:** Bha com-pàirtichean nam bùithtean-obrach den bheachd gum bu chòir do SGIT a dhol nas fhaide na coinneamhan le ùghdarrasan ionadail gus conaltradh gu dìreach ri coimhearsnachdan eileanach na bu trice. Am measg mholaidhean airson ciamar/càit am bu chòir com-pàirteachadh le coimhearsnachdan bha: a bhith a' cumail tachartasan conaltraidh ionadail, le rabhadh iomchaidh air a thoirt seachad gus an urrainn do dhaoine a bhith an làthair; a bhith a' frithealadh choinneamhan coimhearsnachd clàraichte; bòrd/stàile aig tachartasan ionadail leithid taisbeanaidhean àiteachais; agus a' cleachdadh leabharlannan, ionadan slàinte, tallaichean baile agus sgoiltean gus coinneachadh ri coimhearsnachdan ionadail.
- **Conaltradh leis na meadhanan clò-bhuailte agus craolaidh:** Chaidh a thoirt fa-near nach eil a h-uile duine comasach air conaltradh tro mheadhanan didseatach. Mar sin, bha molaidhean ann gum bu chòir do SGIT feum a dhèanamh de chuairt-litrichean coimhearsnachd, pàipearan-naidheachd ionadail (clò-bhuailte agus air-loidhne), stèiseanan rèidio, postairean air bùird-fiosrachaidh ionadail agus ann an uinneagan bhùthan, agus bileagan do dhachaighean. Dh'fhaodadh SGIT cuideachd cuairt-litir / iris chunbhalach a chur ri chèile (agus a sgaoileadh gu farsaing), a' toirt seachad ùrachaidhean air pròiseactan a tha air am maoineachadh tro Phlana Nàiseanta nan Eilean. Bha com-pàirtichean nam bùithtean-obrach den bheachd gum bu chòir do phròiseactan sam bith a tha air am maoineachadh fon phlana suaicheantas SGIT (no Plana Nàiseanta nan Eilean) a thaisbeanadh gu follaiseach.
- **Com-pàirteachadh Didseatach:** Am measg bheachdan airson conaltradh didseatach bha a bhith a' cruthachadh làrach-lìn airson Plana Nàiseanta nan Eilean (no airson SGIT) agus/no fòram deasbaid; barrachd feum a dhèanamh de Facebook; agus a bhith a' cumail choinneamhan cunbhalach (air-loidhne) le coimhearsnachdan eileanach. Ach, chaidh a thoirt fa-near gu bheil an seòrsa com-pàirteachaidh seo an urra ri ceanglaichean didseatach math a bhith aig daoine ann an coimhearsnachdan eileanach.
- **A' sgaoileadh fiosrachaidh tro bhuidhnean ionadail, buidhnean agus fòraman coimhearsnachd:** Mhol com-pàirtichean gum ghabhadh fiosrachadh a sgaoileadh tro ùghdarrasan ionadail, Iomairt na Gàidhealtachd is nan Eilean, Caidreachas

Eileanan na h-Alba, comhairlean coimhearsnachd, urrasan leasachaidh, comataidhean talla baile, clubaichean lòn, buidhnean òigridh, neo fòraman ionadail eile.

- **A' stèidheachadh sgioba conaltraidh (no oifigear conaltraidh) taobh a-staigh Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba:** B' e moladh a rinneadh an ìre mhath tric ann an grunn bhùithtean-obrach gum bu chòir SGIT plana conaltraidh a chruthachadh, agus a bhith a' stèidheachadh an sgioba conaltraidh is margaidheachd aca fhèin, no dìreach a bhith a' fastadh oifigear conaltraidh.

7.13 Mu dheireadh, chomharraich luchd-freagairt nam bùithtean-obrach rudan **nach** bu chòir a dhèanamh ma tha SGIT airson piseach a thoirt air conaltradh le coimhearsnachdan eileanach. Nam measg bha:

- GUN A BHITH a' cur choinneamhan air dòigh le coimhearsnachdan eileanach gun rabhadh gu leòr
- GUN A BHITH a' cleachdadh chòdan QR gus fiosrachadh cudromach a sgaoileadh
- GUN A BHITH a' cleachdadh sgleò-chainnt agus faclan fasanta
- GUN A BHITH a' dèanamh conaltradh sgrìobhte a tha ro fhada agus ro-thoinnte
- GUN A BHITH a' cleachdadh nam meadhanan sòisealta a-mhàin airson conaltradh.

Eisimpleirean de cho-obrachadh eileanach soirbheachail le buidhnean eile (C2)

7.14 Thug com-pàirtichean nam bùithtean-obrach grunn eisimpleirean seachad de bhuidhnean a bha soirbheachail, nam beachd, a thaobh conaltradh le coimhearsnachdan eileanach, còmhla ri mion-fhiosrachadh air na tha na buidhnean sin a' dèanamh gu math (no a rinn iad gu math). B' iad na buidhnean a chaidh ainmeachadh a bu thrice:

- **Iomairt na Gàidhealtachd is nan Eilean:** Thuirt cuid de chom-pàirtichean gun robh a' bhuidheann seo na eisimpleir de dheagh chleachdadh ann an conaltradh le coimhearsnachdan. Thug com-pàirtichean iomradh air dà rud sònraichte a bhios HIE a' dèanamh gu math: (i) tha oifigearan sgìreil aca a bhios ag obair gu dìreach le daoine fa leth agus le gnìomhachasan sa choimhearsnachd ionadail, agus (ii) gum bi iad a' cur a-mach cuairt-litir chunbhalach de dheagh chàileachd.
- **Urrasan leasachaidh ionadail, companaidhean leasachaidh coimhearsnachd agus com-pàirteachasan coimhearsnachd eile:** Thug cuid de chom-pàirtichean iomradh air urrasan leasachaidh sònraichte, a' gabhail a-steach Companaidh Leasachaidh Coimhearsnachd Cholbhasa agus Urras an Rubha is Shanndabhaig. Thug cuid eile iomradh air obair a chaidh gu math air a bhith a' cruthachadh phlanaichean ionadail no dèiligeadh ri draghan ionadail. Am measg eisimpleirean a thug com-pàirtichean seachad bha a bhith a' cruthachadh plana ionadail Visit Arran, com-pàirteachadh coimhearsnachd ann an leasachaidhean ann an Eilean Eige, obair air cruthachadh agus libhrigeadh Plana na Hearadh agus obair coimhearsnachd ann an Cumaradh gus cur an aghaidh planaichean airson tuathanas grèine. Bha com-pàirtichean sna bùithtean-obrach den bheachd gu bheil urrasan leasachaidh / com-pàirteachasan coimhearsnachd a' dèanamh nan rudan a leanas gu math: (i) a' com-pàirteachadh leis na coimhearsnachdan aca gu cunbhalach, (ii) ag obair le

coimhearsnachdan gus duilgheadasan a chomharrachadh agus gus na fuasglaidhean aca fhèin a chruthachadh, (iii) a' co-roinn eòlas le urrasan leasachaidh / com-pàirteachasan coimhearsnachd eile, agus (iv) a' toirt seachad srùbag aig coinneamhan gus làthaireachd aig tachartasan co-chomhairleachaidh a bhrosnachadh.

7.15 Chomharraich com-pàirtichean nam bùithtean-obrach raon farsaing de bhuidhnean eile no seòrsachan conaltraidh eile a bha math nam beachd. Tha liosta dhiubh seo ann an Eàrr-ràdh 3. Mar as trice, chaidh iomradh a thoirt orra sin ann an aon bhùth-obrach a-mhàin.

7.16 San fharsaingeachd, bhathar den bheachd gun robh na taobhan adhartach de dheagh chom-pàirteachadh le buidhnean eile a' gabhail a-steach:

- Seiseanan bhuidhnean
- Com-pàirteachadh coimhearsnachd
- Ruigsinneachd
- A' gabhail gnìomhan air na chaidh a ràdh.

7.17 An coimeas ri sin, bha dòighean conaltraidh **nach robh** air am meas math a' gabhail a-steach (i) dìth conaltraidh dìreach leis a' choimhearsnachd, (ii) dìth fios air ais às dèidh co-chomhairle, agus (iii) gun a bhith a' dèanamh dad mu na chaidh a ràdh.

Fòcas

Beachdan a thaobh feum air a bhith a' prìomhachadh nan Amasan Ro-innleachdail ann am Plana Nàiseanta nan Eilean (C1)

7.18 Cha robh beachd soilleir thairis air na bùithtean-obrach a thaobh am bu chòir prìomhachas a thoirt do dh'amasan ro-innleachdail làithreach a' phlana, ged a bha barrachd co-aonta ann aig cuid de na bùithtean-obrach fa leth. San fharsaingeachd, bha na daoine a ghabh pàirt den bheachd gun robh na h-amasan ro-innleachdail **uile** cudromach agus ceangailte, ach thuirt com-pàirtichean gu tric CUIDEACHD gum biodh e cuideachail fòcas a chur air seata amasan nas lugha. Anns a' mhòr-chuid de na bùithtean-obrach, mar sin, bha dà phrìomh beachd ann: gum bhiodh seòrsa de phrìomhachadh air na h-amasan ro-innleachdail iomchaidh ('ged a tha iad uile cudromach, tha cuid nas cudromaiche na cuid eile'); NO gum bu chòir na h-amasan ro-innleachdail a th' ann an-dràsta a chumail ach an cuir ri chèile ann am 'buidhnean' no 'cruinneachaidhean' ann an dòigh air choireigin. Ach, aig bùithtean-obrach eile, cha do chuir iad taic ri, no cha do mhol iad, prìomhachadh de na h-amasan.

Ciamar a bu chòir na h-amasan ro-innleachdail a phrìomhachadh – agus carson? (C2)

7.19 Thar nam bùithtean-obrach, bha beachd ann a chaidh a chur an cèill uair is uair gu bheil na prìomhachasan buailteach a bhith eadar-dhealaichte airson gach eilean agus, fiù 's taobh a-staigh buidhnean de dh'eileanan, gum faodadh prìomhachasan eadar-dhealaichte

a bhith ann. Mar sin, bu chòir gum biodh e comasach do gach eilean na prìomhachasan aca fhèin a chomharrachadh, seach prìomhachasan nàiseanta a bhith aca.

7.20 Aig a' cheart àm, bha e coltach bho chòmhradhean gum biodh cuid de dh'amasan ro-innleachdail aig mullach liosta nam prìomhachasan anns a' mhòr-chuid de choimhearsnachdan eileanach. B' iad sin Còmhdhail (Amas 3), Taigheadas (Amas 4) agus Àireamh-sluaigh (Amas 1). Chaidh a ràdh gu bheil na trì amasan sin 'gu tur cudromach' agus 'deatamach airson a bhith beò ann an eilean'. Ann an cuid de dh'eileanan, bhathar ag ràdh gun robh suidheachadh 'èiginn' ann a-nis.

7.21 Taobh a-muigh seo, bha diofar bheachdan ann mu dè na h-amasan ro-innleachdail eile a bu chòir prìomhachas fhaighinn. Chaidh na leanas uile ainmeachadh mar phrìomhachasan aig diofar bhùithtean-obrach: Foghlam (Amas 12), Leasachadh Eaconamach Seasmhach (Amas 2), Ceanglaichean Didseatach (Amas 6), Slàinte, Cùram Sòisealta agus Sunnd (Amas 7), Coimhearsnachdan Cumhachdach (Amas 10), Lùths (pàirt de Amas 9), agus Bochdainn Connaidh (Amas 5). Tha na h-adhbharan airson prìomhachas a thoirt do na h-amasan sin rim faicinn ann an Eàrr-ràdh 3.

7.22 Cha deach na h-amasan ro-innleachdail a bha air fhàgail – Àrainneachd agus Bith-iomadachd (Amas 8), Atharrachadh na Gnàth-shìde (pàirt de Amas 9), Ealain, Cultar, agus Cànan (Amas 11) agus Buileachadh (Amas 13) a mholadh airson prìomhachas le gin de na bùthan-obrach.

7.23 A bharrachd air deasbad mu na h-amasan a th' ann mar-thà, mhol dà bhùth-obrach eadar-dhealaichte gum bu chòir àiteachas, iasgach agus turasachd a bhith air an gabhail a-steach gu soilleir ann an amasan ro-innleachdail a' phlana.

7.24 Mu dheireadh, chaidh a' phuing a thogail gu bheil cosg airgid a dhìth airson a' mhòr-chuid de na h-amasan ro-innleachdail. Chaidh a mholadh gum bu chòir barrachd fòcais a bhith ann am Plana Nàiseanta nan Eilean air amasan gus teachd-a-steach a thogail.

Eàrr-ràdh 1: Freagairtean bho buidhnean

Fhuair a' cho-chomhairle freagairtean bho 39 buidhnean no comainn.

Ùghdarrasan ionadail agus buidhnean poblach eile (16)

- Comhairle Earra-Ghàidheal is Bhòid
- Bòrd na Gàidhlig
- Comhairle nan Eilean Siar
- Alba Chruthachail
- Oighreachd a' Chrùin Alba
- Comhairle na Gàidhealtachd
- Iomairt na Gàidhealtachd is nan Eilean
- Àrainneachd Eachdraidheil Alba
- Comataidh Gluasadachd agus Ruigsinneachd na h-Alba (MACS)
- NàdarAlba
- Comhairle Siorrachd Àir a Tuath
- Comhairle Arcaibh
- Com-pàirteachas Arcaibh (com-pàirteachas planadh coimhearsnachd Arcaibh)
- Scottish Futures Trust
- Comhairle Shealtainn
- **spòrsalba**

Buidhnean, comainn agus urrasan coimhearsnachd (9)

- Buidheann Lìbhrigidh Plana Eileanach Arainn
- Comhairle Choimhearsnachd Cholla
- Fearann Coimhearsnachd Innse Gall
- Urras Oighreachd Ghabhsainn
- Comhairle Choimhearsnachd Ì
- Comhairle Choimhearsnachd Ceann a Tuath na Hearadh
- Urras Glèidhteachais Arcaibh
- Buidheann Buaidh Gnìomhachais Uibhist a Deas
- Luchd-frithealaidh bùth-obrach Plana Nàiseanta nan Eilean, Cumaradh (co-fhreagairt)

Buidhnean san treas roinn, carthannasan, agus buidhnean ballrachd (9)

- Homes for Scotland
- Urras Nàiseanta na h-Alba
- NFU Alba
- Fòram Lùths Ath-nuadhachail Arcaibh
- Paths for All

- Salmon Scotland
- Caidreachas Eileanan na h-Alba
- Co-chruinneachadh nam Ban Alba
- Sustrans Alba

Seòrsaichean buidhne eile (5)

- Auchrannie Resort
- Aonadh Nàiseanta Luchd-obrach Rèile, Mara is Còmhdhail (RMT)
- RCN Alba
- Oilthigh Raibeirt Ghòrdain Arcaibh
- Oilthigh na Gàidhealtachd agus nan Eilean

Eàrr-ràdh 2: Ìre freagairt nan ceistean

Seòrsa neach-freagairt	Buidhnean		Daoine fa leth		Iomlan	
	n	% à 39	n	% à 128	n	% à 167
C1 (dùinte) Dè cho eòlach 's a tha thu, nad bheachd, air an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean?	31	79%	125	98%	156	93%
C2 (dùinte): An tug an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean buaidh air do bheatha ann an dòigh sam bith?	23	59%	126	98%	149	89%
C2 (fosgailte): Faodaidh tu do fhreagairt a leudachadh sa bhogsa gu h-ìosal.	25	64%	86	67%	111	66%
C3 (dùinte): An robh a' bhuaidh aig an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean air do bheatha math, dona no nach robh buaidh sam bith ann idir?	24	62%	122	95%	146	87%
C3 (fosgailte): Faodaidh tu do fhreagairt a leudachadh sa bhogsa gu h-ìosal.	25	64%	91	71%	116	69%
C4 (dùinte): Dè do bheachd air susbaint an tionndaidh làithrich de Phlana Nàiseanta nan Eilean?	28	72%	125	98%	153	92%
C4 (fosgailte): Faodaidh tu do fhreagairt a leudachadh sa bhogsa gu h-ìosal.	37	95%	94	73%	131	78%
C5 (uile dùinte): Nad bheachd-sa, a bheil an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean air adhartas a dhèanamh a dh'ionnsaigh a bhith a' coileanadh a Amasan Ro-innleachdail:						
• Amas Ro-innleachdail 1: Àireamh-shluaigh	18	46%	121	95%	139	83%
• Amas Ro-innleachdail 2: Leasachadh eaconamach seasmhach	18	46%	121	95%	139	83%
• Amas Ro-innleachdail 3: Còmhhdail	21	54%	122	95%	143	86%
• Amas Ro-innleachdail 4: Taigheadas	20	51%	120	94%	140	84%
• Amas Ro-innleachdail 5: Bochdainn Connaidh	20	51%	121	95%	141	84%

• Amas Ro-innleachdail 6: Didseatach	19	49%	122	95%	141	84%
• Amas Ro-innleachdail 7: Slàinte, Cùram Sòisealta agus Sunnd	19	49%	120	94%	139	83%
• Amas Ro-innleachdail 8: Àrainneachd agus Bith- iomadachd	18	46%	120	94%	138	83%

Ceist	Seòrsa neach-freagairt		Buidhnean		Daoine fa leth		Iomlan	
	n	% à 39	n	% à 128	n	% à 167	n	% à 167
• Amas Ro-innleachdail 9: Atharrachadh na gnàth-shìde agus cumhachd	19	49%	121	95%	140	84%		
• Amas Ro-innleachdail 10: Coimhearsnachdan le Cumhachd agus Com-pàirteachas Ionadail Làidir	19	49%	121	95%	140	84%		
• Amas Ro-innleachdail 11: Ealainean, Cultar is Cànan	18	46%	120	94%	138	83%		
• Amas Ro-innleachdail 12: Foghlam	19	49%	123	96%	142	85%		
• Amas Ro-innleachdail 13: Buileachadh	18	46%	123	96%	141	84%		
C6 (dùinte): Tha 13 Amasan Ro-innleachdail anns an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean. Dè do bheachd air àireamh nan amasan ro-innleachdail anns an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean?	33	85%	122	95%	155	93%		
C6 (fosgailte): Faodaidh tu do fhreagairt a leudachadh sa bhogsa gu h-ìosal.	27	69%	81	63%	108	65%		
C7 (dùinte): Tha 134 gealltanasan anns an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean. Dè do bheachd air àireamh nan gealltanasan.	28	72%	122	95%	150	90%		
C7 (fosgailte): Faodaidh tu do fhreagairt a leudachadh sa bhogsa gu h-ìosal.	29	74%	71	55%	100	60%		
C8 (fosgailte): San fharsaingeachd, dè a dh'obraich gu math anns an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean?	32	82%	98	77%	130	78%		

C9 (fosgailte): San fharsaingeachd, dè tha thu a' smaoinichadh a dh'fhaodadh a bhith air obrachadh na b' fheàrr anns an tionndadh làithreach de Phlana Nàiseanta nan Eilean?	34	87%	108	84%	142	85%
C10 (dùinte): A bheil thu a' smaoinichadh gum bu chòir plana ùr a bhith ann do dh'Eileanan na h-Alba?	32	82%	124	97%	156	93%
C10 (fosgailte): Mìnich do fhreagairt	35	90%	102	80%	137	82%
C11 (dùinte): Dè bu toil leat fhaicinn ann am Plana Nàiseanta nan Eilean ùr no ùraichte?	35	90%	115	90%	150	90%
C11 (fosgailte): Faodaidh tu do fhreagairt a leudachadh sa bhogsa gu h-ìosal.	37	95%	85	66%	122	73%

Eàrr-ràdh 3: Adhartas a rinneadh a dh'ionnsaigh Amasan Ro-innleachdail sònraichte, a rèir seòrsa neach-freagairt

Tha na clàran gu h-ìosal a' toirt seachad briseadh sìos de na co-dhùnidhean ann an Clàr 5.1, a rèir seòrsa neach-freagairt (buidhnean agus luchd-freagairt).

Beachdan air an adhartas a rinneadh a dh'ionnsaigh Amasan Ro-innleachdail sònraichte 1 gu 5, a rèir seòrsa neach-freagairt

Amasan Ro-innleachdail (SO) / Seòrsa neach-freagairt	Cha d' rinn e adhartas sam bith		Beagan adhartais		Deagh adhartas		Adhartas nas fheàrr na bhathar an dùil		Iomlan	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
SO 1: Àireamh-sluaigh										
Buidhnean	4	22%	13	72%	1	6%	0	0%	18	100%
Daoine fa leth	85	70%	33	27%	2	2%	1	1%	121	100%
Iomlan	89	64%	46	33%	3	2%	1	1%	139	100%
SO 2: Leasachadh Eaconamach Seasmhach										
Buidhnean	4	22%	11	61%	3	17%	0	0%	18	100%
Daoine fa leth	70	58%	44	36%	7	6%	0	0%	121	100%
Iomlan	74	53%	55	40%	10	7%	0	0%	139	100%
SO 3: Còmhhdail										
Buidhnean	13	62%	7	33%	0	0%	1	5%	21	100%
Daoine fa leth	102	84%	19	16%	1	1%	0	0%	122	100%
Iomlan	115	80%	26	18%	1	1%	1	1%	143	100%
SO 4: Taigheadas										
Buidhnean	6	30%	13	65%	1	5%	0	0%	20	100%
Daoine fa leth	75	63%	40	33%	4	3%	1	1%	120	100%
Iomlan	81	58%	53	38%	5	4%	1	1%	140	100%
SO 5: Bochdainn Connaidh										
Buidhnean	12	60%	7	35%	1	5%	0	0%	20	100%
Daoine fa leth	94	78%	24	20%	3	2%	0	0%	121	100%
Iomlan	106	75%	31	22%	4	3%	0	0%	141	100%

Dh'fhaodte nach dèan na figearan uile 100% mar thoradh air cruinneachadh.

Beachdan air an adhartas a rinneadh a dh'ionnsaigh Amasan Ro-innleachdail sònraichte 6 gu 10, a rèir seòrsa neach-freagairt

Amasan Ro-innleachdail (SO) / Seòrsa neach-freagairt	Cha d' rinn e adhartas sam bith		Beagan adhartais		Deagh adhartas		Adhartas nas fheàrr na bhathar an dùil		Iomlan	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
SO 6: Didseatach										
Buidhnean	2	11%	11	58%	6	32%	0	0%	19	100%
Daoine fa leth	59	48%	41	34%	20	16%	2	2%	122	100%
Iomlan	61	43%	52	37%	26	18%	2	1%	141	100%
SO 7: Slàinte, Cùram Sòisealta agus Sunnd										
Buidhnean	4	21%	12	63%	3	16%	0	0%	19	100%
Daoine fa leth	74	62%	39	33%	6	5%	1	1%	120	100%
Iomlan	78	56%	51	37%	9	6%	1	1%	139	100%
SO 8: Àrainneachd is Bith-iomadachd										
Buidhnean	2	11%	8	44%	8	44%	0	0%	18	100%
Daoine fa leth	78	65%	32	27%	9	8%	1	1%	120	100%
Iomlan	80	58%	40	29%	17	12%	1	1%	138	100%
SO 9: Atharrachadh na Gnàth-shìde agus Cumhachd										
Buidhnean	4	21%	10	53%	2	11%	3	16%	19	100%
Daoine fa leth	69	57%	43	36%	7	6%	2	2%	121	100%
Iomlan	73	52%	53	38%	9	6%	5	4%	140	100%
SO 10: Coimhearsnachdan le Cumhachd agus Com-pàirteachas Ionadail Làidir										
Buidhnean	4	21%	10	53%	4	21%	1	5%	19	100%
Daoine fa leth	78	64%	31	26%	12	10%	0	0%	121	100%
Iomlan	82	59%	41	29%	16	11%	1	1%	140	100%

Dh'fhaodte nach dèan na figearan uile 100% mar thoradh air cruinneachadh.

Beachdan air an adhartas a rinneadh a dh'ionnsaigh Amasan Ro-innleachdail sònraichte 11 gu 13, a rèir seòrsa neach-freagairt

Amasan Ro-innleachdail (SO) / Seòrsa neach-freagairt	Cha d' rinn e adhartas sam bith		Beagan adhartais		Deagh adhartas		Adhartas nas fheàrr na bhathar an dùil		Iomlan	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
SO 11: Ealainean, Cultar is Cànan										
Buidhnean	1	6%	12	67%	4	22%	1	6%	18	100%
Daoine fa leth	58	48%	39	33%	21	18%	2	2%	120	100%
Iomlan	59	43%	51	37%	25	18%	3	2%	138	100%
SO 12: Foghlam										
Buidhnean	3	16%	13	68%	3	16%	0	0%	19	100%
Daoine fa leth	71	58%	39	32%	13	11%	0	0%	123	100%
Iomlan	74	52%	52	37%	16	11%	0	0%	142	100%
SO 13: Buileachadh										
Buidhnean	4	22%	13	72%	1	6%	0	0%	18	100%
Daoine fa leth	72	59%	47	38%	3	2%	1	1%	123	100%
Iomlan	76	54%	60	43%	4	3%	1	1%	141	100%

Dh'fhaodte nach dèan na figearan uile 100% mar thoradh air cruinneachadh.

Eàrr-ràdh 4: Puingean mionaideach bho bhùithtean-obrach

A bharrachd air a' cho-chomhairle (phoblach) air-loidhne, chùm Riaghaltas na h-Alba 16 bùithtean-obrach (13 aghaidh ri aghaidh agus 3 air-loidhne). Chaidh iarraidh air luchd-frithealaidh nam bùithtean-obrach am beachdan a thoirt seachad air sia ceistean fosgailte a' coimhead air trì cuspairean: (i) aire, (ii) fòcas, agus (iii) riaghladh. Rinn oifigearan Riaghaltas na h-Alba geàrr-chunntas a dhèanamh air na prìomh thoraidhean bho gach bùith-obrach agus tha mion-sgrùdadh de na geàrr-chunntasan ann an Caibideil 7 den aithisg seo. Tha an t-eàrr-ràdh seo na chruinneachadh de phuingean mionaideach a chaidh a dhèanamh anns na h-aithisgean geàrr-chunntas, air an cruinneachadh fo gach cuspair air an deach beachdachadh ann an Caibideil 7.

Riaghladh

A' toirt guth nas treasa do bhuill choimhearsnachdan eileanach ann an lìbhrigeadh (C1)

B' i a' cheist: Mar bhall de choimhearsnachd eileanach, ciamar a dh'fhaodadh guth nas treasa a bhith agad ann an lìbhrigeadh Plana Nàiseanta nan Eilean?

Bacaidhean air com-pàirteachadh coimhearsnachd

- **Dìth comas-lìbhrigidh**

- Tha luchd-còmhnaidh nan eilean uaireannan a' fulang le 'sgìths co-chomhairleachaidh' (no cus cho-chomhairlean).. Tha mòran a tha an sàs gu mòr sna coimhearsnachdan aca – comhairlichean coimhearsnachd nam measg – nan saor-thoilich nas sine. Ma thèid iarraidh air na daoine sin barrachd obrach a dhèanamh gu saor-thoileach thig barrachd cuideam orra agus tha seo a' cur bacadh air daoine òga bho bhith an sàs ann an lìbhrigeadh. Tha co-chomhairleachadh iom-fhillte agus a' toirt ùine Cha bu chòir dha a bhith an urra ri saor-thoilich gun phàigheadh
- Chan eil goireasan aig comhairlean coimhearsnachd gus gnìomhan conaltraidh a bhrosnachadh, adhartachadh no gus pàirt a ghabhail ann. A bharrachd air sin, chaidh draghan a nochdadh mun ìre is gu bheil cuid de chomhairlean coimhearsnachd a' riochdachadh beachdan nan coimhearsnachdan aca an da-rìribh.
- Chan eil guth làidir aig a h-uile eilean. Tha seo a' cruthachadh neo-ionannachd a thaobh mar as urrainn do dh'eileanan fa leth an guth a thogail.

- **Beachdan dhaoine**

- Bha com-pàirtichean den bheachd gu bheil tòrr 'biurocrasaidh' co-cheangailte ri Plana Nàiseanta nan Eilean. Bha iad leisg com-pàirteachadh ann mar thoradh air seo.
- Bha beachd ann gu bheil an dòigh riaghlaidh a th' ann an-dràsta 'bhon mhullach a-nuas', is nach robh e 'a' coimhearsnachd aig a' chridhe'.

- Tha daoine uaireannan a' faireachdainn gu bheil an guthan gan cluinntinn ach nach eilear ag èisteachd riutha. Tha co-chomhairle a' faireachdainn 'tokenistic' – chan atharraich dad mar thoradh oirre.
- Tha daoine a' faireachdainn gu bheil dèanamh phoileasaidhean is cho-dhùnaidhean a' tachairt fad air falbh, agus nach eil an fheadhainn a nì poileasaidh agus co-dhùnaidhean eòlach air beatha eileanach.
- **Dìth fiosrachaidh**
 - Chan eil fios aig daoine ciamar as urrainn biathachadh a-steach do, no cur ri libhrigeadh plana **nàiseanta** .
 - Is dòcha nach eil eòlas aig eileanaich air poileasaidhean eileanach, no fiosrachadh mu na bhios Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba a' dèanamh. Mar sin, chan eil iad a' tuigsinn cho luachmhor 's a tha e a bhith an sàs ann an libhrigeadh a' phlana.
- **Dìth chothroman**
 - Chan eil chothroman gu leòr ann do choimhearsnachdan a dhol an sàs gu brìghmhor.

Mar a bheirear piseach air com-pàirt coimhearsnachd

- **Tog mothachadh agus thoir barrachd fiosrachaidh do dhaoine**
 - Feumar cur ri mothachadh air Plana Nàiseanta nan Eilean Thoir seachad fiosrachadh do dhaoine fa leth ann an dòighean a tha ruigsinneach agus iomchaidh dhaibh, gus an urrainn dhaibh co-dhùnaidhean fiosraichte a dhèanamh.
 - Dh'fhaodadh agus bu chòir dhan phlana a bhith nas fhaisge air coimhearsnachdan.
 - Cùm fios ri coimhearsnachdan ionadail mu libhrigeadh a' phlana agus mun mhaoineachadh aige. Chan eil e daonnan comasach fios a bhith agad cò air a bheil uallach airson tasgaidhean / atharrachaidhean ionadail.
 - Bu chòir fios a bhith aig coimhearsnachdan cò tha gan riochdachadh air Buidheann Libhrigidh Plana Nàiseanta nan Eilean. Bu chòir fiosrachadh mu bharrachd na buidhne seo a bhith air fhoillseachadh gu farsaing.
 - Bu chòir fios a bhith aig coimhearsnachdan cò a tha an urra ri libhrigeadh gus an urrainn dhaibh 'gnogadh air an doras cheart'.
 - Feumaidh fiosrachadh a bhith 'beò'. Bu chòir làrach-lìn a bhith aig Plana Nàiseanta nan Eilean far am faigh daoine barrachd fios, far an tèid adhartas a cho-roinn, agus far am bi roghainnean ann gus fo-sgrìobhadh do liosta puist / blogaichean.
 - Bu chòir lùban fios-air-ais a chruthachadh gus innse gu dìreach do daoine dè a chaidh a ràdh agus dè chaidh atharrachadh mar thoradh air.
 - Bu chòir aithisgean aig ìre eileanach ullachadh, seach (no a bharrachd air) aon aithisg bhliadhnail mhòr.

- **Thoir piseach air conaltradh dìreach eadar Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba agus coimhearsnachdan eileanach**
 - Bu chòir buill Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba a bhith stèidhichte anns na h-eileanan. Bheireadh seo tuigse nas fheàrr dhaibh air na dùbhlain shònraichte a tha mu choinneamh choimhearsnachdan ionadail.
 - Bu chòir Lìonra Plana Nàiseanta nan Eilean a stèidheachadh (coltach ri Lìonra nan Eilean Òga ach airson daoine nas sine na 25).
 - Beachdaich air dòigh a stèidheachadh do choimhearsnachdan eileanach gus innse do SGIT mu chùisean a tha a' toirt buaidh orra. Bhiodh 'loidhne dhìreach' gu SGIT feumail.
 - Bu chòir liosta conaltraidh ionadail a bhith aig SGIT airson eileanan, gus an urrainn dhaibh bruidhinn ri daoine ainmichte mus tèid co-dhùnaidhean a dhèanamh.
 - Bu chòir barrachd thachartasan com-pàirteachail a bhith ann.
- **Neartaich deamocrasaidh ionadail**
 - Aig an aon àm, ghabhadh structaran deamocratach ann an coimhearsnachdan a neartachadh gus am bi e comasach guthan fa leth a chruinneachadh agus a 'chur còmhla'. Bha dragh ann gum faodadh fòcas air guthan **fa leth** guth na coimhearsnachd coitcheann a chur am falach.
 - Dèan cinnteach gu bheil muinntir an àite an sàs ann a bhith a' suidheachadh phrìomhachasan agus ann an co-dhùnaidhean maoineachaidh. Dèan cinnteach gu bheil coimhearsnachdan ionadail an sàs ann an riaghladh.
 - Thoir adhbhar do dhaoine a bhith a' com-pàirteachadh. Cuiridh barrachd fèin-riaghlaidh a thaobh cho-dhùnaidhean agus bhuidseatan ri cunntachalachd ionadail, agus bidh barrachd com-pàirteachaidh ionadail mar thoradh air seo.
 - Bu chòir co-chomhairle a bhith ann le coimhearsnachdan eileanach mus tèid co-dhùnaidhean a dhèanamh agus mus tèid rudan ainmeachadh le Ministearan na h-Alba.
 - Bu chòir dòigh-obrach nas fhor-ghnìomhach a bhith ann a thaobh a bhith a' sireadh ghuthan 'dùthchasach' no nas sàmhach.
 - Bu chòir Ministearan na h-Alba tadhal air na h-eileanan nas trice.
- **Cuir an comas a bhith a' dèanamh agus a' libhrigeadh cho-dhùnaidhean aig ìre ionadail**
 - Bhiodh dòighean-obrach ionadail feumail. Chaidh na h-Eileanan Fàrach ainmeachadh mar eisimpleir de na tha ag obair gu math.
 - Feumaidh co-thaobhadh nas fheàrr a bhith eadar am plana agus prìomhachasan ionadail. Feumaidh e a bhith nas soilleire do dh'eileanaich dè a' bhuidhe a bheir am plana air a' choimhearsnachd aca.
 - Bhiodh e na b' fhasa do bhuill choimhearsnachdan a dhol an sàs ann an co-dhùnaidhean agus libhrigeadh phlanaichean **ionadail** (seach plana **nàiseanta**).
 - Bu chòir cothrom a bhith aig coimhearsnachdan air dàta aig ìre eileanach. Bheireadh seo piseach air riaghladh agus bheireadh e comas do

choimhearsnachdan na prìomhachasan aca a dhearbhadh agus sùil a chumail air adhartas agus buaidh aig ìre ionadail.

- Bu chòir barrachd phlanaichean eileanach a bhith ann airson eileanan fa leth (mar a tha aig Cumaradh agus Arainn). Bu chòir planaichean eileanach fa leth a bhith a' biathadh a-steach do Phlana Nàiseanta nan Eilean.
- **Thoir seachad taic / maoinachadh gus comas a thogail agus gus cothrom a thoirt do dhaoine gus pàirt a ghabhail ann.**
 - Bu chòir maoinachadh a sholarachadh gus leigeil le neach ionadail (no daoine fa leth, far a bheil buidhnean de dh'eileanan ann) a bhith nan neach-ceangal eadar coimhearsnachdan agus SGIT. Bha beachd ann a chaidh a chur an cèill uair is uair gum faodadh oifigearan leasachaidh ann an urrasan leasachaidh an dreuchd seo a ghabhail os làimh. Air neo, dh'fhaodadh an dreuchd mar neach-ceangail a bhith stèidhichte ann an ùghdarras ionadail (chaidh iomradh a thoirt air eisimpleir Comhairle Siorrachd Àir a Tuath).
 - Cruthaich lìonra de 'ghaisgich eileanach' (no oifigearan ceangail) pàighte aig am biodh dleastanas a bhith a' conaltradh ri coimhearsnachdan agus a' cur fios air ais gu SGIT. Dh'fhaodadh uallach a bhith air an neach seo airson eilean, no airson cuspair sa phlana.
 - Dèan cinnteach gu bheil riochdachadh coimhearsnachd air buidhnean-obrach agus buidhnean luchd-ùidh (le stòrasan gus taic a chumail ri seo).
- **Obraich tro bhuidhnean riochdachaidh a th' ann mar-thà no solaraichean seirbheis stèidhichte sa choimhearsnachd.**
 - Feumar ceanglaichean a tha ann mar-thà le comhairlean coimhearsnachd, urrasan leasachaidh, com-pàirteachasan planadh coimhearsnachd, agus Eadar-aghaidhean Treas Roinn (TSI) a mheudachadh agus a neartachadh. Aig an aon àm, thuir com-pàirtichean nach robh a h-uile comhairle coimhearsnachd a' riochdachadh beachdan nan coimhearsnachdan san fharsaingeachd.
 - Bhathar den bheachd gun robh àite cudromach aig Caidreachas Eileanan na h-Alba (SIF) agus Fearann Coimhearsnachd na h-Alba ann a bhith a' tuigsinn agus a' riochdachadh choimhearsnachdan eileanach. Dh'fhaodadh SIF barrachd fòcas a chur air a bhith a' riochdachadh choimhearsnachdan a tha nas duilghe an ruighinn agus aig nach eil buidheann acair coimhearsnachd fhathast.

Buidhnean a bu chòir àite nas motha a bhith aca ann a bhith a' libhrigeadh a' phlana (Q2)

B' i a' cheist: A bheil buidhnean sam bith aig am bu chòir àite nas motha a bhith aca ann an libhrigeadh Plana Nàiseanta nan Eilean?

● **Urrasan Leasachaidh**

- Thug luchd-frithealaidh nam bùthan-obrach iomradh gu tric air urrasan leasachaidh agus buidhnean acair coimhearsnachd eile.
- "S iad na h-urrasan leasachaidh an roghainn as fhollaisiche." Ach, thug com-pàirtichean rabhadh seachad gun robh e cunnartach a bhith an urra ri saor-thoilich gun phàigheadh oir bha iad den bheachd nach robh seo seasmhach.

- **Ùghdarrasan ionadail agus na com-pàirtichean planaidh coimhearsnachd aca**
 - Bha cuid de chom-pàirtichean den bheachd gum biodh ùghdarrasan ionadail anns an t-suidheachadh a b' fheàrr airson deagh bhuilean a libhrigeadh do na coimhearsnachdan ionadail aca. Bha an fheadhainn aig an robh am beachd seo den bheachd gum bu chòir àite nas fhollaisiche a bhith aig ùghdarrasan ionadail ann an libhrigeadh.
 - Bha com-pàirtichean eile den bheachd nach bu chòir an dleastanas libhrigidh a bhith aig ùghdarrasan ionadail a-mhàin, agus rinn cuid an argamaid gum feumadh an t-ùghdarras ionadail aca fhèin (aig an robh uallach airson coimhearsnachdan tìr-mòr agus eileanach) barrachd fòcas a chur air na h-eileanan.
 - Chaidh draghan a nochdadh nach bi comhairlichean taghte daonnan a' sgaoileadh fiosrachadh buntainneach dhan choimhearsnachd.
- **Comhairlean coimhearsnachd**
 - Bha cuid de chom-pàirtichean den bheachd gur iad na comhairlean coimhearsnachd na buidhnean as fheàrr airson a bhith an sàs leis gu bheil iad nan 'riochdairean dìreach aig na coimhearsnachdan ionadail'.
 - Cha robh a h-uile com-pàirtiche ag aontachadh ris a' bheachd seo. Bha beachd ann gum feumadh modail nan comhairlean coimhearsnachd ath-sgrùdadh agus goireasan iomchaidh a bhith aca mus tèid uallach mòr a bharrachd a chur air comhairlean coimhearsnachd.
- **Caidreachas Eileanan na h-Alba (SIF)**
 - Bhathar den bheachd gun robh SIF na bhuidheann chuideachail.
 - Bha buidheann taigheadais SIF air faicinn mar nì adhartach anns na h-eileanan.
 - Bha com-pàirtichean ann an aon bhùth-obrach den bheachd gum feum SIF a dhol an sàs leis **a h-uile** comhairle coimhearsnachd agus urras leasachaidh gus dèanamh cinnteach gum biodh àite nas motha aig coimhearsnachdan.
 - Bha com-pàirtichean ann am bùth-obrach eile den bheachd gum bu chòir barrachd taic / maoineachaidh a thoirt do SIF gus an urrainn dha fàs agus a bhith nas sùbailte.
- **Fòraman no buidhnean coimhearsnachd ionadail eile**
 - Bhathar a' faicinn 'com-pàirteachasan aig ìre na coimhearsnachd' mar phrìomh dhòigh gus guth nan coimhearsnachdan fhaighinn.
 - B' e 'conaltradh dìreach' le coimhearsnachdan, seach a bhith dol an sàs tro bhuidhnean leithid Iomairt na Gàidhealtachd is nan Eilean, Scottish Futures Trust, no fiù 's ùghdarrasan ionadail a b' fheàrr le daoine.
 - Chaidh obair Fòram na Hearadh (le 12 buidhnean ionadail an sàs, a' gabhail a-steach nan trì comhairlean coimhearsnachd ionadail uile) a chomharrachadh mar mhodail adhartach. Bidh am fòram a' cumail choinneamhan cunbhalach, a' toirt cuireadh do luchd-labhairt, agus a' toirt cothrom do bhuill fiosrachadh a cho-roinn.

- **Buidhnean treas roinn ionadail eile**
 - Bhiodh seo a' gabhail a-steach: (i) iomairtean sòisealta ionadail, (ii) TSlan ionadail, (iii) eaglaisean ionadail (gu sònraichte, a thaobh a bhith a' leudachadh co-roinn fiosrachaidh).
- **Buidhnean san roinn phrìobhaidich (ionadail is nàiseanta)**
 - Bha cuid de chom-pàirtichean den bheachd gum feumar barrachd com-pàirteachadh a bhith ann le gnìomhachas oir bhathar gam faicinn mar chnàimhdroma choimhearsnachdan.
 - Bhathar den bheachd gum biodh na buidhnean seo san roinn phrìobhaideach iomchaidh: (i) prìomh luchd-fastaidh agus gnìomhachasan eileanach (iasgach, tuathanachas is msaa), (ii) companaidhean ghoireasan, (iii) companaidhean conaltraidh agus (iv) na meadhanan ionadail agus roinneil.
- **Puingean coitcheann eile**
 - Bhiodh na buidhnean a bu chòir ròl nas motha fhaighinn ann an libhrigeadh eadar-dhealaichte ann an diofar eileanan. Ach, dh'fheumadh buidheann no neach sam bith a tha an sàs ann a bhith a' toirt taic do libhrigeadh a' phlana maoinachadh / goireasan iomchaidh fhaighinn. Chan eil e seasmhach a bhith an urra ri saor-thoilich gus seo a dhèanamh.
 - Dh'fhaodadh modail conaltraidh a' gabhail a-steach riochdairean bho na 93 eileanan uile air a bheil sluagh a bhith dùbhlach a riaghladh.
 - Feumaidh daoine òga a bhith an sàs ann an libhrigeadh a' phlana.

Aire

A' toirt piseach air conaltradh dìreach eadar Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba agus coimhearsnachdan eileanach (C1)

Chaidh a' cheist fhaighneachd: Ciamar a dh'fhaodadh Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba conaltradh nas fheàrr a dhèanamh muin obair againn le coimhearsnachdan eileanach?

Puingean Coitcheann

- Tha daoine den bheachd nach eil dad ga dhèanamh tro Phlana Nàiseanta nan Eilean mar thoradh air dìth conaltraidh mu na **thathar** a' dèanamh mar-thà. Feumaidh SGIT smaoineachadh air mar a thogas iad mothachadh coimhearsnachd air na tasgaidhean a thathar a' dèanamh tron phlana.
- Feumar Plana Nàiseanta nan Eilean a bhriseadh sìos gu earrannan nas lugha a tha furasta a thuigsinn. Feumaidh fiosrachadh a bhith ruigsinneach. Cleachd Beurla shìmplidh.
- Cleachd geàrr-chunntasan, criomagan goirid, bhideothan, beothachaidhean agus info-grafaigean. Chan eil co-chomhairlean Riaghaltas na h-Alba daonnan ruigsinneach no furasta a thuigsinn.

- Feumaidh conaltradh freagarrach a bhith ann airson gach eilein. Tha daoine nas dualtaiche a dhol an sàs ann an cùisean ionadail, seach cùisean nàiseanta.
- Feumaidh conaltradh a bhith leantainneach. Chan e deagh mhodail a th' ann a bhith dìreach a' dèanamh co-chomhairleachadh uair gach ceithir bliadhna.
- Feumaidh conaltradh a bhith dà-shligheach. Tha co-chomhairle gu ìre mhòr bhon mhullach a-nuas, far a bheil na cuspairean deasbaid air an co-dhùnadh le Riaghaltas na h-Alba. Feumaidh lùb fios-air-ais a bhith ann. Thoir seachad fiosrachadh mu mar as urrainn do dhaoine fios a chur gu Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba ma dh'fheumas iad fios a chur thuca..

Conaltradh dìreach aghaidh-ri-aghaidh

- A' dol nas fhaide na choinneamhan le ùghdarrasan ionadail agus a' conaltradh gu dìreach le coimhearsnachdan agus buidhnean coimhearsnachd. Bhiodh fàilte air barrachd thursan eileanach bho SGIT.
- Thoir seachad rabhadh gu leòr gum bi tachartasan ann gus an urrainn do dhaoine a bhith an làthair.
- Rach gu coinneamhan aig buidhnean coimhearsnachd, dìnnearan no tachartasan eile. Faodar tachartasan co-chomhairleachaidh a chur ris an t-seòrsa seo de choinneamh gu furasta a tha gu bhith a' tachairt co-dhiù.
- Cuir bòrd air dòigh aig tachartasan ionadail leithid taisbeanaidhean àiteachais.
- Dèan conaltradh le clann agus daoine òga ann an sgoiltean agus clubaichean. Tha daoine òga ro-chudromach ma tha am plana gu bhith soirbheachail san àm ri teachd.
- Cleachd leabharlannan, ionadan slàinte, tallachan baile, msaa.
- Cùm freasdal-lannan mar an fheadhainn aig BP / BPA, no dh'fhaodadh àite a bhith aig comhairlichean ionadail ann a bhith a' cumail choinneamhan poblach.
- Stèidhich buill SGIT ann an coimhearsnachdan eileanach, fiù 's fad ùine ghoirid (m.e. mìos).
- Atharraich amannan nan co-chomhairlean gus am bi iad a rèir feumalachdan nan diofar eileanaich.
- Feuch ris na daoine a ruigsinn nach eil a' fuireach anns na bailtean eileanach as motha.

Conaltradh leis na meadhanan clò-bhuailte agus craolaidh

- Dèan sanasachd ann an cuairt-litrichean coimhearsnachd, pàipearan-naidheachd ionadail (an clò agus air-loidhne), air an rèidio, agus tro phostairean air bùird fiosrachaidh ionadail agus ann an uinneagan bhùithtean, agus bileagan do dhachaighean – chan urrainn dhan a h-uile duine a dhol an sàs air-loidhne no tro na meadhanan sòisealta.
- Dèan cinnteach gu bheil suaicheantas SGIT (no suaicheantas Plana Nàiseanta nan Eilean) air a thaisbeanadh gu follaiseach ann am pròiseactan sam bith a tha air am maoineachadh leis a' phlana.

- Dèan cuairt-litir / iris chunbhalach a' coimhead air na pròiseactan air a bheilear ag obair an-dràsta.

Com-pàirteachadh Didseatach

- Cruthaich làrach-lìn airson Plana Nàiseanta nan Eilean (no SGIT).
- Meudaich làthaireachd air meadhanan sòisealta. Cruthaich fòram deasbaid. Cleachd duilleagan Facebook ionadail.
- Thoir seachad conaltradh a' leantainn air com-pàirteachadh do na daoine a ghabh pàirt ann an co-chomhairle Ath-sgrùdadh Plana Nàiseanta nan Eilean. Dh'fhaodadh seo a bhith ann an cruth teachdaireachd puist-d le geàrr-chunntas a' mìneachadh nan diofar bheachdan a fhuaradh.
- Cùm coinneamhan cunbhalach (air-loidhne) le coimhearsnachdan eileanach.
- Dèan cinnteach gu bheil ceanglaichean didseatach sàr-mhath ann airson a h-uile coimhearsnachd eileanach. Tha droch cheangailteachd na chnap-starra.

Sgaoil fiosrachaidh tro bhuidhnean, comainn no fòraman coimhearsnachd

- Sgaoil fiosrachadh tro ùghdarrasan ionadail, Iomairt na Gàidhealtachd is nan Eilean, SIF, comhairlean coimhearsnachd, urrasan leasachaidh, comataidhean talla baile, clubaichean lòn, buidhnean òigridh is msaa. (Thoir an aire nach eil comhairle coimhearsnachd aig a h-uile sgìre.)
- Sgaoil fiosrachadh tro fhòraman ionadail.
- Gabh pàirt ann an [Democracy Matters](#) ionadail.

Stèidhich sgioba conaltraidh (no oifigear conaltraidh) taobh a-staigh Sgioba Eileanan Riaghaltas na h-Alba:

- Bu chòir plana conaltraidh a bhith aig SGIT agus bu chòir sgioba conaltraidh is margaidheachd (no oifigear conaltraidh) a bhith aca.

Seòrsaichean conaltraidh eile

- Bu chòir conaltradh coimhearsnachd a bhith an lùib gach co-chomhairleachaidh ann an coimhearsnachdan eileanach. Dh'fhaodte gun obraicheadh seo airson measaidhean buaidh coimhearsnachd eileanach agus measaidhean buaidh eile. Bu chòir conaltradh nas fheàrr a bhith ann le coimhearsnachdan ionadail a thaobh ICIAan.
- Thoir seachad poitean maoineachaidh beaga gu dìreach do choimhearsnachdan eileanach, no cuir maoineachaidh tro structaran ionadail.

Dè nach bu chòir a dhèanamh nuair a bhithear a' conaltradh le coimhearsnachdan eileanach

- NA cuir coinneamhan air dòigh le coimhearsnachdan eileanach gun rabhadh gu leòr.
- NA cleachd còdan QR gus fiosrachadh cudromach a sgaoileadh.

- NA cleachd sgleò-chainnt agus faclan fasanta.
- NA dèan conaltradh sgrìobhte a tha ro fhada agus ro-thoinnte.
- NA cleachd na meadhanan sòisealta a-mhàin.

Eisimpleirean de cho-obrachadh eileanach soirbheachail le buidhnean eile (C2)

Chaidh a' cheist fhaighneachd: An toir thu eisimpleirean dhuinn de chom-pàirteachadh eileanach le buidhnean eile a bha soirbheachail nad bheachd?

Buidhnean no seòrsaichean de bhuidhnean air an deach iomradh a thoirt iomadh uair

- **Iomairt na Gàidhealtachd is nan Eilean** – Chaidh a' bhuidheann seo a mholadh le cuid de chom-pàirtichean mar eisimpleir de dheagh chleachdadh a thaobh conaltradh le coimhearsnachdan. Chaidh aithris gum biodh iad a' dèanamh com-pàirteachadh math agus gu h-èifeachdach anns na h-eileanan.
 - Tha oifigearan sgìreil aig HIE a bhios ag obair gu dìreach le daoine fa leth agus le gnìomhachasan sa choimhearsnachd ionadail.
 - Bidh iad a' dèanamh deagh chuairt-litir a tha cunbhalach.
- **Urrasan leasachaidh ionadail, companaidhean leasachaidh coimhearsnachd agus com-pàirteachasan coimhearsnachd eile** – Tha e nas fheàrr/nas fhasa daoine a thoirt an sàs ann an cùisean ionadail na bhith gan toirt an sàs ann am planaichean agus ro-innleachdan nàiseanta. Chaidh cuid de bhuidhnean ainmeachadh a bha air a bhith soirbheachail ann an obair com-pàirteachaidh am beachd dhaoine. Nam measg bha Companaidh Leasachaidh Coimhearsnachd Cholbhasa, agus Urras an Rubha is Shanndabhaig. Ann an cuid de dh'eisimpleirean, cha do dh'ainmich com-pàirtichean buidhnean coimhearsnachd ionadail sònraichte, ach thuir iad gun robh obair air a bhith a' cruthachadh phlanaichean ionadail no a' dèiligeadh ri draghan ionadail air a bhith math. Am measg eisimpleirean a thug com-pàirtichean seachad bha a bhith a' cruthachadh plana ionadail Visit Arran, com-pàirteachadh coimhearsnachd ann an leasachaidhean ann an Eilean Eige, obair air cruthachadh agus libhrigeadh Plana na Hearadh (a bha a' gabhail a-steach a bhith a' dèanamh lèirmheas air farsaingeachd de phlanaichean eile) agus obair coimhearsnachd ann an Cumaradh gus cur an aghaidh planaichean airson tuathanas grèine. Thog com-pàirtichean na rudan a tha buidhnean coimhearsnachd a' dèanamh gu math:
 - Bidh iad a' conaltradh le coimhearsnachdan gu cunbhalach.
 - Bidh iad a' gabhail a-steach na coimhearsnachd ann a bhith ag aithneachadh na(n) trioblaid(ean) agus a' sireadh fhuasglaidhean, agus bidh iad a' toirt dhaoine còmhla gus an t-atharrachadh a chruthachadh.
 - Bidh iad a' co-roinn eòlas le urrasan leasachaidh eile.
 - Bidh iad a' toirt seachad biadh is deoch, a bhrosnaicheas daoine gus tighinn.

Eisimpleirean eile de chom-pàirteachadh eileanach soirbheachail le buidhnean eile -- no seòrsaichean de chom-pàirteachas soirbheachail - a chaidh ainmeachadh aon turas

Thar nam bùthan-obrach air fad, chomharraich com-pàirtichean àireamh mhòr de bhuidhnean no dhaoine fa leth a tha (nam beachd-san) air conaltradh soirbheachail a dhèanamh le coimhearsnachdan eileanach NO a tha air deagh mhodailean conaltraidh a chleachdadh ann an co-theacsan eile. Anns gach cùis, chaidh na h-eisimpleirean seo ainmeachadh aon uair aig aon tachartas:

- Plana nan Eilean a chaidh fhoillseachadh bho chionn ghoirid ann an Èirinn. Chaidh seo a chur air adhart mar eisimpleir a dh'fhaodar a leantainn san ath Phlana Eileanan Nàiseanta do dh'Alba.
- Chaidh buidhnean maoinachaidh – Inspiring Scotland agus Maoin a' Chrannchuir Nàiseanta ainmeachadh.
- Ùghdarrasan ionadail anns na 1990an – bha iad a' com-pàirteachadh tòrr a bharrachd le coimhearsnachdan ionadail an uair sin.
- RSPB – rinn iad conaltradh le coimhearsnachdan air cur às do radain, bha conaltradh soilleir aca le mòran mheadhanan is bhideothan.
- Iomlaid ionnsachadh coimhearsnachd / iomlaidean ionnsachaidh air-loidhne. Chaidh eisimpleir a thoirt seachad de phròiseact Sgudal Mara aig Caidreachas Eileanan na h-Alba.
- Coimisean na Croitearachd – chaidh gnìomh sònraichte a ghabhail mar thoradh air an obair com-pàirteachaidh aca.
- Hebnet – (solaraiiche seirbheis eadar-lìn ann an Eilean Eige) – ag èisteachd, a' tuigsinn an duilgheadais agus a' libhrigeadh fuasgladh.
- Thàinig Emma Roddick (BPA) agus Dental Van dhan eilean, dh'èist iad, agus fhuair iad deagh bheachdan air ais.
- A' deasachadh Plana Lùths Uibhist – bha conaltradh agus com-pàirteachadh 'math'.
- Com-pàirteachadh air Plana Gnìomh Taigheadais Dhùthchail is Eileanach (Riaghaltas na h-Alba) – bha seiseanan conaltraidh is deasbaid ann a-rithist, le fianais fhaicsinneach gun deach gabhail ri teachdaireachdan.
- Seiseanan àiteachais aig Riaghaltas na h-Alba air mar a thèid maoinachadh a thoirt seachad às dèidh CAP – air a chomharrachadh mar chruth sàr-mhath.
- Àrainneachd Eachdraidheil Alba – tha deagh chothromachadh aca eadar an gnìomhan ann an Arcaibh agus ann an àiteachan eile.
- Àrd-oifigear ann an Comhairle Siorrachd Àir a Tuath – a' cuideachadh dhaoine ann an Arainn gus 'an cruth-tìre' a thuigsinn.
- Obair leasachaidh 'Glèidheadh a' Gheallaidh' – co-theacsa eadar-dhealaichte, ach bha fòcas air eòlas beatha, conaltradh coimhearsnachd, agus com-pàirt bho phàrtaidhean neo-eisimeileach. Cha deach ath-sgrùdadh agus leasachadh a' phlana buileachaidh a ghluasad air adhart ro luath, agus cha robh poilitigs a' tighinn a-steach dhan chùis.
- Eisimpleir de Mheasadh Buaidh Choimhearsnachdan Eileanach math – Comhairle nan Eilean Siar air lìonra nam busaichean.

Feartan de dheagh chom-pàirteachadh

- CLEACHD seiseanan buidhne
- CLEACHD seiseanan com-pàirteachail Nì seo cinnteach gu bheil daoine a' faireachdainn gun deach èisteachd riutha agus nach eilear dìreach 'a' bruidhinn riutha'.
- NA dìochuimhnich gnìomhan a ghabhail stèidhichte air na chaidh a ràdh.
- BI ruigsinneach.

Buidhnean no taobhan de chom-pàirteachadh far an robh beachd mì-fhàbharach aig daoine

- NA cuir casg air agus na bi a' seachnadh conaltradh leis a' choimhearsnachd.
- NA dèan obair com-pàirteachaidh gun a bhith a' toir seachad fios air ais às dèidh sin mu na thèid (no na chaidh) a dhèanamh.
- NA dìochuimhnich gnìomhan a ghabhail stèidhichte air na chaidh a ràdh.
- Chaidh dà bhuidheann ainmeachadh mar eisimpleirean de dhroch chonaltradh: CalMac agus Puirt-adhair na Gàidhealtachd is nan Eilean Earranta. Thuir com-pàirtichean gu bheil an dòigh-obrach aca a thaobh com-pàirteachaidh air a bhith caran 'fad às' agus nach deach a libhrigeadh aig ìre eileanach.

Fòcas

Beachdan a thaobh feum air a bhith a' prìomhachadh nan Amasan Ro-innleachdail ann am Plana Nàiseanta nan Eilean (C1)

Chaidh a' cheist fhaighneachd: Am biodh tu airson 's gum biodh na h-Amasan Ro-innleachdail ann am Plana Nàiseanta nan Eilean air am prìomhachadh?

- Cha robh co-aontachd air a' cheist seo **thar** bhùithtean-obrach, ach tha e coltach gun robh co-aontachd **ann am** bùithtean-obrach fa leth.
- Bha cuid de bhùithtean-obrach den bheachd gun robh na h-amasan ro-innleachdail **uile** cudromach agus ceangailte, ach thuir com-pàirtichean cuideachd gum biodh e cuideachail fòcas a chur air seata amasan nas lugha.
- Cha do chuir co-dhiù trì bùthan-obrach taic ri, no cha do mhol iad, prìomhachadh nan amasan.
- Bha a' mhòr-chuid de na bùithtean-obrach den bheachd gum biodh e iomchaidh prìomhachadh a stèidheachadh ann an dòigh air choreigin.
- Nochd am beachd uair is uair gu bheil gach eilean eadar-dhealaichte agus mar sin gum bu chòir plana a bhith aig gach eilean (no gum bu chòir am plana aca fhèin ullachadh).

Ciamar a bu chòir prìomhachas a thoirt do na h-amasan ro-innleachdail – agus carson? (C2)

Chaidh faighneachd den luchd-fhreagairt dè na h-amasan ro-innleachdail a bha iad a' smaointeachadh a bu chòir prìomhachas fhaighinn agus **carson** . Cha tug a h-uile bùth-

obrach seachad an ìre sin de mhion-fhiosrachadh, ach chomharraich a' mhòr-chuid amasan ro-innleachdail a bha iad a' smaoinichadh a bha 'aig cridhe chùisean', 'deatamach' no 'riatanach'.

Adhbharan airson prìomhachas a thoirt (no gun a bhith a' toirt prìomhachas do) amasan ro-innleachdail sònraichte

• Còmhhdhail

- Chaidh a ràdh gun robh seo 'deatamach' agus 'aig cridhe chùisean'.
- Tha còmhhdhail air aon de na prìomh fhactaran ann a bhith a' dèanamh cinnteach gun soirbhich leis na h-amasan eile – ma thèid còmhhdhail chur ceart, bheir seo piseach air a h-uile rud eile – às aonais aiseagan, bidh a h-uile rud eile a' fàilligeadh.
- Tha eileanan air an cuairteachadh le uisge, agus mar sin tha aiseagan cudromach. Ach bha solar còmhhdhail air a bhith a' dol am mìosad.
- Chaidh draghan a nochdadh mu chosgais, tricead agus cothrom air aiseagan agus còmhhdhail adhair. Tha siubhal gu tìr-mòr na h-Alba cho dhaor dhan mhòr-chuid de theaghlaichean is luchd-obrach. Chan eil na seirbheisean deatamach ris an canar seirbheisean 'loidhne-teasairginn' sa Bheurla nan loidhnichean-teasairginn tuilleadh.
- Chan urrainnear tursan-adhair, aiseagan agus leapannan air aiseagan a ghlèidheadh tro mhìosan an t-samhraidh air sgàth luchd-turais.
- Tha aiseagan eadar-eileanach aig ìre èiginn.
- Tha ceistean sònraichte ann an cuid de dh'eileanan a thaobh clàran-ama còmhhdhail gus taic a chumail ri siubhal a dh'obair, seach ri turasachd.
- Chan eil clàran-ama bhusaichean an-còmhnaidh a' ceangal ri seirbheisean far-eilean.
- Bu chòir bàtaichean a bhith stèidhichte san eilean a bhios iad a' frithealadh seach àiteigin eile, rud a bhiodh a' toirt barrachd ùine do dhaoine air tìr-mòr.
- Tha an uiread de bhathar agus an rùm a tha a dhìth airson seo air aiseagan luchd-siubhail na adhbhar dragh.. Tha còmhhdhail bathair ro-chudromach do dh'eaconamaidhean ionadail, ach feumar piseach a thoirt air a' bhunstructar.
- Ach, bu chòir am fòcas a bhith chan ann a-mhàin air aiseagan, ach cuideachd air seirbheisean adhair.

• Taigheadas

- Chaidh a ràdh gun robh seo 'riatanach' agus 'deatamach' airson coimhearsnachdan eileanach; bha dìth taigheadais air fhaicinn mar 'chùis èiginn'.
- Tha taigheadas air aon de na prìomh factaran gus dèanamh cinnteach gum bi amasan eile soirbheachail: às aonais a' mheasgachadh cheart de thaigheadas, tha e doirbh daoine a chumail anns h-eileanan. Tha dlùth cheangal eadar taigheadas agus fàs sluaigh. Cha ghabh an sluaigh àrdachadh às aonais taigheadais. Ma thèid suidheachadh an taigheadas a chur ceart, bheir seo piseach air a h-uile rud eile.

- Tha òigrìdh a' fàgail nan eilean leis gu bheil e do-dhèanta dhaibh àite-fuirich fhaighinn gu h-ionadail.
 - Tha feum air taigheadas **air prìs reusanta** – chan urrainn do mhuinntir an àite taighean ionadail fhaighinn mar thoradh air na prìsean.
 - Air sgàth gainnead thaighean, tha gainnead luchd-obrach ann an obraichean slàinte agus cùram sòisealta. Chan eil solar meidigeach ann idir ann an cuid de dh'eileanan.
 - Chaidh aithris gur e taigheadas am prìomhachas as motha ann am Muile le com-pàirtichean ann am bùth-obrach Mhuile.
 - Chaidh aithris air gainnead thaighean aig grunn bhùithtean-obrach. Aig a' cheart àm, tha àite gu leòr ann gus taighean a thogail, ach chan eil taic-airgid ann bho ùghdarrasan ionadail no Riaghaltas na h-Alba.
 - Bu chòir dhan amas seo cuideachd a bhith a' gabhail a-steach teas-ghlèidheadh dachaigh – air fhaicinn mar phrìomhachas anns na h-Eileanan Siar.
 - Bu toil le com-pàirtichean cuideachd barrachd fòcas fhaicinn air cùisean sònraichte co-cheangailte ri taigheadas, leithid daoine le dàrna dachaighean.
- **Àireamh-shluaigh**
 - Tha taigheadas agus fàs sluaigh dlùth cheangailte - feumaidh an dà rud a dhol còmhla.
 - Tha àireamhan sluaigh a' crochadh air a h-uile rud eile.
 - Chan eil deamografaigs ann an eileanan cothromaichte. Tha cus dhaoine a tha sean / air an dreuchd a leigeil dhiubh. Tha feum aig eileanan air barrachd theaghlaichean is dhaoine òga.
 - Chuir Covid ri crìonadh-sluaigh.
- **Leasachadh eaconamach seasmhach**
 - Bu chòir leasachadh eaconamach seasmhach a bhith na phrìomhachas.
 - Bu chòir beachdachadh air àiteachas fon amas seo (no fo amasan eile)
 - Tha obraichean le deagh phàigheadh a' cruthachadh comas gus taighean a thogail.
 - Tha leasachadh eaconamach seasmhach a' crochadh air meud agus càileachd còmhhdail, taigheadais agus bun-structair dhidseataich.
- **Slàinte, cùram sòisealta agus sunnd**
 - Tha àireamhan mòra de dhaoine a tha air an dreuchd a leigeil dhiubh a' fuireach sna h-eileanan. Feumar beachdachadh barrachd air deamografachd nan eilean ann am Plana Nàiseanta nan Eilean sam bith san àm ri teachd – gu h-àraidh a thaobh planadh sheirbheisean slàinte is cùram sòisealta.
 - Aig an aon àm, tha gainnead de luchd-obrach ann an seirbheisean slàinte agus cùram sòisealta air sgàth gainnead thaighean air prìs reusanta.
 - Thathas ag iarraidh air saor-thoilich barrachd is barrachd a dhèanamh leis nach eil na seirbheisean ann.
 - Chan eil solar meidigeach ann an cuid de dh'eileanan (chaidh iomradh a thoirt air Bressay).

- **Bochdainn connaidh**
 - Bhathar den bheachd gun robh bochdainn connaidh na phrìomh chuspair anns na h-Eileanan an Iar.
- **Coimhearsnachdan le Cumhachd**
 - Ghabhadh an argamaid a dhèanamh gur e cumhachd a thoirt do choimhearsnachdan an t-amas as cudromaiche. Ma tha cumhachd gu leòr aig coimhearsnachd (agus, a cheart cho cudromach, gu bheil stòrasan iomchaidh ann), bidh e comasach dhaibh a bhith a' comharrachadh agus a' fuasgladh nan cùisean dhaibh fhèin a tha a' toirt buaidh air a' choimhearsnachd aca.
 - Bu chòir a h-uile amas a bhith air a libhrigeadh tro chumhachdachadh ionadail.
 - Bu chòir dhan amas a thaobh choimhearsnachdan le cumhachd prìomhachasan iomchaidh do chùisean ionadail, còmhla ri taic ionmhais iomchaidh, gus atharrachaidhean brìghmhor a chomasachadh.
 - Bha beachd ann nach eilear a' beachdachadh air cumhachd a thoirt do choimhearsnachdan nuair a bhios an riaghaltas a' dèanamh cho-dhùnidhean co-cheangailte ri tasgadh ann an dèanamh lùths.
 - Bu chòir pròiseas ICIA a bhith mar dhòigh air barrachd cumhachd a thoirt do choimhearsnachdan.
- **Didseatach**
 - Tha bunstructar ro-chudromach ann a bhith a' cumail daoine sna h-eileanan. Ma tha thu a' fuireach ann an sgìre gun làn cheangal didseatach, tha thu fo ana-cothrom.
 - Tha ceangailteachd dhidseatach dlùth-cheangailte ri còmh-dhail - mas urrainnear piseach a thoirt air ceangailteachd dhidseatach, dh'fhaodadh gum biodh nas lugha feum air siubhal.
 - Tha aithris ann an aithisg bhliadhnail Plana Nàiseanta nan Eilean 2022 gu bheil 5G ri fhaighinn ann am Flotta, ach chan eil 5G ri fhaighinn san eilean, dìreach 3G agus 4G stadach. Tha solaraichean bann-leathainn agus fònaichean-làimh leis ceangailte ri Flotta. Leis nach eil ceangal didseatach ann, tha e gu math doirbh do dhaoine aig aois obrach le clann a bhith a' fuireach san eilean.
 - Tha droch cheangal eadar-lìn na chùis mhòr ann an cuid de dh'eileanan, gu h-àraidh as t-samhradh nuair a bhios àireamh mhòr de luchd-turais a' tighinn a-steach.
- **Foghlam**
 - Le foghlam nas fheàrr, bidh obraichean le deagh thuarastal, agus le obraichean le deagh thuarastal, tha comas ann toglaichean dachaighean a thogail.
 - Tha foghlam adhartach ga ghearradh ann an cuid de dh'eileanan mar thoradh air dìth maoineachaidh. Bidh daoine òga a' dol gu deas gus na sgìlean practaigeach a tha a dhìth anns na h-eileanan a thogail, ach chan urrainn dhaibh tilleadh an uair sin air sgàth gainnead thaighean.
 - Feumaidh barrachd fòcais a bhith air preantasachdan agus foghlam gus daoine òga a chumail ann an coimhearsnachdan eileanach.

- Feumaidh dòigh-obrach shònraichte a bhith airson sgilean ro-chudromach a tha a dhìth sna h-eileanan.
- Tha dìth cùram-chloinne agus luchd-aireachaidh chloinne a' cur cuideam air teaghlaidhean.
- Chan eil gu leòr òigridh ann an cuid de choimhearsnachdan eileanach aig an àm seo gus an obraich a' choimhearsnachd gu ceart. Bu chòir prìomhachas a chur air foghlam, cùram-chloinne agus daoine òga a bhith a' gluasad gu, no a' fuireach ann an coimhearsnachdan. Tha dòighean gus daoine òga a ghlèidheadh gu h-ionadail ro-chudromach, agus gu bheil seo fìor cuideachd airson rud sam bith a chumas taic ri òigridh a bhith a' gluasad a-steach do na h-eileanan.
- **Àrainneachd agus bith-iomadachd**
 - Tha obair glèidhteachais ann an eileanan glè chudromach, tha iad nan àiteachan sònraichte.
 - Bu chòir beachdachadh air àiteachas fon amas seo (no fo amasan eile)
 - Dh'fhaodar an t-amas seo a chur còmhla ris an amas air Atharrachadh Gnàth-shìde agus Lùths.
- **Atharrachadh gnàth-shìde agus cumhachd**
 - Thuirt bùth-obrach an Eilein Sgitheanaich gun robh solar cumhachd 'deatamach'.
 - Bu chòir beachdachadh air àiteachas fon amas seo (no fo amasan eile)
 - Dh'fhaodar an t-amas seo a chur còmhla ris an amas air Àrainneachd agus Bith-iomadachd.
- **Ealainean, cànan agus cultar**
 - Tha am Frèam Nàiseanta làithreach airson nan ealan 'sgoinneil'.⁶ Cha bu chòir seo atharrachadh agus mar sin, chan fheumar an t-amas a thaobh ealainean, cànan agus cultar a bhith ann am Plana Nàiseanta nan Eilean.
 - Bu chòir dhan amas a thaobh Ealain, Cànan is Cultar a bhith a' gabhail a-steach eileamaidean de cheangailteachd didseatach cuideachd.
- **Moladh airson amas ùr: Àiteachas, turasachd is iasgach**
 - Bu chòir turasachd a bhith mar phàirt den phlana. Tha buaidh mhòr aig seo air coimhearsnachdan eileanach – an dà chuid math agus dona. Agus dh'fhaodte nach tig na buannachdan bho thurasachd dhan a h-uile coimhearsnachd eileanach.
 - Bhiodh fàilte air cìs luchd-siubhail air luchd-siubhail air tursan mara agus bhiodh e a' dèanamh ceangal ris an amas Leasachadh Eaconamach Seasmhach.
 - Bu chòir turasachd a bhith na amas ro-innleachdail a bharrachd. Ged a tha teachd-a-steach luchd-turais cudromach ann an cuid de choimhearsnachdan eileanach, gu tric chan eil na coimhearsnachdan sin a' faicinn tasgadh sam bith ann am bun-structar coimhearsnachd mar thoradh air sin.

⁶Chan eil e soilleir dè an sgrìobhainn air a bheilear a' toirt iomradh an seo.

- Tha cuid de choimhearsnachdan eileanach nach eil ag iarraidh a bhith an eisimeil turasachd. An àite sin tha iad airson fòcas a chur air sluagh nas eadar-mheasgte a bhith ann le diofar sgilean/aig diofar aoisean.

© Còir-lethbhreac a' Chrùin 2024

Tha am foillseachadh seo air a cheadachadh fo chumhachan Cead Riaghaltas Fosgailte v3.0 ach a-mhàin far a bheil an caochladh air a ràdh. Gus an cead seo fhaicinn rach gu nationalarchives.gov.uk/doc/open-government-licence/version/3 no sgrìobh gu Sgioba Poileasaidh an Fhiosrachaidh, An Tasglann Nàiseanta, Kew, Lunnainn TW9 4DU, no cuir post-d gu: psi@nationalarchives.gsi.gov.uk.

Far a bheil sinn air comharrachadh gu bheil còir-lethbhreac aig treas pàrtaidh air fiosrachadh, feumaidh sibh cead fhaighinn bho na daoine aig a bheil a' chòir-lethbhreac sin.

Tha an sgrìobhainn seo ri faighinn aig www.gov.scot

Bu chòir ceist sam bith mun sgrìobhainn seo a chur thugainn aig

Riaghaltas na h-Alba
Taigh Naomh Anndrais
Dùn Èideann
EH1 3DG

ISBN: 978-1-83601-213-9 (air-loidhne a-mhàin)

Air fhoillseachadh le Riaghaltas na h-Alba, An Giblean 2024.

Air a dhèanamh airson Riaghaltas na h-Alba le APS Group Scotland, 21 Sràid Tennant, Dùn Èideann EH6 5NA
PPDAS1428874 (04/24)